

సహకార
వస్తునిలయోద్యమము

ది గజెట్టు ఫంక్షనరీ

శ్రీ శ్రీ జగదీశ్వరీకృష్ణాచార్య
మహాశయ

1932

గ్రంథస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి.

తెలువాడ : అంధ్రగ్రంథాలయ మద్రాసురకాలయండు
క. కోడండరామయ్యగారిచే ముద్రింపబడియె.

ప్రీతి క.

ఈ గ్రంథకర్త దక్షిణాఫ్రికానరిత్య, అధనివేశ స్వరాజ్యము నాదిగా గల గ్రంథములను రాజకీయాధిక విషయములను గూర్చిన వ్యాసములను వ్రాసి అంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితుడుగ నే యున్నందున, ఈయనను గూర్చి కాని ఈయన రచనా కౌశలమును గూర్చికాని ఇచ్చట వ్రాయదలంపలేదు.

“సహకార వస్తునిలయోద్యమ” మని ఈ గ్రంథమునకు పేరిడినను ఇది సహకారోద్యమముయొక్క స్వరూప స్వభావములనెల్ల పరిపూర్ణముగా జర్పించు ఉత్తమగ్రంథముగా నున్నది. సహకార మనగా నేమో, అది ప్రజల యాధిక సాంఘిక నైతికాభివృద్ధికిని జాతీయ వికాసమునకును మానవ కల్యాణమునకును గూడ ఎట్లు తోడ్పడగలదో, ప్రపంచమునందలి వివిధ దేశములందలి యే యే రూపములు వాల్చి ప్రజాసేవ చేయుచున్నదో, మన దేశముయొక్క రాజకీయాధిక పరిస్థితులను బట్టి మనకుగూడ ఇది యెట్లుపక రింపగలదో, ఈ గ్రంథమునందు చక్కగా వివరింపబడినది. అనేక అంగగ్రంథములను పరిశీలించి విషయముల నెల్ల సమగ్రముగా సమకూర్చి గులభ తైలిలో ప్రజల కందరికిని తెలియు నట్లుగా వ్రాయబడినగ్రంథ మింతవరకు నిదితప్ప అంధ్రమున నింకొకటి కానరాదు.

దీని నెల్లరును బఠించి పాశ్చాత్య దేశసహకార సంఘములు నిర్వహించుచున్న ట్లింగు మాచింపబడిన ప్రజాహితైక కార్యములలో కొన్నిటివైనను తమ తమ గ్రామములందలి సహకారసంఘముల ద్వారా చేయించుకొనినచో తమకు తమగ్రామవాసులకు మాత్రమేగాక ప్రజలకు దేశమునకు గూడ సేవచేసినవా రగుదురని సహకారోద్యమమునందు మాకు గల అనుభవమునుబట్టి నిస్సంశయముగ చెప్పగలము.

బెజవాడ,
21—9—33.

} ఘంటసాల సీతారామశర్మ,
నేలూరి యజ్ఞనారాయణశాస్త్రి.

సహకార వస్తు నిలయోద్యమము.

విషయానుక్రమణిక.

ప్రథమ భాగము :

పరిచ్ఛేదము	పుటలు.
సింహావలోకనము	... 1-22
ఉపోదాతము	... 1-5
౧. సహకారమనగా నేమి ? వివిధ నిర్వచనములు	... 6-9
౨. పాశ్చాత్య దేశములందలి సహకారోద్యమము	... 9-14
౩. భారతదేశము - సహకారము.	
కరములు, కార్మికులు; అధికమస్తి - సహకార సంఘములు	15-22

ద్వితీయ భాగము :

రాక్షేలు సహకారోద్యమ చరిత్ర	... 23-95
౧. సంఘసాపనము	... 25-35
౨. ఒక సభ్యుని ఆనుభవములు	... 36-42
౩. సంఘమభివృద్ధిగాంచుట	... 43-52
౪. కష్టసుఖములు.	... 53-63
౫. సర్వతోముఖాభివృద్ధి - టోకువ్యాపారము	... 64-78
౬. రాక్షేలుసంఘ వ్యవహారపద్ధతులు	... 79-85
౭. రాక్షేలుసంఘ విజయకారణములు	... 86-95

తృతీయ భాగము :

సహకార వస్తు నిలయోద్యమము - పట్టణములు.	96-122
--------------------------------------	--------

౧. సహకారవస్తునిలయముల సమీక్షనము.
- ఇంగ్లీషు టోకుసంఘములు, బ్యాంకింగు, వస్తునిర్మాణము,

పరిచ్ఛేదము

పుటలు

పాగయోజలు, భూసంపాదనము, ఆరోగ్యాశ్రమములు, భీమా, కట్టడములశాఖ, ఆడిటు - స్టాక్ టేకింగ్ శాఖ, మానప్రకల ప్రచురణము, స్వాస్థ్యాండుసంఘములు, ఇతర సమ్మేళనములు	...	98-106
౨. ఐరోపాలోని సహకారవస్తునిలయములు	...	106-108
౩. వస్తునిలయముల కృత్రిమకారణములు	...	108-112
౪. భారతదేశములోని వస్తునిలయములు	...	112-118
౫. భారతదేశములోని - పౌరశాసిత సంఘములు	...	118-119
౬. సహకార గ్రాహనింగ్ సంఘములు	...	119-121

చతుర్థ భాగము .

సహకార వస్తునిలయోద్యమము - గ్రామములు	...	122-141
------------------------------------	-----	---------

౧. కృషిసంబంధ సహకారము.

సహకారకృషి, కర్షక సహకారము; సహకారోత్పత్తి, సరఫరా,
కృయవికృయములు; పూల్ వ్యాపారము,
ఆమెరికావారి పద్ధతులు.

... 122-188

౨. భారతదేశ కృషిసంబంధ సహకారము.

భారతదేశపు పరిస్థితులు-ఆశక్తకరలు; మార్కెటింగ్
లేక వికృయసోకర్ష సంఘములు; చిన్నమల్లము
ఏకాగ్రముగా చేయు సంఘములు; సిటిపాటుదల
సంఘములు; గ్రామపునర్నిర్మాణ సంఘములు; శ్రేష్ఠతర
జీవనసంఘములు; విద్యాసంఘములు; మలేరియా
నివారణ సంఘములు.

... 138-141

పంచమ భాగము :

సహకారోద్యమ సమస్యలు	...	142-179
--------------------	-----	---------

౧. సహకారసంఘముల వర్గీకరణము.

సహకారసంఘము తెన్నివిధములు?

పరిచ్ఛేదము.

పుటలు.

గ్రామపటణ సంఘములు - ఉత్పత్తి వినియోజక
సంఘములు - పరపా పరిపత్తితర సంఘములు; సమ్మే
శనములు. ... 142-148

౨. రెయిఫీసెన్ బ్యాంకులు - మన పరిపత్తిసంఘములు.

జర్నలిస్టుల ముఖ్యలక్షణములు, వ్యవహార
విధానము. ... 148-151

3. సార్వజనిక సహకారము.

లాభసంపాదన పద్ధతి - సంఘసేవాపద్ధతి;
జాతీయ సమ్మేళనము - ప్రపంచసహకారము;
వ్యాపారపద్ధతిని పరిపాలనా పద్ధతిని మార్పుట. ... 151-156

౪. భారతదేశ గ్రామపునర్నిర్మాణము - సహకారోద్యమము.

సహకారోద్యమము - గ్రామములు; రైతుల
ఆదాయము వ్యవసాయము: పరిశ్రమ విద్య ఆరో
గ్యముల ఆభివృద్ధి. ... 157-161

౫. భారతదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి - సహకారోద్యమము.

17- 18 శతాబ్దముల నాటి భారతదేశ సాభాగ్యము;
పారిశ్రామికాభివృద్ధియందు జపాను సామ్యము;
ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యావశ్యకత: ప్రదర్శనముల విలువ;
పాశ్చాత్యదేశముల పరిశ్రమలు; ఖదరు పరిశ్రమ;
రాష్ట్రములు పరస్పర సహాయము చేసికొనలెను;
భోగవస్తువులదలని వస్తువు: స్వదేశీయుద్యమము. 161-179

౬. కొన్ని సవరణలు.

... 180

అ ను బ ం ధ ము .

భారతదేశ స్థితిగతులు - లోకస్థితిగణనము (Statistics) 1-67

ఆంధ్ర దేశ గ్రంథాలయోద్యమమునకును తద్వారా
 వయోజనవిద్యకును మూలపురుషులు, రామమోహన
 ధర్మగ్రంథాలయస్థాపకులు, ప్రజాసేవాతత్పరులు, సహ
 కారోద్యమాభిమానులు, నిగర్వచూడామణులు, ఈ
 గ్రంథరచనకు కారణభూతులు, మదీయ మిత్రులు,

కీర్తిశేషులు:

నూరి వేంకట సరసింహ శాస్త్రి గారికి.

సహకార వస్తునిలయోద్యమము

ఉ పా థ్యై త ము .

ఒకవంక సకలసౌఖ్యములతో తులతూగు ధనికులు, ఇంకొకవంక గర్భదారిద్ర్యమున కూలికి గుడ్డికు గర్భవై దిక్కులేకున్న దరిద్రులు, ఒక వంక దివ్యసౌధములు, వేరొక వంక అపరిశుద్ధములు అనారోగ్యములునగు గుడిసెలు - ఈ తారీఖ్యము, సాంఘికవైపరీత్యము ప్రపంచములోని అన్ని నాగరికదేశములను కలచిసని. ప్రజల ఆర్థిక సాంఘికపరిస్థితులను సమీక్ష్యత్వము చేయవలెనని, జనసామాన్యమునకు జీవనాధారము సామాన్యసౌఖ్యము, వ్యాకృతమున అశక్తత యందు, సిరుద్యోగమునందు, రక్షణము కలిగింపవలెనని ప్రపంచములోని సంఘసంస్కృత్యై తెల్లకు ప్రయత్నించి చూచిరి. ప్రజాపరిపాలనము - ప్రజాభిప్రాయమునకు బాధ్యతయు, స్వాశాంత్యమును గల దేశములందలి ప్రభుత్వము లీ లాభములను ప్రజలకు కలిగించుటకు పూనుకొనినవి. నేడు కడుపార తీండి, యొడలిసిండుగ కట్టకొనుటకు గుడ్డ లేకుండ తమ పోరులు మరణించుట శీఘ్రప్రభుత్వము సంగీకరించుటలేదు సరికదా, జనసామాన్యమునకు నిర్బంధోచితవిద్యయొసగుట, వైద్యసహాయము చేయుట, జీవనభృత నొసగుట, వృద్ధులకు సహకార వేతనము లొసగుట అశక్తులకు బాలెంత లకు వేతనము లిచ్చుట, విద్యార్థులకు పాఠశాలవేళలలో

తిండిపెట్టుట నర్వసామాన్య పాలకధర్మములుగా బరిణమించి నవి. ఇట్టివి మచ్చునకైన కని వినియెఱుగని మనవారికిని వింతగనే తోచవచ్చును; కాని జీవనవిధానమున పాశ్చాత్య దేశములకును మనకును హస్తీమతకాంతరము కలదు. ఇక కృభిత్వములు చేయు సాహాయ్యమేగాని పాశ్చాత్యప్రజలుచేసికొను స్వయంసాహాయ్యముకూడ అమితముగా కలదు. రాజకీయసాంఘిక ఆర్థికవిషయములందు తమజీవనవిధానమును చక్కబరచుకొనుటకు స్వయంకృషి, స్వయంసాహాయ్యము, సాముదాయిక పురుషప్రయత్నము, పాశ్చాత్యదేశములందు వివిధరూపములు దాల్చి బలవంతులు, ధనవంతులు నగు వారినండి బలహీనులు, ధనహీనులు నగువారిని కాపాడినవి. అట్టిపురుషప్రయత్నములలో వృత్తికట్టడిసంఘములు, వ్యాపారపుకట్టడి సంఘములు, యాభివృద్ధియోద్యమము, ప్రధానములుగా నున్నవి. వృత్తికట్టడిసంఘములు మాహుకారులతో పోరాడియు, సమ్మెలు చేసియు, ఆందోళనము చేసియు, కార్మికులవేతనములు హెచ్చించినవి. పనిచేయుకాలపరిమితి తగ్గించినవి. సహకారము కార్మికులకు ఒక సంఘశక్తిని ప్రసాదించుటయేకాక సాహుకారులు తమ ధనముచేతనే యేలాభములు కార్మికులకు లేకుండచేయుచున్నారో ఆయాలాభములెల్ల కార్మికులకు కలిగించుటకు తోడ్పడినది. కార్మికుల చేతులకు కాళ్ళకు మానసములకు పెట్టుబడిదారులు తగిలించిన దాస్యశృంఖలములు ఛేదించి వీరిని స్వతంత్రులుగను శ

వంతులుగను చేసినది. విజ్ఞానము ఆరోగ్యము సౌఖ్యమును వీరికి కలిగించినది.

ఆంగ్లదేశమున సహకారము మొదట వస్తునిలయముల మావముదాల్చి వానిద్వారా జనసామాన్యమునకు చౌకగా నరకు లందిచ్చుకొను వస్తు ఉత్పత్తికిని వస్తు పులవినియోగము అనగా క్రయవిక్రయములకును తోడ్పడి, ఒక విధమగు ఆర్థికోద్యమముగను దాని లాభములతో సాంఘిక శ్రేయము ఆరోగ్యము విద్యల సభివృద్ధిపరచుచు నొక విధమగు ప్రజాహితైకసాంఘికోద్యమముగను పరిణమించినది. ఇతర దేశములందు వివిధరూపముల వర్ధిల్లిన సమస్త సహకారప్రయత్నములు గూడ ఆంగ్ల దేశమున వస్తునిలయ శాఖలుగా వర్ధిల్లినవి. ఇట్లు కల్పవృక్షమువలె పెరిగిన సహకారోద్యమబీజములను నాటినమూలచురుకులు ఆంగ్ల దేశములో మారుమూల గ్రామము గుర్తొల్లులో సాహుకారుల చేతికింప అణగిమణియుండి తగినకూలి లేక ఆధారము లేక దారిద్ర్యమున ముగ్ధియున్న సేతగాండ్రు. వీరు 1844 లో నొకచిన్న వస్తునిలయమును స్థాపించి ధనవంతులనాహుయ్యముగాని అధికారులకడనుగాని ప్రభుత్వముయొక్కచేయూతగాని లేక యే న్యయంకృతిచేత ఆస్మివిశ్వాసముచేత పాటుపడి తుదకు దారిద్ర్యవిమోచనము గావించుకొనితామేపట్టుబడిదారులై యజమారులై శాగుపడి సహకారప్రజాప్రభుత్వమునకు మార్గదర్శకులైరి. ఈ చరిత్రను మొదట 'బర్డ్స్ బాకూబ్ హాలీ ఓకు'గా రాంగ్ల భాషలో వ్రాసిరి. ఇది చాలభాషలలోని కనుప

దింపబడి ఉద్యమాభివృద్ధి తోడ్పడినది. ఐరోపాలోగూడ వస్తునిలయము లభివృద్ధిజేసి పృజ్ఞ కన్నో విధములుగ తోడ్పడుచున్నవి. పాశ్చాత్యసహకారోద్యమచరిత్రవలన భారతదేశము నేర్చుకొనవలసినసంగతులు చాలగలవు. భారతదేశమునందు సహకారోద్యమము స్థాపించబడి ముప్పదేండ్ల నది గాని అప్పలిచ్చు పరపతిసంఘములే చాల బయలుదేరి సవిగాని తక్కినవిధములైన సంఘములు స్థాపితము. కొందరిది సాకుగా నూపి భారతీయులకు వ్యవహారజ్ఞానము నీతిధర్మములు స్వపరిపాలనాశక్తియులేననిపలుకుచుందురు. పాశ్చాత్యజనులచరిత్ర చదివినచో నిది సరికాదని తెలియగలదు. దేశకాలపరిస్థితులురాజకీయసాంస్కృతికపరిస్థితులు ఇంక సనేక కారణములు పృజ్ఞలయోద్యమములకు వివిధస్వరూపములను పరిణామములను గలిగించుచుండును. ఏవ్యవహార మందైనను మొదట చిక్కులు కష్టములు ఆపదలు కలిగి వానినిగడచి శ్రమింపడికడిమునిగి తేలిపిడిపిగాని అనుభవము, నేర్పు, పరిపూర్ణశక్తి, వికాసము, విజయమునుచేకూర్చు. పృజ్ఞలు వానినిగడచుటలో తోడ్పడుట, ఆయా పృభుత్వములయొక్కకర్తవ్యము. అదిచేయనిప్రభుత్వము పృభుత్వముకాదు. గ్రామములందలి కక్షలను, దుర్మార్గులను, మోసగాండోని, జూపి జనహితైకోద్యమమునకు కలుగు అడ్డంకులుజూపి హితకంఠకును కళంకమాపాదించ దలచుట హేత్వాభాసము. సంసారమానందువలెనే సాంఘికజీవనమునందును సహకారమునందువలెనే స్వపరిపాలనము నందును, కష్టసుఖములు కలిగి కడతేరినగాని పరిపూర్ణశక్తి కలుగదు.

ఆత్మవిశ్వాసము, స్వయంకృషి, స్వయంసాహాయ్యము నిలసిన భారతదేశముకూడ ఆధికసాంఘిక రాజకీయభివృద్ధిని గాంచ నలెనన్నచో పాశ్చాత్యదేశములయందీ సాముదాయిక ఘన ష్టకాల మెట్లుత్పన్నమైనదో అది ప్రారంభించినవా రెన్ని చిక్కులుపడిరో వారి కెన్ని అటంకములు కలిగినో ఎన్ని బాధలు పడి తునకు వారు సఫలీకృతమనోరథులైరో తెలిసి కొనుట యావశ్యకము. ఆచరిత్రను చదివిన నే మన కాత్మవిశ్వా సము, స్థైర్యము పూనికయు కలుగును.

భారతదేశసహకారోద్యమమునందు అప్పలిచ్చు పర పతిసంఘములకు సంబంధించినసహకారమే బాగుగా నాటు కొనినదిగాని వాణిజ్యవ్యవసాయములకు, క్రయవిక్రయములకు సంబంధించిన పరపతీతరవస్తువిలయోద్యమసహకార మంతగా అభివృద్ధి గాంచలేదు. అందువలన మనసహకారులదృష్టు లీ సమస్యనైపునకు మరల్పవలెనన్నచో నీ యుద్యమచారిత్రము జాగ్రత్తగా చదువుట యావశ్యకము.

సహకార వస్తునిలయోద్యమము.

ప్రథమ భాగము.

౧

సహకారమనగా నేమి?

ధర్మబుద్ధియు లగుసాధనములతో తమ ఆర్థికస్థితిని జీవనమును చక్కజేసికొనుటకు కొందఱొకసంఘముగా జేరి తమలో నొక్కొకవ్యక్తియు శక్తిసామర్థ్యమును అందరు నుగలిసి ఒక్కొక్కవ్యక్తికొరకును పాలుపంచుచుండు సాముదాయిక స్వయంసాహాయ్య స్వయంకృషిపద్ధతికే సహకారమనిపేరు. సంఘములోనివ్యక్తులు ధనహీనులు బలహీనులు నైనను సంఘ భావమునలసభనము, బలము, గలియ వేసికొని ధనవంతము బలవంతము నైన సంఘశక్తి బలముదేరుట సహకారోద్యమ మున గానవచ్చుచున్నది. సహకారిమనగా నేమో నిర్వచింప లూనుట తెలివితక్కునవని. నీలయన సహకార మొక సిద్ధాంతముయొక్క ఆచారివిధాన మేగాని, కేవల మొక అర్థ వాదప్రతిపాదనము, సిద్ధాంతబోధనమును కాదు. జీవితపద్ధతిలో, పొదుపు, సహకారివిధానమునందనభవము, సహకారులలోని విద్యాభివృద్ధియు సహకారవ్యవహారాచరణమును జయప్రదముగజేయును.

‘సర్ హోలేస్ స్లెంకెట్’ అను ఐరిషు సహకారోద్యమనాయకుడు సహకార మనగా ‘శ్రేష్ఠతరకృషి, శ్రేష్ఠతరవ్యాపారము, శ్రేష్ఠతరజీవనము’ అని నిర్వచించెను.

‘సహకారము ఏమనుష్యుని సంపద నాశించదు. ఎవరిని కొల్లగొడచలపదు. సంఘమునందు సంచలనము కలిగింపదు. రాజ్యతంత్రజ్ఞులకు కిష్టము కలిగింపదు. రహస్యసంఘములు స్థాపింపదు. దౌర్జన్యము పురికొల్పదు. శాంతిభంగము కలిగింపదు. ఒకరి అధికారాన్నివృద్ధి అసహనము జూపదు. దానికి ఒకరి దానధర్మము లక్కరలేదు. ఒకరిదయాధర్మము లక్కరలేదు. సోమరులతో దానికి పొందులేదు. పాటుపడువారి కన్నడు నాశాభంగము కలిగింపదు. బుద్ధుబడిదారులు పనివారికి కూలినిచ్చి పనిచేయించెదరు; శ్రీమకు బూరుధరి నిచ్చెదరు; లాభమంతయుతామే వారింపెదరు. కాని సహకారవ్యవస్థ పెట్టబడికే కూలినిచ్చి తెచ్చికొని దానికి బూరుధరి నిచ్చి ఆలాభము సంతియుతానే సంపాదించును. మూలధనమునకు మనుష్యులు దాసులునులకన్న మనుష్యులకు మూలధనము దాస్యము చేయుటయేధర్మము న్యాయముకాదా?

స్త్రీశిశువు జుగుల కుండుసౌఖ్యము అభివృద్ధిచేయుట మాత్రమే కాదు. జీవనాధారమే లేని మనుష్యులకు జీవనాధారమును గూడ కల్పించుటయే సహకారోద్యమముయొక్క పరమోద్దేశము. తమ భావిజీవితమున తమ కుటుంబములకు జీవనోపాధిని కల్పించుకొననివారు చెడ్డరోజు వచ్చినప్పుడు

వారిని కాపాడు భారము బరులైన బడవేసినవారగుదురు. అందువలన వారు గౌరవపాత్రులు కావాలను.

సహకారులు తమ స్వసహకారములవలన భసము నార్జించినారు. ఆ సహకారము మాతోమేగాక ఆస్తికన్న విలువగల విద్యాసంపాదనముపట్ల శ్రద్ధవహించిన సామాన్య కార్మికులలో ప్రథములై గౌరవము నార్జించినారు అని నువ్వు సిద్ధసహకారిశాస్త్రజ్ఞుడు చరిత్రకారుడు సగు జాబ్బాకూబ్ హలీకు గారు వాదించినారు.

సహకారసంఘమును లిమిటెడ్ కంపెనీవలెనే వ్యాపారము చేయుచుగాని దానివలె నిది లాభములపంపిణీగార కేర్పడినవర్తకసంఘము కాదు. కంపెనీలాభము దానికేపెట్టిబడి పెట్టిన వాటాదారుల వాటాలస్రీకారము వారికే పంచిపెట్టబడును. సహకారసంఘములోనిలాభము దానిలోపనిచేసినవారికిని దానితో వ్యాపారముచేసినవారికిని, వారిపని వ్యాపారములనుబట్టి పంచబడును. దీనిలాభవిభాగములు భాగముల లాభముకొరకు దాచబడి నృద్ధియగును. కంపెనీయొక్క జయాపజయములు ఇతర వ్యాపారసంఘములతో చేయుపోటీపైన ఆధారపడును. సహకారసంఘము ఎవరితోను పోటీచేయదు. దానిసభ్యుల క్షేమలాభములే దాని ప్రధానకర్తవ్యకరణములు. కంపెనీపరిపాలనలోని పలుకుబడిదాని వాటాదారుల వాటాలసంఖ్యనుబట్టి యేర్పడును. సహకారసంఘములో ఎన్ని వాటాలున్నను ఒకవ్యక్తి కొకవోటుమాత్రమే యుండును.

కంపెనీలో వాటాలసంఖ్య నిశ్చయమైయుండును. సహకారసంఘములో ఎన్ని వాటాలైన కొనుటకుదొరకును. తక్కిన ప్రజాపక్ష యోగసంఘములవలెనే సహకారసంఘముకూడ తనసభ్యుల విజ్ఞానము ఆరోగ్యము, మున్నగు లాభములకొరకు తోడ్పడినను, ఇది కేవలము దానికొర కేర్పడినదికాదు. ఇది కేవలము దానధర్మములకొరకురాజకీయములకొరకు నేర్పడినదియు కాదు. ఇది ఆర్థికవ్యవహారముసంఘ నేవయుకలిగిన ఒకఉత్పత్తిప్రతిజ్ఞాపైకవిధానము, స్వయంకృషి, స్వయంసాహాయ్యము సంఘభావము కల సంఘాయనముత్థానమని ప్రాచీనార్యులు నిర్వచించిన సాముదాయక పురుషకారము.

౨

పాశ్చాత్య దేశముల సహకారోద్యమము.

పాశ్చాత్య దేశములందును మనదేశమునందువలెనే మొదట స్వనిసాయము చేతిపనులు గ్రామములందలి జనసామాన్యముయొక్క జీవనాధారములుగ నుండెను. ఆవిరియంత్రములు వచ్చినతరువాత యంత్రగారముల పరిశ్రమయు పట్టణములు సాధికములై ధనవంతులు మరియు ధనికులగుటయు బీదవారు మరింత దరిద్రులగుటయు తటస్థించినది. కొందరతృధికభోగముల సనుభవించుచుండగా చాలమందికి కూటికి గుడ్డకు గరవయ్యెను. జనసామాన్యమునకు సుఖజీవనము గలిగించునట్లు సంఘమును పునర్నిర్మాణము చేయుట యావశ్యకమయ్యెను. ఇందుకొరకు పలువురు పలుమార్గములుపట్టెడివి.

సాగిరి. వ్యక్తులయొక్క శక్తిసామర్థ్యములను బట్టి వారు ధనికులు కావలెననువ్యక్తివాదమును కొందరు పూనిరి. ఇందులో శక్తిగలవారు బాగుపడుటయు తక్కినవారు నిస్సహాయులగుటయు తటస్థించును. సంపూర్ణమైనవశతాబ్దమున ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు, జర్మనీ దేశములందలిజనుల అభిప్రాయములందు మార్పులుకలిగెను. ఆస్తి హోదాసంఘములదై యుండవలయు ననియు పనివానిఆపశ్యకతనుబట్టి వానికి కూలియివ్వబడవలయు ననియు “కమ్యూనిజం” సిద్ధాంతమును కొందఱు బోధించిరి. దేశముయొక్క ఆర్థికవ్యవహారములెల్ల ప్రభుత్వమును (మునిసిపలు) స్థానిక స్వపరిపాలకసంస్థలును తమ చేతులలో నుంచుకొని అందరికిని సమానావకాశములను కలిగించుచు ఆయా వ్యక్తులశ్రమకు అనుగుణముగా వారివారికి వేతనలాభము కలిగించవలెనను “సోషలిజం” సిద్ధాంతమును కొందఱు బోధించిరి. ఈ సిద్ధాంతములు బోధించుటకు బాగుగా నున్నను వీనిని ఆచరించుటకు చాలా ఆటంకము లున్నందున పారిశ్రామికగులలో కొందరు కార్యశూరులు పారిశ్రామికసంఘములను (Labour Unions) స్థాపించి తమ కోరికలు నెరవేరువరకు సమ్మెలు కట్టి కార్యము సాధింపవలసిచిరి. కూలిని హెచ్చించుటకు, శ్రమచేయు కాలపరిమితిని తగ్గించుటకు, నీ తుదిపద్ధతయే చాలవరకుపయోగపడినది. తక్కినబాధ లెల్లున్నను జనసామాన్యము సమితముగా బాధించు ఆర్థికజాడ్యములు రెండు కనబడుచుండెను. అప్పు చేయకుండ జీవింపగలవారు చాలతక్కువ. అప్పులపై న

వడ్డీలు మితిమీరిపోయెను. ఇక చిల్లరసరకుల గొనకుండ బ్రదుకు వారు నగు దేశ దా! చిల్లరవ్యాపారముపై ని లాభములు తీయు వారి తెలివి తేటలవలన చిల్లర వ్యాపారములో ఆనలు సరకు విలువ కన్న లాభమే అధిక ఫలమయ్యెను. ఈ రెండు జాడ్యములును బీదలను పీల్చి పిప్పి చేయుచుండెను. ఈ జబ్బులను కుదుర్చు కొని తొలగించు తెట్లాయని ప్రజలు పరిపరివిధములుగా యోజించుకొనిరి. అధికమగు వడ్డీల బారినండి ఒయల్పడుటకు కొందరు కలిసి పెద్ద మొత్తము బదులు తెచ్చి దానిని కానల సినవారికి చొకవడ్డీలు కిచ్చు సమష్టి ఋణవిధానము నారంభించిరి. అత్యధిక లాభము లాల్పించు వ్యాపారము బారినండి శాపించుకొనుటకు సమష్టి క్రయవిక్రయముల వద్ద తిని మొదలిడిరి. అసగా కొందరు కలిసి ఉమ్మడిగా సరకులను కొని కావలసినవారికి చొకగా సమ్మతపద్ధతి ప్రారంభించిరి. ఈ రెండు విధములై న సంభూయ సముత్థాన ప్రయత్నములనుండియే సహకార ము స్ఫురించినది. మొదటిది పరపతీ పద్ధతి యనియు రెండవది “పరపతీతరపద్ధతి” యనియు ప్రసిద్ధి కెక్కినది. సహకార సమ్మత క్రయవిక్రయ విధానము మొదట నింగ్లాండు లోనే పాదుకొనినది. పారిశ్రామిక సంఘములు కూలివారికి ఆశ్శ్రయింపగల సము స్వయంకృషి శక్తియు కలిగించినందున వారీ స్వయంగా హామ్య శక్తిని కొత్త మార్గములలో పెట్టగలిగిరి.

19 వ శతాబ్దారంభమున సహకార వద్ధతులు వివిధరూపముల దాల్చెను. రాబర్టు ఓవెన్ అనునాతడు 1771 లో జనన మొంది 1859 లో మరణించెను. ఇతడు పారిశ్రామికములలో

సహకారోద్యమమును స్థాపించి జయప్రకాశముగ జేసిన దీశాలి. బజారు ధరకుగాక అసలుధరలకే వస్తువులను విక్రయించువద్దతి వలన ఇతడు స్థాపించిన వస్తువిక్రయశాలకు వస్తుమునచ్చి చెడిపోయెను. కానీ అతడు వేసినవిశ్వాసము మానోము ఫలించెను. ఇతర విక్రయశాలలు బయలుదేరినవి. 1844 లో స్థాపింపబడిన రాష్ట్రీయవస్తువిక్రయశాల బాగుపడి అందరకును మార్గదర్శియయ్యెను. పరిపాలనసంఘములను స్థాపించి నడ్డీ వ్యాపారమువలన ప్రజలకు గలుగుచుండిన నష్టాలు నివారించుటలో ముందంజవేసినది జర్మనీదేశము 1808 నుండి 1883 వరకు జీవించిన హెర్ స్కుల్జు (Her Schulze) 1850 లో నొక పట్టణమున అప్పలిచ్చు పరిపాలనసహకారసంఘమును స్థాపించెను. 1818 మొదలు 1888 వరకు జీవించిన హెర్ రైఫ్ ఫెన్ (Her Raiffeisen) 1848 నుండి పాటుపడి గ్రామపరిపాలనసంఘమును 1862 లో స్థాపించెను. ఈదేశము మొదట జర్మనీలో బాగుగా వ్యాపించెను. సహకారపద్ధతులపైన వస్తువుల సుత్పత్తిచేయువిధానమును మొదట ఫ్రాన్సుదేశములో ఫోరయర్ (Fourier 1772-1837), బ్యూచెజ్ (Bucher 1796-1865) అనువారు ప్రారంభించిరి. తరువాత ఇంగ్లాండులో ఒవెన్ శ్రమకుడి పనిచేయగా 1820 మొ. 1847 వరకు నీ పద్ధతిసాగెను గాని జయప్రదము గాలేదు. కొన్ని జనులసంఘములుగను కొన్ని అంగభృగను ఈప్రయత్నములు బయలుదేరినవి. ఇవి బాగుపడకపోవుటకు కారణ మింగ్లాండుదేశప్రభుత్వముయొక్క విముఖత్వమే. ఫ్రాన్సులోనిసంఘముల కాప్రభు

త్వము ధనము నప్పించియు, మునిసిపాలిటీలు సైనికశాఖ సివిలు శాఖయు తమకు గావలసినవస్తువుల నీ సంఘములయొద్ద నే కొని యు చేయూత నొసగినందున నవి యభివృద్ధిగాంచెను.

సహకారపద్ధతులపైన సరకులను గొని విక్రియించి ప్రజలకు చౌకగ అందిచ్చు సహకారవినియోజకవిధానము బాగుపడుటకు, ఇంగ్లాండులోని రాష్ట్రేలువస్తువిక్రియశాలమార్గ దర్శి యయ్యెను. అది అభివృద్ధిజేంది టోకువ్యాపారశాఖలను దానికి సంబంధించిన వస్తుఉత్పత్తి శాఖలను ఏర్పాటుగావింపగా నది యంత్రాగారపరిశ్రమలకు పోటీయగు వినియోజక సహకారోద్యమ మనుపేరున విజృంభించెను. కేవలము రైతులకు అప్పు లిచ్చుపరవతిపద్ధతి మాత్రమేగాక కర్షకులకు గావలసిన సమస్తవస్తువులను పరికరములను స్వఫరాచేసి వారి పంటల నుత్పత్తి చేసియు బజారులో పెట్టి ధర రాబట్టియు ఇంక నితర పనులందును సహకారపద్ధతిపైన వ్యవహారములు జరిగించు పద్ధతి జర్మనీలోని గ్రామములం దభివృద్ధి జెందెను. దీనికి వ్యవసాయకసహకారమని పేరు కలిగెను.

డెన్మార్కుదేశీయు లీ సహకారమును పశుసంపద పాడి వస్తువులయొత్పత్తి వినియోజనములం దుపయోగించి సహకారపశుపాలనోద్యమమునకు మార్గదర్శకు లైరి. డెన్మార్కువారికి యుగములో పోగా మిగిలినభూమి సారవంతమైనది కానందున వారు పశుసంపదపైన నాధారపడవలసినవా లైరి. అందువలన వారు సహకారపశుగోష్ఠాగారములు పాడిదనుసుల

శాలలు స్థాపించుటలో మాత్రమేగాక పండులను కోళ్లను పెంచి వానిని విక్రయించు వ్యాపారమునగూడ సహకారమార్గములుపయోగించిరి.

ఇట్టిదేశములోని చిన్నచిన్న రైతులు సహకార కర్షకసంఘములుగాచేరి ఇజారాదాగులప్రేమము లేకుండగనే భూఖామందులదగ్గర భూమిని తామే కౌలుకు పుచ్చుకొనిగాని క్రయముపొంది గాని తమలో తాము దానిని పెద్ద భాగములుగా గాని చిన్నిభాగములుగా గాని విభజించుకొని సహకారపద్ధతిపైన సాగుచేయుచు నీ సిద్ధాంతమును ఆచరణలో పెట్టిరి. పట్టణములలో తాపీవనులు, బళ్ళెతోలుట, ఎగుమతిదిగుమతులు, రేవుపనులు మున్నగు ఇజారాలను కంట్రాక్టులను మధ్యవర్తులతో సంబంధము లేకుండగా తామే పుచ్చుకొని పనిచేయుటకు సహకార కంట్రాక్టరు సంఘముల నిర్మించుకొనిరి.

ఇట్లు అప్పలలో, వ్యాపారములో, వృత్తులలో, వస్తు ఉత్పత్తిలోను, వినియోజనములోను మధ్యలాభము పొందు నలరీలకు తావులేకుండగా నవి వారే స్వయంసాహాయ్య పద్ధతులపైన కార్యనిర్వహణము చేసుకొనుటకు సహకార సంఘములు మూలాధారములయ్యెను.

భారతదేశము - సహకారము :

భారతదేశములో కూడా కొత్తసాంఘికపరిస్థితు లేర్పడి సాంఘికఆర్థికక్షోభ యత్యధికమై ఆబాధ మాన్పు ప్రయత్నములోనుండి సహకారోద్యమావశ్యకతను ద్విగుణీ కృతము చేసినవి. ప్రాతపరిశ్రమలు నాశనమై కొత్తవి స్థాపింపబడనందున ప్రజలలో నిరుద్యోగసమస్య యధికమైనది. జాతీయసంపద వృద్ధిజెందుటలేదు. చౌకబారుపరదేశ వస్తువులతో మనబజారులు నిండినవి. ప్రజలీశ్వరవృత్తులు లేక వ్యవసాయముపైననే ఆధారపడవలసినవారైనారు. జనసంఖ్య పెరుగుచు జనుల వారసత్వధర్మములవలన భూములు చిన్న చిన్న భాగములై పోయి కృషివలన లాభము లేకున్నది. కేంద్రీకరింపబడిన ప్రభుత్వవిధానమువలన గ్రామములో నున్న తెలివిగలవారు డబ్బుకలవారు పట్టణములకు వచ్చి నిండుచున్నారు. ప్రాచీనత్రదేశములతోడవ్యాపారమువలన ముడిసరకులధరలు పెరిగినను ఈధరలు మధ్యవ్యాపారగాండ్రీ చేతులలోనే పడుచున్నవిగాని పంటపండించు రైతులకు లాభము కలిగించుటలేదు. ధరలు పెరిగినందున ఇతరచోట్ల నుండి కొనవలసినసరకులకు గ్రామవాసులధికసొమ్ము వెచ్చింప వలసివచ్చుచున్నారు. పంటలో ఇన్నవమంతుచోప్పున ముడి సరకులనే శిస్తుగా వసూలుచేయుపద్ధతి పోయి రొక్కపుశిస్తు వసూలుపద్ధతి వచ్చినందున రైతులు కిస్తీలు చెల్లించుటకు

తమ పంటలను తెగనమ్మి హెచ్చువడ్డీకి మాహుకారులదగ్గర అప్పులు చేయవలసినవారగుచున్నారు. పూర్వకాలమునాటి న్యాయశాస్త్రము ప్రకారము ఋణముయొక్క బాధ్యత మూడుతరములవరకును విలించియుండినందున ఋణశేషము నుంచుకొనుట వాపముగా నెంచి పె్జిలు ఋణశుద్ధిచేయుచుండిరి. బాకీదార్లును తొందరిపడకుండిరి. మూడేండ్లలోనే కాలదోషము పట్టుపద్ధతి నచ్చినందున ఋణదాతలు తమ బాకీని గట్టిచేసికొనుటకు కుయుక్తులు పన్నుచు కొంత మార్గములచే రైతులభూములనే తమ చేతికించుకొనుచున్నందున చిన్నచిన్న రైతులు నిరాధారులగుచున్నారు. ఇక న్యాయ పరిపాలనావిధానము చాలకష్టసాధ్యము, ధనవ్యయకారణము నైనందునను తగవులు గ్రామసంగతుల నెరిగినపంచాయతీ వలనగాక దూరములో నున్న అధికారులవలన పరిష్కరింపబడుచుండుటవలనను అసత్యము అన్యాయము నిరోధంపబడుటకు వీలులేకుండపోయినది. ఇందువలన ఋణదాత తనపై వేటు ఖర్చులు పట్టికుఖర్చులు గలిపి తడిపి మోపెడుచేసి రైతును దిగదీయుచున్నాడు.

భారత దేశమున 70 లక్షల గ్రామములు కలవు. నూటికి 77 మంది వ్యవసాయకులు; నూటికి 87 మంది గ్రామవాసులు నైయున్నారు. రైతులు చాలా బీదలుగా నున్నారు. సెంట్రలు బ్యాంకింగు విచారణ సంఘము (Indian Central Banking Enquiry Committee) వారు మన దేశములో కర్షకునికి సాలుకు 42-0-0 రూపాయిల కన్న

హెచ్చుతగ్గదాయము లేదని నిర్ణయించినారు. దేశములో ఐదు మందిగల కుటుంబమునకు 6 యకరముల చొప్పున చిన్న చిన్న మళ్ళు కలవు. ఏదేండ్ల కొక మంచిపంట పండుచుండును. దేశములోని మొత్తము సాగున కనువగుభూమిలో నూటికి 16 వంతులకు మాత్రమే నది, చెరువు, భావి మున్నగు వానివలన నీటిపారుదల ఆధారము కలదు. తక్కిన 84 వంతులు వర్షాధారముపైననే సాగు కావలెను. రైతు నిరిక్షురుడుగా నుండును. అప్పుపుట్టు పరపతి ఆధారములు తక్కువ.

భారతవర్షమున 80 లక్షల జమీందారులు కలరు. వారి రైతులు నానాటికి బీదలగుచు శిస్తు లిచ్చుకోలేకున్నారు. భారతఖండమున సాలుకు 105 కోట్ల రూపాయలు వ్యాజ్యముల కొరకు వ్యయముచేయబడుచున్నవి. ఇది చాలవరకు రైతులనే బాధించుచున్నది. సమష్టికుటుంబముల పంపిణీపద్ధతివలన నీ వివాదలు కలుగుచున్నవని కొందరితలంపు. వ్యాజ్యములవలన రైతులు మాహుకారులచేతులలో పడుచున్నారు. ఏదేండ్లలో న్యాయవాదులసంఖ్య నూటికి 10 వంతున హెచ్చినది. నేడు రైతులు భరించుచున్న ఋణము 900 కోట్ల రూపాయలు కలదు. ఇందులో చాలవరకు లాభవిహీనమైనది. దీనిలో నూటికి 5 కన్న తక్కువవంతుసామ్మ శాశ్వత అభివృద్ధి కరములగుపనులకొరకు వ్యయముచేయబడినది. చాలతక్కువసామ్మ పశువులు పరికరములు మున్నగువానికొరకు చేయబడినది. ఋణములో చాలవరకు వ్యవసాయి కాభివృద్ధికొరకుగాక ఆసామీలు తమ ఆడద గడవబెట్టుకొనుటకు చేసిన ఋణమే.

మఱియు నీఋణము బ్యాంకులవలన గాక ధాన్యపువర్తకులతో సంబంధముగల సాహుకారులదగ్గరనే వాడుకొన్నందున నిది మఱియు ననర్థదాయకమైనది. రైతులు ఋణగ్రాస్తులగుట కింక నొకకారణము - పెండ్లిండ్లకు అవరకర్మలకు వారు చేయు వ్యయము. అయితే హైందవాచారములం దిది తప్పదు. పెండ్లి కట్నములు ఋణములకు కారణములగుచున్నవి. మోటారులు వచ్చి గ్రామజీవనమును వికాసవంతముగ చేసి రైతులకుమతింత వ్యయకారణము లగుచున్నవి. సహకార వద్దతులు రైతులకు కొంత లాభము కలిగించుచున్నను వారికి గల అజ్ఞానము భయములవలనను ఉద్యోగులు ప్రజలసేవకుల మనుపద్ధతిప్రకారము నడచుకొననందునను దుర్మార్గుల మోసములవలనను దీనివలన కలుగవలసినంతలాభము వారికి కలుగకున్నది.

భరతఖండమున పరిశ్రమలు బాగుగ లేవు. పారిశ్రామిక కులస్థితియు బాగుగలేదు. భరతఖండమున మాటికి 10.7 మంది పరిశ్రమవృత్తులవలన జీవించుచున్నారు. చాలమంది ప్రత్తి, జనుము కర్మాగారములు, ఇనుపపనులు గనులు, వీనిలోనే పనిచేయుదురు. ఒక బ్రిటీషుకార్మికుడు చేయుపనిని ఇద్దరు మొదలుకొని ముగ్గురు హైందవకార్మికులు చేయుదురు. ఉష్ణాధిక్యము వలనను జవసత్వములు తక్కువగుటచేతను నిది తటస్థించుచున్నది. కాని కాయకష్టమును తగ్గించు యంత్రములు వృద్ధియగుచున్నకాలమున నీ సౌకుమార్యమువలన ఆర్థికనష్టము నష్టము కలుగుటకు కారణము లేదు. ఇంగ్లీషు

కర్మాగారములందుకన్న హిందూదేశములోని కర్మాగారము లందు పరికరములు హెచ్చుగ నమర్పబడియున్నవి. మఱియు కర్మాగారములకు కావలసిన ముడివస్తువులు హిందూదేశము ననే లభించుచున్నవి. ఇట్లున్నను బ్రిటీషుకర్మాగారముల పోటీ హిందూదేశపు కర్మాగారములకు తగులుటకు కారణములు రాజకీయములేగాని ఆర్థికములు గావు.

హిందూదేశపు కార్మికులకు వసతిసౌకర్యములు లేవు. 1928 సం॥ బ్రిటీషు ప్రెజ్ యూనియను కాంగ్రెసురిపోర్టులో నిట్లు కలదు: ఉండుటకు, వండుకొనుటకు, పండుకొనుటకు నుపయోగపడు నొకగది- 9 అడుగుల చతురపుది, మట్టిగోడలు పెంకుటికప్పు కలది- నెలకు 3-6-0 ల కాడుగ కన్న తక్కువకురాదు. నలుగురు మొదలుకొని ఎనిమిదిమంది పిల్లలతో సహా దానిలోనే జీవింపవలెను. కార్మికులకొరకు యజమానులే కట్టిన ఇండ్లవలనగూడ వీరికి లాభము కలుగుటలేదు. అవి బారకీసులు. ఒక్కొక్కగదికి రు 2-4-0 ల లద్దె. పురుషుల నెల కూలి రు 13-8-0 లు. స్త్రీలకూలి రు 9-12-0 లు. ఈ యిండ్ల వీధుల పారిశుధ్యమును చూచువారు లేరు. ప్రెజ్ యూనియను కాంగ్రెసువారి నివేదికలోని అంశములు చూచిన కార్మికులు ఎంత క్రోక్కిరిసి జీవించు చున్నారో తెలియగలదు.

ఒక సగరమున మొత్తము జనాభా	10731309
ఒక గదిలో 5 మంది చొప్పున కాపురమున్న వారు	687217
,, 6 మొదలు 9 చొ॥	236783
,, 10 ,, 19 ,,	115731
,, 20 పైన ,,	31578

బొంబాయిమునిసిపాలిటీవారు కార్మికులకొరకు గట్టిన భవనములందు కూడ ఒక్కొక్కగదిలో నొక కుటుంబము వసించవలెను. అద్దెలు దామాషా కూలివాడు భరింప గల దానికన్న హెచ్చుగ నున్నవి. కలకత్తా జరుముకర్మా గారములవారు తమ పనివారికొరకు మంచి ఇండ్లను గట్టి యున్నారు. కాన్పూరు నేతపరిశ్రమలవారు మంచి ఇండ్లనే కట్టినారు. చెన్నపురికర్మాగారములవారి పరిస్థితులును కొంత బాగున్నవి. ఇవి తప్ప తక్కిన చోట్ల వీరిస్థితి బాగుగ లేదు.

భారత దేశకర్మ కులయొక్కయు కార్మికులయొక్కయు స్థితిగతులు సంస్కరించు నుద్దేశముతో 1892 లో సహకారోద్యమము దేశములో నెలకొల్పు తలంపు ప్రభుత్వము వారికి కలిగెను. మదరాసు ప్రభుత్వమువారు సర్ప్రైజ్ డివిజన్ నికాల్సన్ గారిని వ్యవసాయక బ్యాంకులను ఇతరభూసంబంధ బ్యాంకులను స్థాపించుటకు గల అవకాశములనుగూర్చి యోచించుటకు నియమించిరి. 1899 లో ఆ నివేదిక మద్రాసు ప్రభుత్వమువారికి చేరెను. 1900 లో ఇండియా ప్రభుత్వమువా రది చూచిరి. సహకారోద్యమమును గూర్చి

విచారించుటకు 1901 లో సర్ ఎడ్వర్డులాగారి అధ్యక్షత క్రింద నొక ఉపసంఘమును నియమించిరి. 1904 లో నొకసహకారసంఘముల చట్టము చేయబడెను. రెండేండ్లలో 800 సహకారసంఘములు బయలుదేరెను. తరువాత 1912 లో నింకొక చట్టము చేయబడెను. ఇటీవల 1922 లో బొంబాయి ప్రభుత్వమువారును, 1932 లో మద్రాసు ప్రభుత్వమువారును తమతమరాష్ట్రములకు సహకారసంఘముల చట్టములను నిర్మాణముచేసిరి. 1933 నాటికి భారత దేశమున ఒక లక్ష సంఘములు బయలుదేరినవి. వానిపెట్టుబడి 91 కోట్ల రూపాయలు. సభ్యులసంఖ్య 43లక్షలమంది. కాని 85 కోట్ల జనసంఖ్య గల దేశమున నిదియొక గొప్పసంగతికాదు. గ్రామవ్యవసాయ పరపతిసంఘముల స్థాపనయే ప్రధానముగా ప్రభుత్వమువారిచేసినందున అప్పలిచ్చు పరపతిసంఘములే చాల బయలుదేరెను. ఇతర విధములగు సహకారసంఘములు వృద్ధిజెందలేదు. చేతిపనులు చేయువారికిగాని పట్టణములలోని పారిశ్రామికులు చిన్నవర్తకులు బాగుపడుటకు వీలైన సంఘములుగాని పెరుగలేదు. సహకారవస్తు ఉత్పత్తినికూర్చి తగుశ్రద్ధ వహింపబడలేదు. సహకారవస్తునిలయములు కొన్ని బయలుదేరినను అవి చాలాచోట్ల నష్టపడినవి. దీనికారణములు పరిశీలించుట యావశ్యకమయ్యెను. అప్పలిచ్చు షాహుకారునకు బదులప్పలిచ్చు బ్యాంకులను స్థాపించినంత మాత్రమున నేదేశములోని ఆర్థికపరిస్థితులును బాగుపడవు.

గ్రామపున ర్నిర్మాణకార్యములందు సహకార పద్ధతుల నుపయోగించు కొనుటకు మన ప్రజలింక నలవాటు పడలేదు. నవీనపద్ధతులపైన పశువులను పెంచి పాడిదనుసులు తయారుచేయుట మన దేశమువారెఱుగనే యెఱుగరు. ముడి వస్తువులను బజారులో పెట్టుటకు వానిని తయారుచేయు కృషిసంబంధపరిశ్రమలు మనకు వింతలు. వ్యవసాయకవ్యాపారమునైతము రైతులు జరుపుకొనరు. అది సాధారణముగా ఋణములిచ్చు సాహుకారుచేతిలోనే యుండును. రైతుల పంటలను వారే అమ్ముకొనుటకు తగిన వ్యవసాయసంబంధ పరిశ్రమ కట్టుబాటులు సహకారపద్ధతులపైన నిర్మింపబడిననే తప్ప మనరైతుల దుర్భరదుస్థితి పోయి బాగుపడజాలరు.

సహకార వస్తునిలయోద్యమము

ద్వితీయభాగము.

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమ చరిత్ర.

మొదటి ప్రకరణము.

ఇంగ్లాండు దేశమున లంకాష్ షిర్డల్ లోని రాష్ట్రేలు గ్రామము ఉన్న పరిశ్రమకు ప్రసిద్ధి జెందినది. 1843 వ సంవత్సరాంతమున నొకనాడు కూలి లేక అల్లాడుచున్న నేతగాండు కొందరు తమ సితీగతులనుగూర్చి యోజించుకొని బాగు పడుట కేదైన మార్గము నాలోచించుకొనుటకు సమావేశమైరి. పరిశ్రమలను స్థాపింపవలయునన్న పెట్టుబడి లేదు. అంగళ్ళను పెట్టుద మనుకొన్న సరకులేదు. ఎట్లయిన నేదో యొక వ్యాపారమును మొదలిడి బ్రతుకు తెరువు కల్పించుకొనదలచిరి. విరాళములకొరకు వారొక కాగితముపైన లెక్క వేసి చూచుకొనగ వారమునకు రెండుపెన్నీలు* (2 అణాలు) చొప్పున పండ్లొందుగును ధైర్యశాలురు విరాళములను వేసిరి. 'ఈ చిన్న మొత్తమునైన నెట్లిచ్చుకొందుము దైవమా?' యని వారు దిగులొందిరి. ఈ పరిస్థితులలో ఒక్క సంవత్స

* ఇది ఇంగ్లాండులోని చలామణి. 12 పెన్నీలు ఒక షిల్లింగు. 20 షిల్లింగులు ఒక పౌను- అనగా నవరసు. దీనివిలువ పూర్వము రు 15-0-0 లు. ఇప్పుడు మారకపురేటును బట్టి రు 13-5-3 లు. బజారువిలువ రు 10-12-0.

రమువరకు విరాళములను వసూలు చేసినప్పటికిని ఒక బస్తా (ఓటుమీలు ధాన్యపు) పిండిని కొనుటకు వలసినమూలధనము సమకూర్చుట శక్తతరమాయెను. ఇట్టి దైన్యమున ప్రారంభింపబడిన సాలెసంఘము 1857 నాటికి గొప్పఅభివృద్ధి జెంది పరిశ్రమాలయములను అంగళ్ళను నిర్మించుకొనెను. ఈ సంఘమువారి కిరాణాసరకుల యంగడిలో సాలుకు 76000 పౌనుల వ్యాపారము జరుగుచుండెను.

ఆ కాలమున ఇంగ్లాండులో ఉన్నివ్యాపారము చేయు వర్తకులు చాల లాభము గడించుచుండిరి. సాలెవాండ్ల కులీ చాలక దారిద్ర్యమున మునిగియుండిరి. ఇంతలో దేశములో ధరలు పెరిగి పారిశ్రామికులు మలమల మాడ జొచ్చిరి. ఎట్టకేలకు 1843 లో సాలెవాండ్ల కులీని హెచ్చు చేయుమని తమ యజమానులను కోరిరి. ఇతరవర్తకులు హెచ్చుచేసినచో తానుకూడ హెచ్చుచేసెద నని ప్రతివర్తకుడును చెప్పుచుండెను. కాని అందరు హెచ్చుచేయుట యెట్లు తటస్థించును? ఒకరిద్దరు వర్తకశిఖామణులు తమపనివాండ్ర వేతనములను హెచ్చించి చూచిరి. ఇతరులుకూడ హెచ్చింపనిచో వీరును మరల తగ్గించి వేయుదురు. అందువలననే 1843 వ సంవత్సరమున పైసచెప్పబడిన రాక్షేలు సాలెవారిసంఘము కార్యాలోచనము చేసెను. ఒక్కొక్క వర్తకుని దగ్గరనున్న పనివాండ్రు తమ తమ యజమానులను కులీని హెచ్చింపుమని యడిగి ఆత డట్లు చేయనిచో పనిమానునట్లును, పనిలో నున్న వారు వారమునకు 2 అణాలుచొప్పున నిచ్చు విరాళములతో

వారిని పోషించునట్లును తీర్మానించిరి. ఇది కష్టసాధ్యమగు కార్యము. కూలి హెచ్చింపు డనియు లేకపోయిన పనిమీద మనియు చెప్పుటకు వెళ్ళినవారిపైన యజమానులకు ప్రేమయుండుట దుర్లభముకదా? ఈ రాయబారము నిర్వహించుటకొరకు తిరుగువా రాకాలమున పని మానవలసిన వారేకదా! ఈ కార్యమును నిర్వహింప నియమించినవారికి తృప్తికరముగా పని చక్కబెట్టుకొని వచ్చుటయు కష్టతరమేకదా! ఈ 'రాయబారి' తిరిగి ఇల్లు చేరునప్పటికి యజమాని వీనిపనికి స్వస్తి చెప్పును. వీ డితరపరిశ్రమాలయములకు పోయి పని కావలెనని వేడుకొనగా చాలచోట్ల లేదని తిరుగ నంపుదురు. ఎట్టకేల కొకచోట దూరముగ నున్న ఊరిలో పని దొరకును. తన భార్య బిడ్డల నచ్చటికి తీసికొనిపోవు నప్పటికి ఇతడు నేతగాండ్రినాయకు డని యజమాని చెవిని పడును. మరల నితనికి పనిపోవును. ఇట్లు తిరిగి తిరిగి వేసరును. ఈ చిక్కులలో వీనినేస్తగాండ్రి వీనికి తినుటకు త్రాగుటకు నేడైన నిచ్చి కాపాడుట తటస్థింపవచ్చును. ఏదో సారా దుకాణమున పోట్లాటలో వీనిపైన పోలీసువారు కేసు నారోపింపవచ్చును. ఈ కేసులో నితడు నిజముగా నిర్దోషియేయైనను మేజిస్ట్రేటుకు సహాయముగ నియమింపబడు "జూరీ" సభ్యులలో కొందరు పరిశ్రమాలయయజమాను లుండుటయు, ముద్దాయి నేతగాండ్రుకు నాయకు డని ఎరిగియున్నందున 'వీడు దిట్టరి నుడి!' యని తమ తోడిసభ్యులతో పలుకుటయు, పక్షపాత బుద్ధిచేత వీనిపైన నేరారోపణమును స్థిరపరచుటయు, వీనికి

శిక్ష విధింపబడుటయుగూడ తటస్థించుచుండును. కారాగారమున కొన్నాళ్ళుండుట తటస్థించెనేని, వీని భార్యాబిడ్డలు మలమలమాడి ఒక్కొక్కప్పుడు దుర్మరణము నొందుటకూడ తటస్థింపవచ్చును. ఇన్ని బాధలుపడి కారాగారమునుండి విముక్తుడైన 'రాయబారి' దిక్కులేక దేశాంతరముల కేగి బ్రదుకవలసి వచ్చును. ఇట్టి యవస్థలబడి ఇంగ్లాండు దేశము నుండి ఆమెరికాకు వలసపోయినవా రాదినములలో సనేకులుండిరి. ఇది చూచియే యజమానులపై కత్తిగట్టుటకు పని వాండ్ల వెఱచుచుండిరి. కూలి హెచ్చింపుమని యడుగుటకు రాయబారులుగ పోవుటకు భయపడుచుండిరి. ఎట్టి కేలకు రాడ్డేలు సాలెసంఘమువారిలో కొందరు ధైర్య శాలురు రాయబారులుగ పోవుట కంగీకరించిరి. చాలమంది యజమానులు వేతనములు హెచ్చించిరి. కాని కొందరిష్టపడక తమ కర్మాగారములను మూసివేసిరి. అందువలన చాలమందికి పని లేకుండపోయెను. ఈ చిక్కులనలన వేతనము హెచ్చించుకొను అవకాశము పోయెను. 'మన మేల కష్టపడవలెను? పెట్టుబడిదారు లేల సుఖపడవలెను? అందరును సమానులేకదా? అందరును సమానముగ గడించి సమాన సౌఖ్యమునేల పొందరా'దను 'సోషలిస్టు' భావములు మన సాలెవారిలో ప్రబలసాగెను. కాని ఈభావముల నాచరణలో 'పెట్టి ప్రజల నేలగల రష్యాదేశపు 'సోవియటు' పరిపాలనా విధాన మొకను ఆవతరింపలేదు. తమ క్షేమలాభములకొరకు పనిమానుకొని సమ్మెలను సాగించుట యుక్తమని వాదించు

పారిశ్రామిక సంఘసంస్కర్తలును లేరు. అందువలన కర్తవ్య మేమాయని వితిర్కించిరి. యజమానులు తమ వేతనములు హెచ్చుచేయనందున తమస్థితిగతులు బాగుచేసికొనుట కేవలన ఇతరమార్గములు కలవా^{యి}యని మన రాష్ట్రేలసాలెలు యోచించిరి. వారమునకు రెండణాలు విరాళము మాత్రమే వారికి శరణ్యమయ్యెను. వారమునకు రెండణాలచొప్పున పోగుచేసినచో ఏదైన చేయవలెనన్న ఎన్నాళ్ళకు వీలగును? అప్పటికి పోగై న కొద్దిమొత్తమును నలుగురికి భాగించి పంచిపెట్టుడని కొందరు దరిదుర్లు కోరిరి! ఈ సంఘము వారికేమి చేయుటకును తోచలేదు. ఈ కాలమున 'చారిస్' పతనమందిరమున ప్రతి ఆదివారము బహిరంగసభలు జరుగుచుండెను. అచ్చట మన సాలెసంఘమువారు తమ ధర్మసంక్షేపములను తీర్చుకొనడలచిరి. ప్రజల ఆర్థికాభివృద్ధినిగూర్చిన చర్చను ప్రారంభించిరి. ఎవరికి తోచినచికిత్సను వారు చెప్పసాగిరి. ప్రజలబాధల కెల్ల మద్యపాననిషేధమే పరమాషధమనియు, సారాయము కొరకు వ్యయముచేయు సామును తమ తమ కుటుంబములకొరకే వినియోగింపు డనియు మద్యపాన నిషేధోద్యమనాయకులు హెచ్చరించిరి. ఇతరు లితర విధములుగ బుద్ధిచెప్పిరి. నిజమేకాని చేతనిండ పని, పుష్కలముగ కూలి, వారి శ్రేయమును కోరు యజమానులు, చున్నప్పటికినిగూడ పనివాడు తాగుదుకొరకు దుర్వ్యయము చేయుచున్నగదా ఈనీతులు చెప్పవలెను? ప్రతి స్త్రీకిని పురుషునికిని వోటుహక్కు సంపాదించుటకు ఆందోళనము చేసినకాని

పనివారిస్థితిగతులు బాగుపడ వని అట్టి అభిప్రాయములతో ఆకాలమున పనిచేయుచున్న రాజకీయపక్షములోని చార్పిస్తులు పలికిరి. బ్రిటీషుపార్లమెంటులోనికి ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకు ప్రజలందరికిని “వోటు” అధికారము గలిగినగాని ప్రజలు బాగుపడ రని చెప్పట “పెండ్లి అయినగాని పిచ్చి కుదురదు: పిచ్చికుదిరినగాని పెండ్లికా”దని చెప్పటవంటిదేకదా! ఎట్టి పార్లమెంటైనను సంఘసంస్కారముచేసి ప్రజల ఆర్థికస్థితిని పూర్తిగ బాగుచేయుటకు శక్తికలిగియుండు ననుట హాస్యాస్పదము. అయిన నా కాలమునాటి చార్పిస్తుపక్షమువారి కిట్టి అభిప్రాయ ముండెను. మన సాలెసంఘమువారు చార్పిస్తుల నలహా బాగున్న దనుకొనిరిగాని ప్రజలందరికిని హక్కులు గలుగువరకు తాము బాగుపడుట కెట్టి ప్రయత్నములు చేయక మానుకొని యూరకొనుట నెట్టితన మనియు, తమ కున్నవీళ్ళ నుపయోగించుకొని నలుగురు కలిసి ఏదైన స్వయంకృషి చేసికొనుట యుక్తమనియు కొందరు సోషలిస్టు సహకారవాదులు పలికిరి. సాలెసంఘమువారికి తుదకు సహకారమార్గములచే స్వయంసాహాయ్యము చేసికొని బాగుపడుటయే యుక్తమని తోచెను.

స్వయంసాహాయ్య మార్గములలో తమకు కావలసిన సరకులను తమకు సరనమగు బెలల కందింపగల అంగడి నొకదానిని స్థాపించుకొనుట యొకటి. సాధారణముగ కోమటింట సామగ్రి లరువునకు తెచ్చుకొనువారి కందలి మంచిచెడ్డలు తెలియగలవు. అందు ముఖ్యముగ బీదలు పడుబాధలు బ్రష్ట

జేవుని కరుక. అరువు నిచ్చువాడు సరకుయొక్క అసలు విలువపైన వడ్డీనిచేర్చి తక్కువపడే మొత్తము పూడక చాల తంటాలుపడును. వసూలుకాని బాకీల మొత్తములు కూడా కలిసివచ్చేటట్లు అరువిచ్చువాడు. వడ్డీనష్టము కలుపుకొనియు అధిక వెలలు వేసియు, దలారీ మోసపు తూకములు తూచియు, ఎన్నో కృత్రిమములను చేయును. ఇదిగాక అరువులవలన తగాదాలు రావచ్చును. ఋణస్థుడు సొమ్ము నివ్వకపోవును. కొద్దులలో వ్యాజ్యములు, అందువలని యనర్థము లనేకములు దాపురించును. ఇదియెల్ల సాలెవా రెఱుగుదురు. అందువలన మనసాలెవారు రొక్కవ్యాపారమే చేయదలచిరి.

1844 సంవత్సరము 24 అక్టోబరు తేదీన సాలెసంఘమువారు 28 మంది తమ సహకారసంఘమును “రాష్ట్రేర్ సొసైటీ ఆఫ్ ఈక్విటబుల్ పయనీర్సు” (Rochdale Society of Equitable Pioneers) అనుపేరున రిజిస్టరు చేయించుకొనిరి. ఈ సంఘముయొక్క ఉద్దేశమువలన వీరి యాశలు, ఆశయము లెంతవరకు నుండెనో తెలియగలదు.

(1) ఈ సంఘసభ్యులకు వారి కుటుంబములకు సౌఖ్యమును పెంపొందించి క్షేమలాభములను కలిగించుటకు ఆర్థికాభివృద్ధిని కలుగజేయుటకు వలసిన కార్యములకొరకు షేరు 1కి ఒక పాను (పదిహేను రూపాయలు) చొప్పున మూలధనము సేకరించుట.

(2) వీరికి కావలసిన ఆహారవస్తువులు, దుస్తులు వీరికి సరసమగు వెలలకు విక్రయించుట కొక వస్తునిలయమును స్థాపించుట.

(3) పరస్పరసహాయము చేసికొని బాగుపడదలచు సభ్యులును వారి కుటుంబములును నివసించుట కొరకు కొన్ని గృహములను కొనుట లేక నిర్మించుట.

(4) పనిలేక అల్లాడుచున్న సభ్యులకును, కూలి తగ్గించి నందున ఆదాయము చాలక బాధపడుచున్న సభ్యులకును వృత్తిని కల్పించునట్టియు వస్తువులను తయారుచేయునట్టియు పరిశ్రమలను నెలకొల్పుట.

(5) పనిలేకను, తమకు లభించుచున్న స్వల్పపు వేతనములు చాలకను కష్టపడుచున్న సభ్యులకు జీవనోపాధిని కల్పించి కాపాడగలందులకు వ్యవసాయమున కుపయోగింప గల భూములను కొనుట లేక కవులుకు ఖచ్చుకొనుట.

(6) వస్తువుల ఉత్పత్తి, విభజన అనుభవవిధానములను విద్యాపద్ధతిని పరిపాలనాపద్ధతిని ప్రజలకు శ్రేయము కలిగించుమార్గముల నడుపుటకొంకు, ఆచరించుటకు, ఆశ్రమములను స్థాపించుట; అట్టి ఆశ్రమములను స్థాపించుటలో ఇతర సంఘములకు సహాయము చేయుట.

(7) మద్యపాననిషేధమును ప్రోత్సహించు ఫలాహారశాలను స్థాపించుట.

నిజముగ నీయద్దేశము లెల్ల నెరవేరినచో సత్యము గము నాటిసౌఖ్యము ప్రజలకు అరచేతిలోని స్వర్గమై యుండు నుగదా! అయిన నిట్టి సదుద్దేశములు వారికి కలిగినందులకే మనము సంతసింపవలసియున్నది.

ఆనాటి సాలెసంఘమున నలుబదిమంది సభ్యులుండిరి. అందులో కొంద రాయూరిలో నలుమూలల నుండుటయేగాక కొంతమంది చుట్టుప్రక్కల గ్రామములందును కాపుర ముండిరి. అందువలన వారి విరాళములు వసూలు చేయవలెనన్న ఒక్కరు పూర్తిగ ఆపనిపైన నె తిరుగవలసి యుండును. ఎట్లైన నేమి ప్రతి ఆదివారమును విరాళములను వసూలు చేయుపనికి ముగ్గురుసభ్యులు పూనుకొని పూనికతో వసూలుచేయుచుండిరి. రెండు పెన్నీలచొప్పున విరాళము వసూలుచేయుట కష్టముగ నుండెను. అందువలన చందా మూడు పెన్నీలకు హెచ్చించిరి. ఎట్టకేలకు 28 పౌనులు చేకూరెను. ఈ మూలధనముతో మనసంఘమువారి యద్దేశముల నాచరిణలో పెట్టుట కొక వస్తునిలయమును (స్టోర్సు : Stores) స్థాపింపవలయును. తమంగడిని పెట్టుటకు రాక్షేలుగ్రామమున టోడ్ లేను అను వీధిలో డస్టప్లూగారి మేడక్రిందిభాగమును సంఘమువారదైకు తీసికొనిరి. దీనికి సాలుకు పదిపౌనులు బాడుగ నియ్యవలయును. విలియం కూపరను నతనిని షరాబుగ నియమించిరి. శామ్మూల్ ఆష్వర్థు అనునతనిని సరకులను విక్రయించువానిగ నేర్పరచిరి. ఇక సరకులను జూచిన కడుపు నిండిపోవును. పల్లెటూరి కోమటింట నుండునంత

అమ్మకము, సరసమగు వ్యాపారసరణియు శ్రేయస్కరము లను నీతిని గ్రహింపగలుగు శక్తి సులభముగా అలవడదు. దుర్గుణములనుగాని జాడ్యములనుగాని అణచుట కెంతశక్తి, ఎంతసామ్య మనము ధారపోయవలయును ! అయినను అవి పుట్టకుండ నివారించుకొనుట కావంతయైన మనము ప్రయత్నింపము. కొంచెము సామ్యమైన వ్యయముచేయుట కంగీకరింపము. ఏమైనను సరే తక్కువ వెలలకు సరకు కావలెనని, ఎక్కువ తూనిక గలసరకు కావలయుననియు తంటాలు పడువారున్నంతకాలము అమ్మకములో మోసముచేయువా రుండితీరుదురు. కొనువారియందు నీతియున్ననే అమ్మవారియందును నీతి యుండును.

ఈ విషయములెల్ల మన సాలెసంఘములోని బుద్ధిమంతులు గమనించి ఎన్నిచిక్కులు కలిగినను భరించి తమ సభ్యులందు సహకారసిద్ధాంతములను నాటునట్లు చేయుటకు సమకట్టిరి. ఈ సహకారసంఘమువా రెల్ల రీ నీతిని గ్రహించి సంఘమునకు తోడ్పడ్డరై. కొందరు ధైర్యశాలురు మాత్రము తమ సంఘముయొక్క హితముకోరి ఎన్ని బాధలనైన సహించి ప్రవర్తింపసాగిరి. ఎంతదూరమున తామున్నను సరకులకొరకు తమ యంగడికే వచ్చుచుండిరి. ధర లెట్లున్నను సరకు లెట్లున్నను కొనుచుండిరి. ఈ ధైర్యశాలుర యిల్లాండుకొడ వీరి

కీవిషయమున తోడ్పడసాగిరి. ఇట్లు శ్రమపడుచున్న సభ్యులు తమవలెనే ఇతరసభ్యులును సంఘముయొక్క అభివృద్ధికొరకు శ్రమపడవలె నని పట్టుపట్టిరి. సభ్యులెల్ల రిక్కడనే సరకులు కొనితీరవలె నని బలవంతము చేయసాగిరి. అట్లు కలిసిరాని సభ్యులను తొలగింపవలె నని యొకసభ్యు యొక తీర్మానము కూడ నుపపాదించెను. ఇట్లు చేసినచో సభ్యుల స్వేచ్ఛకు భంగము వాటిల్లు ననియు పరస్పరసాహాయ్యము చేసికొనుట కిష్టపడి స్వేచ్ఛగ పాటుపడువద్దతియే నిజమగు సహకారమనియు, బలవంతము చేయరాదనియు మరియొక సభ్యుడు పలుకగ నాతీర్మానము నుపసంహరించుకొనెను.

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమ చరిత్ర.

రెండవ ప్రకరణము.

రాష్ట్రేలు సంఘస్థాపకులలో నొకడగు జాన్ కెర్నాయను నతడు 1891 - 92 సంవత్సరములందు తన యనుభవముల నిట్లు వ్రాసెను. “నాకు ఏడవయేడు రాకుండగనే కూలిపనిలో ప్రవేశించితిని. ఎనిమిదవయేడు రాకుండగనే బొగ్గుగనులలో పనిచేయవలసి వచ్చెను. అందువలన నాకు విద్యనేర్చుకొనుట కవకాశమే లేదు. నవీనయంత్రనిర్మాణము పారిశ్రామికుల సహోగితో పడవేసినకాలమున రాష్ట్రేలులో 18½ మంది వారమునకు 6 పెన్నీలపై నను 200 మంది 10 పెన్నీలపై నను 508 ఒక పిల్లింగుపై నను 1500 మంది 1 పిల్లింగు 10 పెన్నీలపై నను జీవించవలసి వచ్చిన కాటకములో రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమము స్థాపింపబడినది. ఎనుబదియైదుకుటుంబములకు కప్పకొనుటకు కంబళ్ళు లేవు. నలుబదియారు కుటుంబములకు పడుకొనుటకు గడ్డితప్ప వేరే ఆధారములేదు. ఈ టౌనుములో నింగ్లాండుదేశ మల్లకల్లోలముగా నుండెను. అనేక ఉద్యమములున్నను, అవి అశాంతికి అత్యప్తికిని కారణములయ్యెను గాని తరుణోపాయము చూపలేవయ్యెను. పరిశ్రమ చాల చౌకగ నుండెనుగాని, రొక్కె ప్రియముగనే యుండెను. రొక్కెతప్ప ఇతర ఆహారపదార్థము జనసామాన్యమునకు లేనేలేదు. గోధుమధాన్యము దిగుమతి నిషేధించుచు చేయబడిన

చట్టములవలన ధర పెరిగినది. దీనిని గూర్చి ప్రజలలో ఆందోళనము బయలుదేరినది. అట్టి సభలో 1842 లో పరిశ్రమాలయములే మూసివేయవలెనని కొందరనిరి. జీవనభృతికి చాలకుండ యజమాను లింకను కూలి తగ్గించివేయుదురని కొందరనిరి. 1843 లో రాక్షేలులో సహకార సిద్ధాంతములు చర్చింపబడసాగెను. అప్పటికి రెండేండ్లనుండి రాక్షేలులో నుండిన సహకారసంఘము మూలబడెను. దానికి కారణము అసాధారణమనియు అదిమార్పినచో బాగుపడు ననియు 'చాన్లెస్ హవర్సు' పలికెను. 1848 క్రిస్మసు పండుగకు కొన్నిరోజులు ముందొక ప్రతినాథులసభ ఆహ్వానింపబడెను. బొగ్గుగని వనివాళ్ళు నన్ను ప్రతినాథుగా బంపిరి. అప్పుడు మా వేతనము కొంచెము హెచ్చింపబడెను. దీని రహస్యము బయల్పడగా అందరు ఛీ ఛీ యనిరి. మేము బొగ్గుగనుల యజమానులను బెదిరింపగా వారు మాకు కూలి కొంచెము హెచ్చించి దానికి చూడురెట్లు బొగ్గు ఖరీదు హెచ్చుచేసిరి. దీనివలన ఎవరు బాగుపడినట్టు? పైగా జనసామాన్యమునకు నష్టముకూడ కలిగెను. ఈ విధముగనే అన్ని వ్యాపారములలో జరిగినచో నిక ప్రజలు బ్రదుకుటెట్లు? బొగ్గుతో పాటు అన్ని సరకుల ధరలు హెచ్చిపోవును. దారిద్ర్యము పెరిగిపోవును. ఈ సంగతి ఇంతకు ముందుగనే ప్రజల కేల తెలుపవైతివని సభవారు నన్ను అడిగిరి. ప్రజలు మా యవస్థను గూర్చి యేమి శ్రద్ధవహించి రని నేను వారికి చెప్పవలె? నంటిని. చూడుడు: యంత్ర

ములు వచ్చిన తరువాత చేతిమగ్గములవా రెట్లు మల మల
మాడుచున్నారో? గజమునకు అరపెన్నీ హెచ్చుఖరీదిచ్చి
కొనే దాత లున్నచో చేతనూలు నేతగాండ్ర కీ గతి పట్టి
యుండునా? జనుల కిట్టి దాతృత్వ మెక్కడిది? వారికి కావల
సినది చౌకబాగుధర. అట్లే చేతిమగ్గముల ఉన్ని పనివాళ్ళును
గజమున కొక్కపెన్నీ హెచ్చుధర యున్నచో బ్రతికిపోవు
దురు. కాని ప్రజలకు బుద్ధి యేది? పనివాళ్ల జీవములకంటె
నాలుగు డబ్బులే ప్రజలకు ముఖ్యములు. భారత దేశపు నూలు
పరిశ్రమ నాశనమై డక్కామజిలిను పట్టుసాలెలు నాశన
మగుటకు నిదియొక కారణముకదా! హవర్తు ఈ మాటవిని
బొను సుమా. నేనిది తలంపనైతి ననెను.

ఈ సభలో పారిశ్రామిక సమితులు Trade Unions
వారు సహకారులను నిందింపగా వీరు వారిని నిందించిరి.
పారిశ్రామిక సమితులు బలవంతములై వేతనముల విషయ
ములో పని చేయగలుగునని నాటి పారిశ్రామికులు తలంప
రైరి. ఈ సమితులు వస్తు ఉత్పత్తికి తోడ్పడనందున అంతగా
ప్రయోజనకరములు కావని వారు తలంచిరి. చాన్లెస్సుహవర్తు
సహకారములో కొంత సంస్కరణము చేసిన లాభకర
మని ఇంకొక రోజున సభలో పలికెను. సహకారము
ఆచరణమున నిష్ఫలమైనదని సమితులవారు వాదించిరి.
అది పాడగుటకు కారణము వచ్చినలాభమును ధనికులు
మూటకట్టుకొని పోవుటగాని వేరుకాదని హవర్తు పలికెను.
పనివారెల్లరు వారమునకు మూడు పెన్నీల చొప్పున చందా

యిచ్చినచో సహకార వస్తునిలయమును స్థాపించి దాని లాభమును వడ్డీకి పెరుగనిచ్చినచో నెన్నాళ్ళలో పరిశ్రమాలయములు పారిశ్రామికుల వశ మగునని కెర్నా ప్రశ్నించెను. అందరు పనివాళ్లు చేరినచో పదునై దేండ్లలో నిది సాధ్యమగునని అంచనా వేయబడెను. ఈ విషయమై ఒక కరపత్రము తయారుచేసిరి. తక్షణమే అక్కడ నున్న వారు 5 షిల్లింగుల చొప్పున చందాలువేసి 3 పౌనులు సమకూర్చి ఆ కరపత్రము నచ్చువేయుటకు హనర్తు కిచ్చిరి. ఈ కరపత్రములెల్ల పనివాళ్ళకు చదుననిచ్చి మరల ప్రోగుచేయసాగిరి. కెర్నా చాల కరపత్రము లట్లు పంచిపెట్టి, పదునైదుదిసములతరువాత మరల ప్రోగుచేయుచు చదుననివారి కిచ్చుచుండును. చదివినవారి అభిప్రాయ మడిగి తెలిసికొను చుండును. చాలమంది చదివితీ మని చెప్పి యూరకొందురు. క్లెగ్ హౌసులో నొకయింట కెర్నాకు తిట్లు తగిలెను. 'నీవంటివారు నీ స్నేహితులవంటివారు నీ కఱవులకు దుస్థితికి కారణభూతులు' అని అచ్చటి పనివాడు పలికెను. సాంఘిక పారిశ్రామిక దుస్థితిని మాన్పుటకు ఆందోళనము చేయుట అవివేక మనియు దీనివలన న్యవహార మింకను చెడిపోవు ననియు నత డనెను. ఈ సిద్ధాంతమే యంగీకరించినచో దుష్పరిపాలనము చిరస్థాయియగును. సంస్కరణము అభివృద్ధి గగన కుసుమము లగును. అపరాధములు అన్యాయములు చేయువారి కవి తెలియు తెట్లు? వారు తప్పు చేయకుండుటకు సిగ్గుపడు తెట్లు? ఇక స్వార్థపరు లెన్ని యన్యాయములైన జేయవచ్చును. దోచుకొన వచ్చినదొంగకు

స్వేచ్ఛయేకదా! పాపమా పనివా డేమిచేయగలడు? వానికి బోధల నెవరో తెలివికలవారు చేసియుందురు. ప్రభుత్వములు పెట్టుబడిదార్లు, ఇజారాదార్లు, స్వాధీనముకొరకు పాటుబడు ప్రతివారు అభివృద్ధియు ధర్మము జరుగకుండ ఆపుచేయదలచు ప్రతివారును ఇట్టిబోధలు చేయుట పరిపాటిగ నున్నది. 'మీ రాందోళనము నలుప సక్కరలేదు. ఇంకను తరుణము రాలేదు. మీరు కోరునది చేయుటకు మీ యాందోళనమే యడ్డంకియగును. మీరువృథాగా ప్రజలను రేపుదురు. ఇబ్బంది పెట్టుదురు' అని ప్రభుత్వములు పలుకును. కొన్నాళ్లైన పిదప వారి మాటలు నిమ్మి యూరకొన్నవారు వాగ్దానములను చెల్లింపుడని కోరగా వారి కోర్కెలు విపరీతములనియు ఎవరును మార్పు కోరుట లేననియు చెప్పి తాము మొదట ఆందోళనము చేయుటవలననే పని చెడును గనుక యూరుకొనుమని చెప్పగా వా రూరుకొన్న కారణమే వారికోర్కెలు నిరాకరించుటకు హేతువుగా పేర్కొని చూపుదురు! ఇట్లే ఒక పక్షముకు చెందిన లాభాపేక్షాపరులును, అన్యాయప్రవర్తకులును దానిని మాన్ప ప్రయత్నించువారికి చెప్పించుట పరిపాటియైనది. 'మీరు సంతతము ఆందోళనముచేసి అధికారములో నున్న వారికివినుగుపుట్టించుచునుండి!' అని పలుకుదురు మీరామాటలు విని యూరకున్నచో మీరుకోరుఅభివృద్ధి యెవరికి నావశ్యకము లేదని ధ్రువమగుచున్నది. లేకపోయినచో వారే దానిని కోరరా ? అందురు.

అందోళనమే ప్రజాభిప్రాయమును కలిగించును. న్యాయము చేయకుండ అణచియుంచుటవలన తమకు లాభకరముగ నుండువారిచేత న్యాయమొనరించునట్లు చేయునట్టిది ప్రజాభిప్రాయమే. ఈ వితండవాదములు నాటి రాక్షేలు సహకారులకు నచ్చుటలేదు. అందువలన 'కె రాక్షెగ్ హాలు పనివాని కిట్లు బదులు చెప్పెను. 'పరిస్థితులు బాగుగ లేవని నే నెరుగుదును. వారమునకు పదిషిల్లింగులతో కుటుంబము బ్రతుకలే దనియు నాకు తెలియును. ఈ స్వల్పపు వేతనమునకు పాటుపడుట యన్యాయము. ఇది మారితీరవలెను. 'వంచనము చేయకుండ బ్రతుకుటకు కావలసిన జీవనభృతిని సంపాదించుకొనగలుగు జీవనమార్గములు కలిగించుకొని తీరవలెను' అనెను. 'క్షేగ్ హాలు పనివా డట్లు పలికియుండుటకు గల కారణ మతని కెవరో దుర్బోధలుచేసి మోసగింపబడుచుయని తరువాత బయల్పడినది.

ఆ రోజులలో 'టూడ్ లేను' అను వీధిలో మూడు అంతస్తులమేడ యొకటి యుండెను. మూడవఅంతస్తుపై సనాక పాఠశాల యుండెను. మధ్యయంతస్తులో నింకొక పాఠశాల యుండెను. క్రింది యంతరువు ఖాళీగా నుండెను. ఇది పూర్వమొక అంగడిగా నుపయోగింపబడియుండెను. రెండు పెద్ద ద్వారబంధములు తలుపులు కలవు. కొన్ని కిటికీలు పెట్టినచో నిడిచాలా బాగుండును. ఛాల్సెనుహవర్తును తక్కినవారును సంఘముకొరకు దీని నద్దెకు తీసికొనదలచి యింటియజమాను నడిగిరి. అతడు వీరిసంఘమునుకూర్చి విని విని, దాని నద్దెకివ్వ

ననెను. అంతట హవర్టు తనకు వ్యక్తిగతముగా అద్దె కిచ్చె దవా యనగ నతడు సరియనెను. ఇట్లు ప్రతిమూడు నెలలకు అద్దెను ముందుగనే యిచ్చులాగున నాయంతకిండిభాగమును మూడువత్సరములకు బాడుగకు పుచ్చుకొనిరి. ఒక వస్తునిల యము స్థాపించి వస్తువిక్రయము రాతిగ్రేట్ చేయదలచిరి. శామ్యూలు ఆష్వర్తు, విలియం కూపరు లంగడివాండ్లుగ పనిచే యుటకు నడుము గట్టిరి. మొదటి మూడుమాసములు తమకు వేతనము లక్కరలేదనియు సంఘము లాభములు పంచగలి గినచో గంటకు మూడుపెన్నీలచొప్పున పనిచేసిన మూడుగం టలకు నివ్వవలసిన దనియు కోరిరి. 1844 లో వస్తునిలయము ప్రారంభింపబడెను. మూడు నెలలగునప్పటికి నిల్వసరకువిలువ పోను నవరసుకు మూడుపెన్నీలచొప్పున లాభవిభాగమొనగ బడెను. రెండవలాభవిభాగము నాల్గుపెన్నీలు. నాల్గవది 7 పెన్నీలు. 5 వది 9 పెన్నీలు. ఆరవది 11 పెన్నీలు. ఏడవది 1 పిల్లింగు 2 పెన్నీలు. ఎనిమిదవది 1 పిల్లింగు 4 పెన్నీలు. తొమ్మిదవది 1 పిల్లింగు 6 పెన్నీలు. తుదకు 2 పిల్లింగులు మొదలు 2 పిల్లింగుల 6 పెన్నీలుకూడా లాభము పంచ బడెను. వీరి విధులప్రకారము పదియవవంతు విద్యావిషయిక కార్యములకు వినియోగింప బడవచ్చునుగాని, రిజిస్ట్రారు దీని కంగీకరించలేదు. ఆనాటి న్యాయశాస్త్రము పనివారు విద్యనేర్చుకొనుట కంగీకరింపదు! విద్య లేదని వారికి ప్రభుత్వము నియోజనాధికార మొనగదు !!

దారిద్య్రమున మృగ్గువా రభివృద్ధిజెంది స్వతంత్రులై బాగుపడుట కన్నియు నాటంకములే కలుగుచుండునుకదా !!!

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమచరిత్ర.

మూఁడవ ప్రకరణము.

1845 సంవత్సరములో మన సహకారసంఘమువారు తేయాకును పొగాకునుగూడ తమ వస్తునిలయములో విక్రయింపఁదలచిరి. ఆకాలమున నివి యమ్ముటకు లైసెన్సులు పొందవలసియుండెను. అందువలన మార్చినెలలో లైసెన్సు పొందిరి. ఇందుకొరకు మూలధనము హెచ్చుగ కావలసియుండెను. సంఘమున సభ్యులసంఖ్య పెరిగినదికాని దానికి తగినట్లు పెట్టుబడి పెరుగలేదు. సంఘమువారు కర్తవ్యమాలోచించిరి. ఒక సభ్యుడు రెండున్నర పిల్లింగులు (పిల్లింగుకు పన్నెండు అణాలు) సమకూర్చినని వాగ్దానము చేసెను. ఇంకొకసభ్యుడైదు పిల్లింగులు సమకూర్తుననియెను. ఒక మహాదాత ఒక పాను (షదిహేను రూపాయలు) చందావేసెను. నిజముగ రెండణాల చందాకూడ క్రమముగ చెల్లించుటకు శక్తిచాలని కార్మికుల బ్రతుకులో ఒకపాను పెన్నిధిగనే భావింపవచ్చును. ఆకాలమున నీబీద సంఘమున కిట్టి సహాయము చేయసాహించిన యాతనిపేరు “విలియంమల్లాలియూ.” ఇతరసభ్యులు తమ తమ శక్తికొలది హెచ్చు చందాలు చెల్లించిరి. ఇట్లు సాలె కుటుంబములోని మగవారికి పొగాకును స్త్రీలకు తేయాకును వస్తునిలయములోనే కొనుటకు వీలు కలిగెను.

లను" ఐదుగురు "డైరెక్టరు"లను ఎన్నుకొనుచుండిరి. సంఘము వారి లెక్కలను పరీక్షించుటకు "ఆడిటర్లు" కూడ కలరు.

ఉద్యోగులును డైరెక్టరును ప్రతిగురువారము సాయంత్రము యెనిమిది గంటలకు యార్క్మైర్ వీధిలో సంఘము వారి కార్యాలయమున సమావేశ మగుచుండురు. సర్వసాధారణముగ రిజిష్టరు (లేఖ్యానాథము) చేయబడిన సంఘముల కన్నిటికినిగల సామాన్యవిధులెల్ల నీ సంఘమువారికి నుండెను. ఏటేటను మొదటి మంగళవారము సంతనాడు సంఘము యొక్క సామాన్యసభ జరుపుటకును, అచ్చట సంఘమువారి (స్టోరు) వస్తునిలయముయొక్క వాషింగోత్సవసందర్భమున ఒక పిల్లింగు చెల్లించినవారికి విందు నుపచరించుటకును సంఘమువారు తీర్మానించిరి. కొన్ని కారణములవలన నీ విందులు జరుపుటకు వీలు కానందున అల్పాహారవిందులు (టీపార్టీలు) మాత్రమే జరిపిరి. ఆ సందర్భమున ఇతర సహకారులను గూడ ఆహ్వానించుటయు జరుగుచుండెను.

ఆ కాలమున జనసామాన్యమున నీసహకారసంఘము వారి వస్తునిలయమునకు వచ్చి సరకులు కొనువారెవ్వరు లేరు. అయినను అట్టివారెవరైన నుండురని సంఘమువారు సోమవారమును, శనివారమును సాయంకాలమున మాత్రము సరకులు సభ్యులకుగాక ఇతరప్రజలకుకూడ విక్రయింపవచ్చు నని తీర్మానించిరి. పొద్దున సభ్యులకుమాత్రమే విక్రయింపవలెను. వారమునకు రెండుమారులు మాత్రమే సాలెవారా కాలమున వెచ్చముల దెచ్చుకొను చుండిరని తోచుచున్నది.

ఉద్యోగులును ట్రస్టీలును డైరెక్టరులును కార్యనిర్వహణమున బ్రాలుమాలినచో అపరాధ రుసుముల జెల్లింపవలసియుండెను. ఎట్లయిననేమి కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు జాగ్రత్తగ వ్యవహారముల నెల్ల చక్కబెట్టుచుండిరి. సభ్యులసంఖ్య హెచ్చెను. 1845 సం వత్సరము మార్చి 3వ తేదీ మొదలు వస్తునిలయమును సోమవారము, బుధవారము, గురువారము, శుక్రవారము, శనివారముకూడ తెరచియుంచుటకును ఆరోజులలో పూర్వముకన్న యెక్కుడుగంటలకాలము తెరచియుంచుటకును నిశ్చయించి ఆ ప్రకారము జరిగించిరి. శనివారము ప్రొద్దుట మాత్రమే వస్తునిలయమును వ్యాపారముకొరకు తెరచియుంచుచుండగ 1846 ఫిబ్రవరి 2 వ తేదీ మొదలు సభ్యుల సమావేశములకొరకు ప్రతిశనివారము మధ్యాహ్నముకూడ తెరచియుంచవలెనని తీర్మానించుట చూడగ వస్తునిలయము దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నటుల స్పష్టమగుచున్నది. ఈ సంవత్సరము అక్టోబరు నెలలో వస్తునిలయములో నొక కసాయి దుకాణమును గూడ నెలకొల్పి మాంసము విక్రయింప సాగిరి. 1846 మొదలు 1848 వరకును మూడేండ్లవరకు నీ వస్తునిలయము బాల్యవస్త్రయందు వచ్చు సాధక బాధకములెల్ల అనుభవించవలసినచ్యెను.

ప్రజల నాకర్షింపజాలమి, ఆ భావము, దేశమున నిరుత్సాహకరమైన ఆర్థిక పరిస్థితులు, నీ వస్తునిలయముయొక్క అభివృద్ధి కాటంకములుగ నుండెనుగాని యీ ఆటంకముల మధ్యనే యిది మెల్లమెల్లగ నభివృద్ధి గాంచుచుండెను.

1846 లో ఎక్కువమంది కొత్తసభ్యులు చేరలేదుకాని మూల ధనము 252 పౌనుల 7 పిల్లింగుల 1½ పెన్నీలకు వృద్ధిచెందెను. వారముకు 84 పౌనుల అమ్మకము జరుగుచుండెను.

1847 లో జేశమున కొంత దుర్భిక్షము కలిగెను. వర్తకము క్షీణించెను. అందువలన సంఘసభ్యులకు చారి ద్యము దాపురించి కొన్నివాటాలను అమ్మకొనవలసి వచ్చెను. వర్తకము చెడి సరకులధరలు హెచ్చుట తటస్థించినపుడు మన సంఘమున సభ్యులు తగ్గుటకు మారుగ హెచ్చుట చూడగ నీ సంఘమువారి వస్తునిలయమువలని లాభములు ప్రజలు మెల్లమెల్లగ గ్రహింపగలిగి రనుట స్పష్టము.

పుట్టి తొంబదిరూపాయల చొప్పున ధాన్యమునకు విలువగలిగి యకరము రెండువేల రూపాయలుచొప్పున అమ్ముచుండినంతకాలము దుర్భిక్షమునగా నేమో మన మూహింప లేకుంటిమి గాని అనేకకారణములవలన 1930 సంవత్సరమున వర్తకము కడిపోయి వస్తువులధరలు సగమునకు సగము తగ్గి పోయినంతనే దుర్భిక్షమువలన కలుగు యిక్కట్లులు కొంత వరకు మనకు అనుభవసిద్ధములైనవి. అందువలన రూపాయలను చిల్ల పెంకులవలె వాడినవారికే రూపాయి కరవగుట తటస్థించినప్పుడు బీదవారిమూట చెప్పవలయునా? ప్రజలు సహకారవస్తునిలయములో వాటాల గొనియుండినచో కొంచెము సొమ్ము వెనుకవేసికొనిన వారగుటయేగాక దానివలన కొంత సద్యఃఫలముకూడ పొందగలుగుటయు తటస్థించును. కఱవు

దినములలోనే దీనిలాభము ప్రజలు గ్రహింపగలుగుట సహజము. 1848 లో కూడ ఆర్థికపరిస్థితులు బాగుపడలేదు. అందువలన మన సహకారసంఘమువలని లాభములను పొందగోరి చాలమంది సభ్యులైరి. సభ్యులు వస్తునిలయమునకే తటచుగ వచ్చుచున్నందున యింటింటికి తిరిగి చందాలను పోగుచేయుపద్ధతిపోయి వస్తునిలయకార్యాలయమగు అంగడి దగ్గరనే నమూనాచేయుటకు వీలు కలిగెను. సభ్యుల సంఖ్య 140 కి పెరిగెను. మూలధనము 397 పౌను లయ్యెను. వారమునకు 80 పౌనుల అమ్మకము జరుగసాగెను. దేశములోని ఆర్థికపరిస్థితులుగాని పరిదేశమందలి సంక్షోభములుగాని మన సహకారసంఘమువారి వ్యాపారమున కెట్టియాటంకమును గలిగింపలేకపోయెను. వీరు బాడుగకు పుచ్చుకొన్న క్రిందిభాగ మిరుగుగ గున్నందున మేడయొక్క మూడుఅంశస్థులను ఇరువదియొక్క వశిస్థమున కిచ్చి పుచ్చుకొనిరి.

1849 లో మరికొంతమంది సభ్యులు చేరిరి. పెండవ అంతస్తులో కార్యాలయమును స్థాపిరి. ఇదిగాక వార్తాపత్రికలు, పుస్తకములు, విక్రయించుట కొక ఉపసంఘమును ఆగష్టు నెలలో నెలకొల్పి విక్రయమువలన వచ్చు లాభముతో సభ్యుల పఠనమందిరమున పుస్తకములను, వార్తాపత్రికలను అలంకరింపజేయుటకు తీర్మానించిరి. 1849 వ సంవత్సరాంతమునకు 390 సభ్యులు చేరిరి. పౌ 1193 పి.19 పె1ల మూలధనము సమకూరెను. వారమునకు 179 పౌనుల అమ్మకము జరుగసాగెను.

రాష్ట్రేలు పయిన్గి సంఘమున 1850 వ సంవత్సరమున నొక వివరీతపుత్రపు పొడనూ పెను. సాధారణముగ నలు గురు చేరుచోట మతభేదములు తలయెత్తుట సహజము. అట్టి తటి భిన్నములగు క్రైస్తవమతాచారములు గల షేగలకు చెందిన కొన్నివందలమందిగల సహకారసంఘమున నిది తల యెత్తుటలో నాశ్చర్యములేదు. అందులో కొంతమంది సభా భవనము నాదివారమునాడు మూసినై చుటకును, మతమును గూర్చిన చర్చలను నిషేధించుటకును పూనుకొనిరి. విశాల భావములుగల సహకారులకు కొందఱు కిది యిష్టము లేక పోయెను. పరిస్పరి సాహాయ్యము చేసికొని స్వయంకృషిచేత బాగుపడదలచుకొనిన ప్రజాసమూహములకు మతభేదము వేరు ఘరుగు వంటిదనియు, నిది తలయెత్తినచోట అభి వృద్ధి నున్న యనియు వీ రెఱుగుదురు. అందువలన వీ రిది యెట్లు పరిణమించునో యని భయపడిరి. 1850 సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 4 వ తేదీన ఈ సమస్య చర్చకు వచ్చెను. అంతట ప్రతిసభ్యుడును యుక్తసమయమున క్రనువద్దతిని సభలో చర్చకు వచ్చిన సమస్తవిషయములను గూర్చియు తన యభి ప్రాయములను స్వేచ్ఛగ వెల్లడించవచ్చుననియు క్రమ ప్రకార ముపపాదించబడిన సమస్తవిషయములను చర్చనీయ ములే యనియు తీర్మానించిరి. ప్రజలస్వాతింత్ర్యమునకు మూ లాధారమగు వాక్వాతింత్ర్యమును సహకారోద్యమమున చిరస్థాయిగ నెలకొల్పి మన సహకారసంఘమువారు ఖ్యాతి గడించిరి.

అడిగినవారల నెల్లరను సభ్యులుగ జేర్చుకొనుటవలన నిట్టి చిక్కులు కలుగుచున్నవని సంఘములోని ప్రముఖులు గ్రహించి ఆరు నెలలవరకు క్రొత్తసభ్యులను జేర్చుకొనుటను నిలువ వలయునని తీర్మానించిరి. అప్పటినుండి మఱల మతభేదము తలయెత్తలేదు. మతభేదములవలన కలుగుకీడు నాంగ్లసహకారోద్యమ నాయకులు బాగుగ గ్రహించియుండిరి. అందువలన 1832 లో లండన్ సగరమున జరిగిన సహకార కాంగ్రెసుమహాసభలో “సహకారోద్యమమున పాల్గొనువారిలో వివిధమతములకును రాజకీయకక్షలకును చెందినవారును గలరుగాన సహకారోద్యమవ్యవహారమునకు సంబంధించినంతవరకు మతభేదములును రాజకీయాభిప్రాయభేదములును ఆటంకముగలిగింపరాదు” అని యేకగ్రీవముగ తీర్మానించిరి. అభిప్రాయభేదముల నెల్ల సహించి సంఘీభావముకలిగి వర్తించిననేగాని సహకారము వర్తిల్లుట దుర్లభము కదా!

మనరాష్ట్రేలు సంఘమున కీ పెద్దగండము తప్పినది. 1850 లో 600 మందివరకు సభ్యులసంఖ్య పెరిగినది. సంఘముయొక్క పెట్టుబడి సరకును, రొక్కమును గలిసి 2299 పౌనుల 10 పిల్లింగుల 5 పెన్నీలుండెను. వారమునకు 338 పౌనుల అమ్మకము జరుగుచుండెను. ఇందువలన మన సాలెవారి యంగడి యెట్లు దినదిన ప్రవర్ధమానమైనదియు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ వస్తునిలయము స్థాపించిన ఏడేండ్లకు 1851 లో ఏప్రిలులో పూర్వమువలె దినమున కొంతకాలముగాక దినమెల్ల యంగడి తెరచియుంచు పద్ధతి వచ్చెను. ఇప్పటి

నుండి సభ్యులసంఖ్య వృద్ధి చెందుచుండుటయేగాక మూలధనమును అమ్మకమునుగూడ అభివృద్ధి జెందుచునేయుండెను.

ఈయభివృద్ధి సులభముగనే కలిగిన దని తలంపరాదు. శ్రీజల యుద్యమమున అందు ముఖ్యముగ కార్మికులసంఘములందు కలుగు కష్టనిష్ఠురములెల్ల మన సహకారసంఘమువారనుభవింపపలసివచ్చెను. వారి సస్తునిలయమునకు కలిగిన యిక్కట్టులు, గండములు, అవియెల్లగడచి సహకారసంఘము బయటపడి జీవించిన చిత్రికథయు, సహకారసిద్ధాంతము త్వరగ నాటుకొని అభివృద్ధి జెందకపోవుటకుగల కారణములను, మఱియొక ప్రికరణమున చూతము.

రాష్ట్రే లు స హ కా రో ద్య మ చ రి త్య

నా లు గ వ ప్రి క రణ ము.

సాధారణముగ కార్మికులలో మాత్రమేగాక పదుగురు కలిసి పనిచేయు చోటులందెల్ల, నొకవింశ జాతిపురుషులుందురు. వారికి అనమానము లధికముగ నుండును. ఒకరితో కలిసిమిలసి యుండుట వీరికి తెలియదు. ఒకరిని నమ్ముటయు వీరెఱుగరు. అది యేమిపాపమోకాని వారికి సరళముగ ధారాళముగ మాటాడుటకూడ తెలియదు. వారికి తృప్తియనునది యెన్నడు కలుగదు. వారు చూపు సారిం చినచో అక్కడ జరుగుచున్న చర్చలో నొక వ్యతిరేకపుభావ ముదయించిన దన్నమాటే ! నోరు మెదిపినచో సవరణ నుప పాదించి రన్నమాటే ! ఏవ్యవహారమందైనను అందులోని లోపములు ఉత్పాతములు మాత్రమే వీరికి కనబడును. ఏ మాటకైనను వారు విపరీతార్థములనే కల్పింతురు. వీరు ప్రతి కార్యమునకును తాముకూడ నడుముకట్టుచుందురు; కాని కబురులకు ఆక్షేపణలకు తప్ప కార్యనిర్వహణమునకు పనికిరారు. ఏవైన లోపములున్నచో వానిని సవరించి బాగుచేయుటకు మారు వానిని బహిరంగముచేసి పాడుచేయుటయే ప్రధాన కర్తవ్యముగ జూతురు. ఏకార్యముగాని కొనసాగదనియే చాటుచు నది కర్మవశమున పాడైనచో మేము చెప్పలేదా యందురు. ఇట్టివారితో కలిసి ఏ కార్యము జేయ

వలయునన్నను కష్టమే. నిజముగ నిట్టి శత్రుసారథ్యము చేయు వారితోకన్న ప్రశస్యత శత్రువులతో నెట్లంటు మలభము. కార్య సాధనమునకు వీరుతోడ్పడదు సరికదా అటంకములు కలిగియు రనుటకును సందియము లేదు. అట్టితరి పదుగురు కలిసి చేసుకొన వలసిన సహకారసంఘకార్యనిర్వహణమునకు అభివృద్ధికి వీరివలన ఎంత కీడుకలుగునో వర్తించుటకు శరముకాదు. ప్రతి సంఘములోను కలుగు అంతఃకలహములకు కుట్రలకు నాశనమునకు వీరే కారణము. ఇట్టివారని యెఱుగక వీరి నిజస్వభావము నెఱుగనివారు వీరిమాటలకు మోసపోయి సంఘమునకు చాల హాని కలిగింతురు.

ఇంగ్లీషువారికి విమర్శనదృష్టి యధికము. అధిక్షేపణము చేయుట, నణుగుట వారి జాతీయతాగుణము లని పరదేశీయుల యభిప్రాయము. అరిష్టదృష్టియుల కాలవాలములగు ప్రజాస్వామ్యములందు సమబుద్ధి కలుగుట కష్టము. అట్టితరి ప్రపంచమున ప్రజాసభలయందు అరిష్టదృష్టియులు (కామక్రోధ, లోభ, మోహ మద మాత్సర్యములు) ఏదోహాపమున ప్రత్యక్షము లగుటలో వింతలేదు. ప్రజాస్వామికములందు కనబడు మాత్సర్యదోషము, అవిద్యాంధకారమున మునిగి తేలు కొన్నివందల కార్మికులు చేరినసంఘమున మఱియు నధికముగ కనబడుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఇంగ్లాండు దేశమున పార్లమెంటుసభలయందుకూడ భరతఖండమున బహిరంగసభలయందును కార్యనిర్వాహకసభలందువలెనే పరస్పర హేళనము, దూషణము, అల్లరి మున్నగు దుర్గుణములు

కనబడుచుండును. అట్టితరి కార్మికుల సహకారసంఘసభల యం దిది కలుగుటలో వింతలేదు. కాని రాష్ట్రాలుసహకార సంఘములోని సుగుణ మేమన నితరసంస్థలందువలె అభి ప్రాయభేదములు, క్రోధమాస్పృశ్యములు, నీ సంఘవిచ్ఛిత్తికి కారణములుగా పరిణమింపలేదు. కార్యనిర్వహణమున కాటంకమును కలుగజేయలేదు.

రాష్ట్రాలుసంఘసభ్యులలో “బెన్” అనునాశయి కను మాన మధికము. ఏకార్యమునను సతనికి తృప్తిలేదు. ప్రతివ్య వహారము నశింపజేయుటతోను అనుమానముతోను చూచుచు తల పంకించును. కాని పల్లెల్లి మాటాడడు. ఇట్లు రెండు సంవత్సరములు గడచెను. ఇంతలో మబ్బు విడిచిపట్టు సంఘము యొక్క గండములు గడచెను. అంతట బెన్నుగారికి అనుమా నము పోవుటయు, సమ్మకము కలుగుటయుకూడ గలిగెను. తనపెట్టుబడ్డిపైని లాభము క్రమక్రమముగా వృద్ధిజెందుట చూచి అతడు తలనూపుట మానెను. ఎట్టకేలకు మొదటి మారు లాభపుసొమ్ము అతని చేతిలోపడిన నాడతని మోము కలకలలాడెను. నోరు తెగని మాటాడసాగెను. బెన్నువంటి మానవ్రతుడు గాక సంఘమున నింకొకమాదిరి సభ్యుడుండెను. చీటికిమాటికి నితడు తన అసర్వ వాస్తోరణి గనబరచును. ప్రత్యేకముగ నొక్కలోపమునైన వేల్పుపెట్టి చూపలేకపోయినను వ్యవహారములెల్ల సక్రమముగ జరుగు చున్నవని యిత డంగీకరింపడు. కార్యనిర్వాహకసంఘసభకు వచ్చి లోపము లున్నచెప్పుడని ఆ సంఘసభ్యు లితనిని బతి

మాలిరి. ఒకమారు సంఘకార్యనిర్వహణము నిత డెంతవరకు చక్కబెట్టినో చూతమని ఇతనిని కార్యనిర్వాహకసంఘ సభ్యునిగ నెన్నుకొనిరి. కాని మొఱుగ నేర్చిన కుక్క కఱవ నేర డను సామెత ప్రకార మిండు వాక్కుగుడేగాని కార్యశూరుడు. గాకపోవుటవలన లాభము లేకపోయెను. అతని వీ నులు కన్నులుకూడ వ్రకగతని వర్తించు చుండెనో ఏమోకాని అతడు తిన్నగ వినడు, చూడడు. అట్లు విని, చూచి తన అనుమానము తీర్చుకొనుటకై నీతి డంగీకరింపడు. వంక బెట్టుట కేదో యొక సాకున్నగదా? అట్టి నెపమే తీరిపోయిన కలహశనునకు అశని మెక్కడిది? ఎట్టకేల కీ పురుషుని విమర్శలు, సణుగులు సంతరించుగాలము వచ్చెను. సంఘ మభివృద్ధిజెంది లాభము చేతిలో పడగనే నితని నోరు మూత పడెను.

ఈ సహకారసంఘవస్తునిలయమువలన సభ్యులకు జ్ఞానాభివృద్ధికూడ గలుగుట కవకాశము కలిగెను. తమ తమ పనులజేసికొనినచ్చి సాయంకాల మచ్చటజేరి సంఘసభ్యులు రాజకీయమతసాంఘికవ్యవహారములను గూర్చి స్వేచ్ఛగ ముచ్చటించుకొనసాగిరి. వ్యాపారము చక్కగ చేసికొనుపద్ధతులును, కార్మికుల కలవడసాగెను. కార్యనిర్వాహకసంఘ వ్యవహారములను బహిరంగముగ జరుపుచున్నందునను, ఎల్లరు నచ్చటికి పోయి స్వయముగ చూడగలుగుచున్నందునను ఎవ్వరికి నెట్టి అనుమానమునకు కారణము లేకుండెను. ఈ వస్తునిలయమున వస్తువులను కొనుటకుమాత్రమే గాక వస్తు

పులు విక్రయించుటలోకూడ తన కధికారముగలదని ప్రతి సభ్యుడును గ్రహించి గర్వమందెను. అయినను సంఘవ్యవహారములెల్లను అనరోధము లేకుండగ జరుగుచుండినవని తలంపరాదు. అజ్ఞానమువలనను అనుభవములేమివలనను అంతకన్నను ముఖ్యముగ బీదవారికుండు ఇతరములగు లోపములవలనను కొన్ని చిక్కులు కలుగుచునే యుండెను. స్వల్పపు పెట్టుబడితో సరకులను కొనునప్పుడు చౌకగ లభింప వని యిదివరకే చూచియుంటిమి. చిన్న అంగడిలో సరకు అంతబాగుండకపోవుటయు కొంత ప్రియముగ నుండుటకూడకద్దు. ఇది బీదవారి కెంత అశాభంగమును ఉత్సాహభంగమును కలిగించునో చెప్పనక్కరలేదు. వారికి ప్రతిపైసయు కష్టాత్మమగుట దానివిలువ తెలియును. ఒక్కలావా అధికముగ వ్యయము చేయవలసివచ్చిన అనవసరమగు సుంకము తగులు బాటు అయినట్లు తలంచుచుందురు. కొన్నాళ్ళ కా లా వడ్డీతోకూడ తిరిగివచ్చునన్నను వారికి రుచింపదు. అరు వారు కన్న రొక్కము మూడు మేలని వా రెంచుదురు. అందువలన వారికి నేనచేయవలయునన్నచో వారికి నచ్చచెప్పి జ్ఞానాభివృద్ధి చేయవలయును. ఇట్లుచేయుటకు వలసిన సాధనసంపత్తి తక్కువగ నుండేనేని కార్యసాధన మతియు కష్టసాధ్యము. తన అంగడిలో తాను కొనునప్పుడు ధరలమాట తలంపనేల యని యందురేమో? అజ్ఞానపుమడిలో ఫలితార్థవివేచన ముదయించుట యెంత దుర్లభము! బీదవారికి దూరస్పృహ యుండుట అరుదు.

టోక్డేనులోని పెద్ద అంగణముందు మన చిన్న యంగడి నేతగాండ్రీశ్రీలకన్నుల కాగలేదు. కొండలు పురుషులకుకూడ ఈ యభిప్రాయము కలిగెను. కాని మెల్లమెల్లగ నీయంగడి తమదే యను భావము వృద్ధిజెంది ఇందు రొక్కమిచ్చి కొనుటలోనుండు శారవమును వారికి తెలిసి సరిపుచ్చుకొనిరి. ఈ వస్తునిలయమున నొక డొక వస్తువును కొన్నచో అది తనతోడిపనివాడే చేసెననియు దాని క్రయధన మతనికి జీవనాధారమనియు, ఇచ్చట కొనుటవలన తనతోడివారికిని తనకును శ్రేయస్కరమనియు గ్రహింప గలుగు శక్తి సామాన్యకార్మికుల శిల్లపూడు నుండదు. వస్తువుల లోభము లెంచువారును బేరములాడువారును, వస్తునిలయము కన్న చొకగ నమ్మువారు సరకులో నెట్టి కృత్రిమములు చేయుచున్నారో గమనించి బుద్ధితెచ్చుకొనరు.

మానవుల కావశ్యకములగు ఆహారపదార్థములను వస్త్రములును విక్రియింపచు చిన్న అంగణ్లు అంకామైదుజిల్లాలో ఆకాలమున లెక్కకు మీరియుండెను. అందరువు బేరమే యధికముగ నుండెను. ప్రతిఅంగడివాడును నొక తలపీతీ ఘస్త కమున తన కాతాదారులచేత సరకుల పద్దులను వ్రాయించి వారమునకో పక్షమునకో వారికి కూలివచ్చినరోజున వారిచ్చు జమలు పోను వెరసికట్టి వ్రాయించి బాకీని తేల్చుచుండును. ఈ కాతాబాకీ తీరుట యనునది లేదు. వర్తకము పడిపోయి నపుడు ఋణము లత్యధికముగ పెరిగిపోవును. కూలివానికి పనియేపోవుట తటస్థించెనేని యీ అంగడివాని బాకీని తీర్చి

మరియు నింకొక అంగడిలో కాతా పెట్టుకొనవలెను. లేనిచో ఎంతదూరమైన నీ యంగడికే సరకులకొరకు రావలయును. అందువలన ప్రాంతపాహుకాదును ననలి మన నస్తునిలయుమున రొక్కమిచ్చి సరకులు కొనుట బీకవారి కంగ నులభనా ధ్యము కాకుండెను.

ఆ కాలముననే స్థాపింపబడిన “ఫెర్లన్ ఓకానర్ ల్యాండుకంపెనీ” అను సహకారసంఘ మొకటి యుండెను. అది భూములకు సంబంధించినది. మన సంఘమున వాటాదారులుగ నుండిన వారిలో చాలమంది దానిలో వాటాలు కొనినవారే. అందు వాటాలు కొనుట మంచిదని చాలమంది తలచి వాటాదారులుగ నుండిరి. ఆ కారణమువలన మన సంఘమునందలి సభ్యులసంఖ్య త్వరితముగ పెరుగకుండెను.

ఇంగ్లాండులో గవర్నమెంటువారు చేసిన జాతీయ ఋణముపై న వచ్చు వడ్డీవలన పలువురు బాగుపడుటయు దాని భారము బీదలగు కూలివారిపై న బడుటయు వర్తక సంస్థల వాటాల నమ్మకొనుచు లాభము తీయు పద్ధతి హెచ్చుటవలన సులభముగ ధనికులగుటయు దివాలాలు తీయుటయు ఆ కాలమునాటి సత్పురుషులయందు విపరీత భావములను కలిగించెను. వడ్డీలను పుచ్చుకొనుట యన్యాయ విత్తసమాజ్ఞన మగునను విపరీతాభిప్రాయములు కలుగుటయు వడ్డీ లేకుండగ ధనము సమకూర్చుట కష్టతర మగుట వలనను మూలధనముచేకూరక అనేక సహకార సంస్థలు నశిం

చెను. వడ్డీకానులు దొరకునను నానయే లేనిచో ప్రపంచము నందలి మానవులు తామనుభవింపక ఎంతో కష్టపడి ధనము నేల సంపాదించి యుంచుదురు? అట్లు సమకూర్చునిచో ప్రపంచమున మూలధన మెచ్చట లభించును? సహకార మభివృద్ధి చెందకపోవుట కిదియొక కారణము.

ఇది యొక రాజకీయ విప్లవసిద్ధాంత మని ప్రభుత్వముల వలన ననుమానింపబడి, ధనవంతులకు నష్టము కలిగించుటకు వచ్చిన ఆర్థికసిద్ధాంతమని ధనికులచే ననుమానింపబడి, రాజనీతిజ్ఞులచేత, అగ్రశాస్త్రజ్ఞులచేత, మతాచారుల చేత మన్నన సంపద ఎన్నో ఆటంకములనుధ్య సహకారము వర్ధిల్ల వలసి యుండెను. ఎన్నో చిక్కులు కలుగుచున్నను పరిశ్రమల యందును వాణిజ్యమందును సహకారము మెల్లగ బ్రవేశించి అభివృద్ధి జేందసాగెను. మీపరిశ్రమలను యంత్రములవలన నేయవచ్చునని చెప్పి చేతిపనులు చేయువారిచే యంత్రముల నుపయోగింపజేయుట యెంతకష్టమో పోటీల కలవాటుపడిన వర్తకులను పోటీలపద్ధతికి వ్యతిరేకమగు సహకారపద్ధతి కంగీకరింపుడని చెప్పి ఆచరింప జేయుటయు అంత కష్టమే. ఈ రెంటివలన తుదకు మేలుకలుగుట నిశ్చయమే యైనను సనాతనాచారములను విడనాడజేయుట కష్టసాధ్యము.

అదృష్టవశమున వర్తకుల పోటీవలనగాని వర్తకుల యోర్వలేమివలనగాని రాక్షేలు వస్తునిలయమునకు ఎక్కువ నష్టము కలుగలేదు. దీనికి కారణము లేకపోలేదు. మొదటి మూడు సంవత్సరములలో బాల్యవస్థయందుండిన వస్తునిల

యము వర్తకుల కంతసప్తము కలిగింపనందున వారి అసూయ కును పాల్పడలేదు. తరువాత వస్తునిలయ మభివృద్ధి జెందుట వలన సాధారణవర్తకుల చిన్నయంగళ్ళకు లాభము తగ్గసాగెను. మఱియు కొన్ని అంగళ్లు మూయవలసినవచ్చెను. కాని వస్తునిలయముపైన పోటీకొఱకు వర్తకులు కొందఱు ధరలుతగ్గించినను మనవస్తునిలయము తనధరలు తగ్గించక ఒకేధర కమ్ముచుండినందువలనను ఇతరవర్తకులు వస్తునిలయమువారిని, వారిదగ్గర సరకులు కొనివారిని హేళనచేసినను సరకుగొనక వారి పోటీపథతులకు వర్తకమునందలి దుర్మార్గములకు లోబడకపోవుటవలనను క్రమక్రమముగ ఇతరవర్తకు లసూయ పడుట మానిరి. వస్తునిలయము ఎల్లప్పుడు దామాషాగా నొకే ధరల కమ్ముచు న్యాయమగు వ్యాపారము చేయుచు నితరుల జోలికి పోకుండెను. అట్లని మన వస్తునిలయమువాగు లాభము లేకుండ విక్రయించినవారు కారు. బాగ్రిత్తకొరకు న్యాయము కొరకుగూడ కొంతలాభమునకే సరకుల నమ్మనలెనని సహకారుల వాదన. ఏలన పైకి పంచవారను తక్కువధర కమ్ముచున్నట్లు నటించినచో నింకొక వస్తువులో ఆతేడా లాభము తీయవలసియుండునుగదా ! “ఇతరుల పోటీకి నిలుచుటకు అట్లు చేసి మోసముచేయుట మా కిష్టములేదు. న్యాయముగనే కొంచె మధికధరలకే విక్రయింతుము.” అని సహకారసంఘ సభ్యులనిరి.

వర్తకులవలెనే పారిశ్రామికులుకూడ మొదట సహకార వస్తునిలయముపట్ల విరోధభావము వహించిరి. తమ కా

ర్మికు లీపద్ధతులవలన పాడగుదురను భావము వారికి మొదట కలిగెనుగాని ఈయభిప్రాయము మెల్లగ సరించెను. మొదటి దినములలో నొక యజమానికింద పనిచేయువా ఙ్గొక డీ వస్తునిలయమున చేరినందున వానిని పనిమాన్వించు డని కొందరు వాని యజమానుని కోరగ వా డేమి తప్పుచేసి నాడు? నే నట్లు చేయనని యతి డనెను. ఈ సహకారవస్తు నిలయమున చేరినవారిలో వివిధవృత్తులవా రుండిరి. అందు చాల గౌరవపాత్రులు గుండిరి. పట్టణమున నానా భాగము లందు నీనభ్యు యుండినందువలనను వారికి మంచి పలుకుబడి యుండినందునను సహకారసంఘము మెల్లగ అభివృద్ధి జెంద సాగెను.

మొదటి మూడు సంవత్సరములలో సహకారసంఘ మంత త్వరగా అభివృద్ధి చెందకపోవుట కొక కారణము, కార్మి కులసితగతులను బాగుచేయుటకొరకు స్థాపింపబడిన సంస్థలందు కార్మికులకే తగినంత దృఢవిశ్వాసము లేకపోవుట. మఱియొక కారణము, ఇదివరకు రాష్ట్రేలులో స్థాపింపబడిన సహకార సంస్థల వలన వాని స్థాపకులకు కలిగిన కిష్టములు నష్టములు పలువురు కన్నులారగాంచియుండుట. ఇందువలన చాలమందికి ధైర్యము లేకుండెను. చాలమందికి క్రొత్తసంస్థలను స్థాపించుటకు ధైర్యము చాలదు. అరువు పద్ధతివలననే ప్రాతసంఘములెల్ల చ్చడైన నంగతి పలువురు గమనింపవలె యి. ఇది బాగుగ గుర్తెలుగక పార్లమెంటు సభ్యులుకూడ సహకారమే లోపభూయిష్ట మగు సిద్ధాంత మని దూషించుచుండిరి.

అందువలన మన సహకారులను గూర్చి పలువురు పలువిధములుగ దలంపసాగిరి, కొందరు వీరు విప్లవకారులనిరి. కొందరు వీరిని పిచ్చివారనిరి. మెల్లమెల్లగ లాభములు వచ్చుచు ఎక్కడనో మారుమూలనున్న సహకార సంఘసభ్యులు బాగుపడుటయు ఎల్లప్పుడును సాహకారుకు బాకీపడి మొగము వేలవేయు సాలెవాళ్ళ చేతులందు ధనము గలగల లాడుటయు చూచి కొన్నాళ్ళకు కార్మికులును పారిశ్రామికులును ఇతర విమర్శకులును గూడ సహకార సిద్ధాంతముయొక్క మంచిని గ్రహింపసాగిరి. అంతట ఆనుమానములో మునిగినవారును ఆక్షేపణల జేయువారును గూడ ఇది మంచిదేయని మేము చెప్పలేదటయ్యా అనసాగిరి. రాష్ట్రేలు పయినీర్ల మార్గమున ఇతరులు సంవరింపవచ్చునని ఎలరును దలంపసాగిరి.

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమ చరిత్ర.

చిదవప్రకరణము.

ఇక్విటబుల్ షయోస్లీ సంఘము నీడుశాఖలుగ వ్యాపారము చేయసాగెను. కిరాణావ్యాపారము (Grocery) బట్టల వ్యాపారము (Drapery) కసాయిదుకాణము, జోళ్లు, డెక్కలు, అసగా వస్త్రములోను బండలోను తిరుగు స్త్రీలు ధరించు కర్రచెప్పలు చేయుట, కుట్టుపని, టోకువర్తకము ఒక్కొక్క వ్యాపారమున కొక్కొక ప్రత్యేకపు దుకాణము ప్రత్యేక జమాఖర్చు లుండెను. మూడునెలల కొకమారు ఈ వ్యాపారముయొక్క అన్నిద్రవ్యముల జమాఖర్చులు సరిచూచుకొనబడి బేరీజు వేయబడుచుండెను. ఇందువలన వ్యాపారసిద్ధిగతులు బాగుగా తెలియుచుండెను. 1844 లో కిరాణావ్యాపారము ప్రారంభమై నర్కల్లిస కథ చూచితిమి. 1847 లో చిన్నబట్టలవ్యాపారము ప్రారంభింపబడెను. 1854 లో నది యొక ప్రత్యేకశాఖ యయ్యెను. 1846 లో కసాయి వ్యాపారము నారంభించిరి. ఊరిలోనే మాంసము గొనివచ్చి యమ్మసాగిరి. కొన్నాళ్ళ కాలవర్తకము నాపి 1850 లో నొక కసాయిదుకాణమును స్థాపించిరి. ఆ దుకాణములో ముగ్గురు పని చేయసాగిరి. వ్యాపారమునకు 3 ఏడను 8 గొట్టెలను ఇంక నితరజీవములను స్వయముగ కొని వధించి 130 పౌనుల విలువగల మాంసమును విక్రయింపసాగిరి. 1852 లో

జోళ్ళ వ్యాపారము నారంభించిరి. ముగ్గురు పనివాండు) ఒక పిల్లవాడు పనిచేయుదురు. కొయ్యజోళ్ళ వ్యాపారము కుట్టుపని యీ సంవత్సరముననే ప్రారంభింపబడెను.

టోకువ్యాపారపు దుకాణము 1855 లో స్థాపింప బడెను. సంఘసభ్యులకు హెచ్చుసరకు గావలసినచో సరవరా చేయుటకును లంకామైదు యార్కుమైదు సహకార సంఘములవారికి మంచి సరకులు చౌకగా కొనిపెట్టి సహాయము చేయుటకు నిది స్థాపింపబడెను. ఆ సహకార సంఘముల మూలధనము స్వల్పమే యైనందున మంచి మచ్చుల దొడ్లకు పోయి సరకును కొనుటకును బజారు వ్యాపారము బాగుగ నెఱిగి, ఏయేసరకు నెప్పు డెక్కడ కొనవలయునో తెలిసిన ఉద్యోగిని నియమించుటకును అవకాశము లేకుండెను. సరకుల నాణ్యము, స్వచ్ఛత, క్రమధర, తూనికలకు టోకు వ్యాపారశాఖ పూచీకలిగి యుండును. అయితే రొక్క బేరమే గాని అరువుబేరము చేయరు. టోకు వ్యాపారశాఖకు రాష్ట్రేలు సంఘమువారు ప్రత్యేక నిబంధనలను జేసికొనిరి. అందులో కొన్నిటిని చూతము. చాల సరకు గొనదలచిన సంఘసభ్యులకు సరకులు సరఫరా చేయుటయే టోకు దుకాణముయొక్క ఉద్దేశము. డై రెక్టర్ ఉపసంఘము వారి శాఖ కొనగల మూలధనముపైన సాలుకు నూటి కైదు వంతున వడ్డీ యిచ్చుకోవలెను. ఈ శాఖ నిర్వహణమునకును వడ్డీకిని ఇతరవ్యయములకు నగు ఖర్చులు పోను మిగతా లాభము, మూడు నెలల కొక మారు మూడుభాగములుగ విభ

జింపబడవలెను. అం దొకభాగము వ్యాపారమున నెప్పుడయి నను కలుగబోవు నష్టముక్రింద నుపయోగించుటకు ప్రత్యేకింప వలెను. స్థిరముగ నుండవలసిన సరకుల మొత్తము పిలువకు సరిసమానమగు పరకు నా భాగ మట్లు ప్రత్యేకింపవలయును. మిగతా రెండుభాగములును ఆశాఖలో సభ్యులు చేసిన వాడకమునకు అనుగుణ్యముగా సభ్యులకు పంచిపెట్టవలెను. 1854 లో లంకాష్టైరు యార్క్ష్టైరులలోని సహకారసంఘములవారు తాము కొనుచున్న సరకులను తయారు సరకులను సమష్టిగా ఖరీదుచేయు విషయమై లీడ్సులో నాలోచించిరి, మరుసటివత్సరములో రాడ్క్లేలులో నొకకార్యాలయము సభ జరిగెను. దానికి వలసిన మూలధనము నెవరు సమకూర్తురని యోచించిరి. కొన్ని సంఘములు కొంతపైక మిచ్చెడమనెను. కొన్ని అసమర్థము లయ్యెను. రాడ్క్లేలువారు నూటికైదువంతున నడ్డీపుచ్చుకొను పద్ధతిని మూలధనము నొసగుట కంగీకరించిరి. రాడ్క్లేలువా రారంభించిన వ్యాపారములెల్ల జయప్రదములుగ కొనసాగునను ప్రఖ్యాతి యుండి నందున మరికొన్ని సహకారవస్తువిలయములవారును కొంత మూలధనము నొసగిరి. ఈ వ్యాపారమున కొన్నియభిప్రాయభేదములు రాకపోలేదు. మూలధనములో చాల ముటుకు రాడ్క్లేలువా రిచ్చినందున లాభములో చాలపరకు వారే తీసికొనుట కర్హులని కొందరు తలంచిరి, వారికి నడ్డీపుచ్చుకొను నధికారమేగాని ఇతరవస్తువిలయములవారి వ్యాపారమువలన వచ్చినలాభమున చాల్గొనుటకు వారికి హక్కు.

లే దనిరి. రాష్ట్రేలుసంఘమువారు తమవర్తకమును ఇలంపెన్దు నిలయముల వర్తకమును కలిపి ఈటోకువ్యాపారశాఖను నిర్వహించిరి. తక్కిన వస్తునిలయములు కొనుసరికులపైన స్వల్ప లాభము మాత్రమే వచ్చుచుండెను. రాష్ట్రేలువస్తునిలయ మనేకసరికులు కొని విరివియగువర్తకము చేయుచున్నందున దీని కధికలాభము వచ్చుచుండెను. వ్యాపారము సాగునోసాగ దో యను ననుమానము, భయము, కలసమయమున సొమ్ము పెట్టుబడి పెట్టి టోకువ్యాపార నిర్వహణమున పాల్గొనినది. 1856 ప్రారంభమున పంచదార, మరబత్తులు, సబ్బులు, (Treacle) హెచ్చుధరలలో కొనిరి. ఆ సరికులు అమ్మనాటికి ధరలుకడిపోయెను. 495 పౌనల 10 పిల్లింగుల 4 పెన్నీలు నష్టము వచ్చెను. ఈ వ్యాపారమును కట్టిపెట్టి దని ఇతరవస్తు నిలయములసభ్యు లనిరి. కాని ఈశాఖ పార్లమెంటువారి చట్టము ప్రకారము స్థాపింపబడినందున నిబంధనలు మాఱ్ఱ చేయకుండగా సీశాఖను రద్దుచేయుటకు వీలులేనందునను, నిబంధనలను రద్దుచేయుటకు సంఘములకు ప్రత్యేకపరమావేశమున $3/4$ వంతుల సభ్యులు సమ్మతి నొసగవలసియున్నందున నిది జరుగలేదు. ఈ శాఖపై నిష్ఠము లేకపోయినవా రేమియు చేయజాలక పోయిరి. 1857 సంవత్సరము నాటికి పైన చెప్పబడిన నష్టము పౌ|| 141 - 14 - 1 లకు తగ్గుముఖములోనికి వచ్చెను. వ్యాపారము సాగుచుండెను. నిజముగా టోకువ్యాపారశాఖ ఉపయుక్తమైనది. వస్తు నిలయములకు చాల ముఖ్యమైన ఉద్యోగి వస్తువులను ఖరీదు

చేయు క్రయకుడు (Purchaser) ఎంత మంచివాడైనను నమ్మకము గలవాడైనను బజారుపద్ధతులు, సుభువులు, ధరలు, కాలమానములు తెలియని క్రయకుడు వ్యాపారమునకు నష్టకారకు డగును. నేర్పరియగు 'క్రయకు' ని నియోగించ గలుగుశక్తి చిన్నవస్తునిలయముల కుండదు. ఇట్టి టోకు వ్యాపారశాఖ మంచి క్రయకుని నియమించుకో గలుగును. చాందూరమున వసించు సంఘసభ్యులు వస్తునిలయముననే తమకు గావలసినసరకుల గొనుటకు ప్రయత్నించి వక్షమున కొకమారు కొని తీసికొనిపోవుచుండిరి. మరి కొందరు కలిసి ఒక బండివానిని మాట్లాడుకొని సరకులను తీసికొని పోవుచుండిరి. ఈబాధల జూచి రాడ్డేలుసంఘమువారి కేంద్రవస్తునిలయ మునకు శాఖలుగా బ్రాంచి దుకాణములను కొన్నిటిని నెల కొల్పిరి. 1856 లో ఓల్టుహోంరోడ్డులో మొదటి బ్రాంచిని స్థాపించిరి. కేంద్రవస్తునిలయమున కిది యొక మైలుదూరము. 1857 లో కాసిల్లను బ్రాంచిని విటువర్తరోడ్డు బ్రాంచిని పిఠోల్లుబ్రాంచిని స్థాపించిరి.

టోడ్లనవీధిలోని భవనము నంతటిని రాడ్డేలుసంఘము 1849 లో అద్దెకు వుచ్చుకొని నని చెప్పియుంటిమి. 1853 లో టోడ్లనకు ఎదురుగా నున్న మరియొకయింటిని 745 పౌనులకు గొని పిండి, మాంసము, బంగాళాదుంపలు మున్నగు చిల్లర సరకుల నచ్చట విక్రయించ సాగిరి. సంఘమువారి కార్యాలయము సభాభవనము నా గృహముననే యుంచిరి. క్యాలికో, షేజోళ్ళు, బనియనులు మున్నగు వానికని

జోళ్ళకును ప్రత్యేకపు గృహము లద్దెకు యిచ్చుకొనిరి. జోళ్లు కుట్టువారును బట్టలు కుట్టువారును ఆరోగ్యకరము లగు పరిస్థితులలో తమతమ పనులు చేయుదురు. రాత్రిళ్లు అంగళ్లనిండ కొనువారు వచ్చివడుదురు. అంగళ్లు కలకల లాడు చుండును. 1834 మొదలు సంఘమువా రొక వార్షికపత్రికను ప్రకటించి తమ వ్యవహారముల పరిస్థితులనుగూర్చి నివేదించ సాగిరి.

1855 లో ఒకచట్టముక్రింద, (Industrial Provident Societies Act) నూలు, ఉన్ని, చేతిపనులను వ్యాపారమును సహకార పద్ధతిపైన చేసికొనుట కొక ఉత్పత్తిసంఘమును నిర్మించిరి. 4000 పౌనల పెట్టుబడితో నీయుత్పత్తిసంఘ మారంభ మయ్యెను. ఇందు 2042 పౌనలు రాష్ట్రేలుసంఘమువారిచ్చిరి. ఉత్పత్తిసంఘమున 96 యంత్రపుమగ్గములు (Power Looms) 26 గురు పురుషులు, 7 గురు స్త్రీలు 4 గురు పిల్ల వాండు, 5 గురు ఆడపిల్లలును పనులు చేయుచుండురు.

రాష్ట్రేలు వస్తునిలయమువారు 1854 లో ప్రకటించిన వార్షికనివేదిక చాల మనోహరముగ నుండెను. సహకారపద్ధతియొక్క ప్రాశస్త్యమును ప్రజలకు బోధింపగలుగు సంగతులన్నియు దానిలో వ్రాయబడెను. మఱియు వస్తునిలయమును గూర్చిన విశేషములును కలవు.

సాయంకాలము ఏడుగంటలకు అంగడిలో అయిదు గురు విక్రయదాళ్లు అయిదుచోట్ల నిలిచి చాల చురుకుగా వివిధ వస్తువులు విక్రయింపసాగెదరు. కొండరు, నరకులు

తూచుచుందును. ఇద్దరు యువకులు సామానులు తూచుచు అయిపోయిననగలు మఱలతెచ్చి నింపుచుందురు. నరకుల కొరకు సంఘసభ్యులభార్యలు పిల్లలు బిలబిలలాడుచు వచ్చెదరు. కొందరు పుచ్చుకొనుచుండగా కొందరు వేచియుండుదురు. వీధికి రెండవప్రక్కన అంగడికి సంబంధించిన బట్టల యంగడి యున్నది. అక్కడ ముగ్గురు బట్టలమ్మునుందురు. తొమ్మిది పదిమంది- ముఖ్యముగా స్త్రీలే- రకరకముల బట్టలను ఏరుకొనుచుందురు. ఆ యంగడికి దగ్గరగా ఆ ప్రక్కనే పెద్ద దుకాణము కలదు. దానిలో కసాయిదుకాణము కూడ కలదు. అక్కడ మాంసము విక్రియించుచుందురు. పండ్రెండు పదునైదుమంది మాంసముకొరకు వచ్చియుందురు. పిండి, బంగాళాదుంపలు, వెన్నమున్నగు వానిని కొనుటకు వచ్చినవారి కిరువురుద్యోగులు వాని నందించుచుందురు. ఈ దుకాణమునకు ప్రక్కగా జోళ్ళు కుట్టువారు కొయ్య జోళ్ళనుజేయువారు, కుట్టుపనివారు, పనిచేయుచుందురు. కార్యాలయములో సంఘసభ్యుల కాలాలను చూచుచు, తక్కిన పని చేయుచు సంఘముయొక్క గుమాస్తా పనిచేయుచుండును. పచారీనరకు లమ్ముదుకాణముపైనున్న యంతస్తులో పఠనమందిరము కలదు. దానిలో నిరుపది మందికి పైగా యువకులు వార్తాపత్రికలను మాసపత్రికలను చదువుచున్నారు. దీని ప్రక్కన గడియారముల దుకాణములో ఏబదియెనిమిదిమంది చందాదారులు తమ చందాల నిచ్చి ఈ జూరము లాటరీలో గడియార మెవరికి వచ్చునో యని కుతూ

హలముతో వేచియున్నారు. పుస్తకభాండాగారము తెరచియున్నది. భాండాగారి త్వరితముగా పుస్తకము లిచ్చుచు పుచ్చుకొనుచు చాలా పనిగా నున్నాడు. అక్కడ గూడ సభ్యులు, పిల్లలు, భార్యలు నున్నారు. ఈ సంఘకార్యాలయము లన్నియు రాత్రి పదిగంటలకు మూసివేయుదురు. ఈ రోజుకు 420 సవరణల విలువ వ్యాపారము జరిగినది. భాండాగారి 200 పుస్తకము లిండ్ల కెరు విచ్చినాడు. రాష్ట్రముకు దగ్గరనున్న తాలూకాలో నీ సంఘమున కిప్పుడు నాలుగు శాఖలున్నవి. అక్కడ కూడా ఈ పద్ధతుల ప్రవేశ వ్యాపారము జరుగుచున్నది.

సమస్తపు లమ్మువారు కొనువారు భౌతికభావముతో సమైక్యముతో కలిసి మెలసి సమష్టిగా లాభము ననుభవించు నీ విధానమునందలి ప్రాశస్త్యమే, ఇందు గమనింపదగిన ముఖ్యవిషయము. శుచిశుభ్రతలులేని ఆహారపదార్థములే గతియగుటకు, తొడుగుకొనే పాదరక్షలు నెలరోజులలోనే అరిగిపోవుటకు, చొక్కాలు రవికెలు చినిగిపోవుటకు, అలవాటు వడిన దురదృష్టవంతులు బీదలు నగుపనివాండ్ర జనసమూహములు, లక్షాధికారులవలె బజారుచేసి కొనగలుగుటయు పరిశుభ్రతకు సంబంధించినంతవరకు ప్రభువులవలెనే ఆహారపదార్థములు సంపాదించుకొన గలుగుటయు మహాభాగ్యముకదా? వీరికి కావలసిన పదార్థము లెల్ల తమయంగడిలోనే తయారు చేసికొనగలిగి వాని ప్రాశస్త్యమందేమి, ధరలయందేమి మోసము, నష్టము లేకుండగ జేసికొనిరి. పూర్వపు బజారు

పోటీలలో నిట్టిలాభము వీరికెన్నడు లభించినది? ఇందువలన నైతికముగాకూడ వీరికి లాభము కలుగుటలో నాశ్చర్యమేమి? ఈ వస్తువిక్రయశాల వచ్చినపిదప రాష్ట్రములో చాలమంది త్రాగుడు మానిరి. నలుబదేండ్లనుండి ఋణములో మునిగిన సంసారులు బయటపడి జేబులో నాల్గురూకలు గలగలలాడించు కొనగలిగిరి. తమసంతయంగడిలో ప్రతివారము రొక్క మిచ్చి సరకులు కొనగలిగిరి. అచ్చట అనుమానము లేదు. మోసములేదు. కల్తీ లేదు. బేరము లేదు. సర్వత్రా సమ్మతము, న్యాయము. అచ్చట విక్రయించునద్యోగులు గడవిడచేయరు; హస్తలాఘవము జూపరు; సరకులనుగూర్చి పొగడరు. వారు తాము చేయవలసిన కార్యము చక్కగా నిర్వహింతురు. సరియైన పరిమాణము, సరియైనతూనిక, పరిశుభ్రమైన సరకు నిచ్చెదరు. పోటీలో మునిగిన తక్కిన దుకాణములదగ్గర నెన్ని నీతులు బోధించిన నీ నీతి యలనడదు.

ఈ వస్తు విక్రయశాలకు ఋణము చేయవలసిన అగత్యములేనందున సప్తము నొండవలసిన ఆవశ్యకతయులేదు. ఈ పదమూడేండ్లలో దీనిఆదాయము 303852 నవరసులు. ఒక్క వ్యాజ్యమైననులేదు! బజారునుండి సరకులను తెచ్చుటకు పిల్లలనంపినచో అంగడివాండ్లు మోసగింతురని సాధారణముగా బజారుకు పిల్లలను పంపరు. పంపినను 'చూడు! అబ్బాయి, నెరసిన మీసాలయతడున్నాడే ఆ దుకాణము దగ్గరకు పోయి కొను' మని యనేక ఆనవాళ్ళు చెప్పి పంపుదురు కదా! ఈవస్తు విక్రయశాలకు నిర్భయముగా పిల్లలను పంపుదురు. ఫలానా

వాని దగ్గరకు బొమ్మని గుర్తులు కూడా చెప్పరు. వీలన అందరును నెరసిన మీసాలవారే; అందరును సరియైనవారే.

మొదట చాల కొద్దిమంది సభ్యులున్నరోజులలో అరగడిలోనే సభ్యులు సమావేశమగుచుండిరిగాని వారి సంఖ్య వదునెనిమిదివందల మందికి పెరిగిన పిదప పెద్ద భవనములో మహాసభలు చేయవలసి వచ్చెను. అయినను సభ్యులలో సమావేశము, వాక్స్వాతంత్ర్యము మాత్రము మారలేదు. ఇట్లు ప్రతివారము సమావేశమగుచుండుటవలన పనివాండ్రలో ఖోదరభావము సహకారభావము వృద్ధియయ్యెను.

ఎంతయభివృద్ధి గాంచినను ఈ సంఘముయొక్క కార్య నిర్వాహకులు పదమూడేండ్ల క్రిందటివలెనే నిరాడంబరులు నిగర్వులు నై నూనెమరకలతో పిండిధూళితో ఉన్ని చొక్కాయ టోపీలతో నీ రింతటివారా యని పరులకు తోచనట్లే ప్రవర్తించు చుండిరి! 1857 లో 1850 సభ్యులు, పా 15142 పి 1 పె 2 మూలధనము, వారమునకు 1491 పానుల ఆదాయము, సాలుకు పా 5470 పి 6 పె 8½ లాభము ఉండెనన్నచో నీ వస్తునిలయముస్థితి తెలియగలదు.

ఈ పదమూడేండ్లలో మొత్తము లాభము.

పా 19888 పి 16 పె 11½ లు.

రాక్షేట సహాకారోద్యమము

ఆరవ ప్రకరణము.

కార్మికజనులకు వస్తువిక్రయశాలపైన గుటి కలిగెను. గిట్టనివా రెన్ని చెప్పినను వారు దానిని వదలలేదు. ఒకపిల్లింగు పెట్టుబడిపెట్టినవారి కేబదిపానుల మూలధన ముండుటయు ఋణబాధ తప్పుటయు తమకష్టకాలములో నది తమయాపద గడవబెట్టుటయు దానిలాభము వారికి బాగుగా తెలియవచ్చెను. తుదకు దూరములెక్క నేయక పిల్లలుకూడా ఈ యంగడికే వచ్చి సరకులు కొనసాగిరి. కాలముగడచిన కొలదియు దీనివలని లాభము మరిమరి బాగుగ నాటుచుండెను.

ఇతర సంఘములో స్త్రీలను చేర్చుకొనకపోగా నీ రాక్షేలు సంఘములో స్త్రీలనుగూడ చేర్చుకొన సాగిరి. అందు వలన స్త్రీస్వాతంత్ర్యమున కిది పునాదియయ్యెను. మగడు త్రాగుబోతైనచో పెండ్లా మీ సంఘమున కొంతసామ్మి దోపరికముచేసి కుటుంబపోషణము చేయవచ్చును. ఈసామ్మి కదలించుటకు మగనికి వీలుండదు. మొదట మగనికి కష్టమని పించినను దిమ్మతిరిగినపిదప బుద్ధితెచ్చుకొని బాగుపడును. సంసారము కష్టములోనికి దిగకమునుపు కొంత ఆదాయముచేకూర్చు కొనదలచిన స్త్రీపురుషుల కిది యొక పెన్నిధిగానుండెను.

నిజముగా సంసారము గడుపుకొనుట యొక గొప్పవిద్య యని చెప్పవచ్చును. స్త్రీయొక్క తెలివితక్కువవలన అశ్రద్ధ

వలన ఎన్ని సంసారములైన కూలిపోవును. ఉన్న దానిలో గడుపు కొను తెలివితో జన్మించినయువతియు నీ తెలివినేర్చుకొనిన యామెయు సంఘమున వారమున కొక పౌనుతో కాలక్షేపము చేయును. ఇది లేనియామె ఇరువదిపౌనులున్నను అప్పులోనే పడును. ఒక బీదసంసారి కష్టపడి తన తెలివి తక్కువ యిల్లాలి కొక వారము వేతనమును ముందుగా చేతులోపెట్టెననుకొనుడు. ఏమిజరుగును? మరుసటివారముకూడా ఆమె పుట్టెదప్పులోనే యుగడును. ఏమిదియని యాతడనగా “ఏమిచేయమనెదరు? కుర్ర పానిజోళ్లకు డబ్బుయివ్వలేదు. పెద్దవాని చొక్కాకుట్టినవానికి సొమ్ము బాకీ. పిల్ల దానికి పరికిణీచినిగిపోయినది. పెద్దదానికి జాకెట్టులేకసిగ్గుజేలుగా నున్నది. నామాట చెప్పనే యక్కరలేదు. మీకేమి పొద్దనలేచెదరు, పనికివెళ్ళి సాయంత్రము ఇంటికి వచ్చెదరు. ఉన్నదనియా లేదనియా?” అని నలుగును. మరు సటివార మితడు రెండురెట్లు పనిచేసి మధ్యాహ్నము ఫల హారము కూడా చేయక పొదుపుచేసి యిచ్చిన నిదియేకథ! అప్పు పెరుగును. ఇతనికి విరక్తి హెచ్చును. త్రాగినను త్రాగకున్న నొకటియైనప్పు డేల త్రాగి యీ దురదృష్టము మరువరాదని దానిలో పడును. ఇక వీనికి పరోపకారచింత యేమి? ప్రజాసేవ యేమి? జోళ్ళుకుట్టేవానికి బట్టలుకుట్టే వానికి దాసుడగు వీనికి స్వాతంత్ర్యాపేక్ష యేమి? తనకు వెచ్చము లిచ్చువాని ముఖము చూడలేనివాడు రాజకీయ సంఘమునగాని సాంఘికోద్యమమున గాని ఎట్లు చేరగలడు? తన కుటుంబమునకు గాని గ్రామమునకు గాని వీడెట్లుపయో

గింపగలడు? ఇదియే చాలకుటుంబములకథ. పిల్లలకు జబ్బుచేసి నప్పుడుగాని భర్తకు కనిలేకపోయినప్పుడుగాని స్త్రీ యెంతటి బాధనైన ఓర్చుకొనును. ప్రేమకొర కిట్లుపడగలబాధలో సగ మువంతు స్వతంత్రజీవనము చేయనలయునను పట్టుదలకొరకే అనుభవించినచో ఇప్పుడు దారిద్ర్యమున పడియున్న పెక్కు కుటుంబములు కొంతవరకు పొట్ట పోసికొన గలుగును. నీ వశ ములోనున్న తరుణమున కొంత ఆకటిబాధకునహించి నీ కశక్య మగు తరుణమున నాకటిబాధ కలుగకుండ కాపాడుటకు దూర దృష్టి, ఇంగితజ్ఞానము, ఆర్థికవిశ్వాసము కావలెను. ఇట్టితరి ఋణముపాలు గాకుండ జీవించు పద్ధతిని పెక్కుకుటుంబము లకు నేర్పిన రాక్షేలుసంఘముయొక్క శక్తి గణనీయము.

వ్యాపారలాభమును ఆ లాభము నార్జించినవారికే పంచియిచ్చు విధానమును ఈ సంఘములో చాల్లెను హవర్త్తు అనునతడు ప్రవేశపెట్టెను. ఈసంఘముయొక్క వస్తు విక్రయ శాల కార్యనిర్వహణమున కగువ్యయము పెట్టుబడి ఋణముల పైన వడ్డీ కడపకుండా నుంచు సరకు (Fixed stock) యొక్క తరుగు వాటాల మూలధనముపైన లాభవిభాగములు (Dividends) వ్యాపారము పెంపుచేయుటకు హెచ్చుచేయు పెట్టుబడియు, పోగా మిగిలిన దానిలో నూటికి రెండు న్నర వంతున విద్యావిషయికమగు కార్యముల కొరకు ఖర్చులుగా మినహాయించి మూడు నెలల కొకమారు చిల్లర వ్యాపారములో వచ్చు లాభము సంఘసభ్యులకు ఈ మూడు నెలలలో యారు వాడుకొన్న మొత్తములనుబట్టి వారి వారికి పంచబడును.

రాష్ట్రేలు సంఘమువారు “తీర్మాన నిధి” (Redemption Fund) ని చాలాకాలము క్రిందటనే స్థాపించిరి. ప్రతి సభ్యుడు నియ్యవలసిన దరఖాస్తు రుసుము ఒక్కొక్క పిల్లింగు దీనిలో చేరును. సంఘములోనుండి వెల్లిపోవు సభ్యుడు తీసికొనిపోవు సొమ్ములో చివర నెండుపానులలోను నెండుపిల్లింగులు మినహాయించబడి తీర్మాననిధిలో చేర్చబడును. సంఘములో సభ్యులుకానివారి వ్యాపారమువలన వచ్చు లాభముకూడా దీనిలో చేరును. కడలింపకుండగ నుంచు సరకుయొక్క తరుగు కొరకు తీర్మాననిధి యుపయోగింపబడును. ప్రతి కార్యనిర్వాహక నివేదికలోను, శాశ్వత మూలధనముయొక్క మొత్తము, ఉన్నదానికంటె శుక్కువగా చూపింపబడుచుండును. అందువలన సంఘము విచ్చిన్నము చేసినచో ఒక్కొక్క సవరణు పెట్టుబడికే 25 పిల్లింగుల లాభ విభాగము వచ్చుట కవకాశముండును.

ప్రతి సభ్యుడును ఐదు‘పాను’ వాటాలను కొనవలెను. 5 పానులు పూర్తి యగువరకు దరఖాస్తుతో ఒక పిల్లింగు వారమునకు 3 పెన్నీలు లేక 3 మాసములకు 3 పి 3 పెన్నీలు చెల్లించవలెను. ఈ లోపుగా వచ్చు లాభము కూడా వాటా మొత్తముకంటె జను కట్టబడును. నూటికై రువంతున వచ్చు నడ్డీలుకూడా దీనికే చేర్చబడును. ఇట్లు సభ్యునికి చాలా అవకాశము లియ్యబడును. సంఘము యొక్క షేరుమునకు విరుద్ధముగ ప్రవర్తించు సభ్యుని సంఘమువారు తాత్కాలికముగ తొలగింపవచ్చును. స్వాధారణనీయుసభవా రీతని సభ్య

త్వము రద్దు చేయవచ్చును. సంఘసభ్యుని ద్వారా ఏ సహకార సంఘమైనను సరకు యథేచ్ఛముగా కొనవచ్చును.

కష్టదశలో నున్న సభ్యుడు 2 పౌనులకు పైబడి తనకు సంఘనిధిలోనున్న మొత్తములో సెంతయైనను తీసికొనవచ్చును. అయితే హెచ్చుమొత్తమైనకొలది హెచ్చుకాలము ముందుగానే దరఖాస్తు చేయవలెను. 5 పౌనులవరకు 2 వారములు ముందుగా దరఖాస్తుచేయవలెను. 90 పౌనులకొరకు 12 వారములకు ముందు దరఖాస్తు చేయవలెను. 1849 లో వచ్చిన కఠిన దినములలో నిందువలన సభ్యులెంతో లాభము పొంద గలిగిరి. సంఘములో నూరు పౌనుల కన్న హెచ్చువాటాల నేసభ్యుడును కొనరాదు. ఏ సందర్భములోను వడ్డీ ముప్పది పౌనులకు మించరాదు. సంఘసభ్యులలో వచ్చు తిగాదా లన్నియు కార్య నిర్వాహక డైరెక్టర్ల చేతను సాధారణసభవారి వలనను మధ్యస్థుల వలనను తీర్మానింపబడును. సరకుల నాణ్యమును గూర్చియు ధరలను గూర్చియు సంఘాద్యోగుల ప్రవర్తనను గూర్చియు పభ్యులేమైన నిర్వాదు చేయదలచినచో వ్రాతమూలముగా డైరెక్టరుల శిక్షనలెను. దానిపైన డైరెక్టరులు తమ తీర్మానము జాప్యగెదరు. దానిపైన సాధారణ సభవారి తీర్మానము ఖాయము. దానిపైన ఘనరభియోగములేదు.

మొదట ఈ సంఘములయొక్క లాభముల పైన అవాయము నన్ను నిధింపబడిగా 1850 మొదలు 1856 వరకు సంఘముకాపు దీనినిగూర్చి పోరాడి తుగ్గకు బంబించిరి.

ఈ సంఘముయొక్క ఆదాయముతో కొంత విద్యావిషయిక కార్యము కొరకు వినియోగించు విధానమెంతయు కొనియాడదగియున్నది. విధులను మీరినందుకు విధింపబడు అపరాధములుకూడ ఈ విద్యానిధిలో చేరును. ఉచిత భాండాగారము వృద్ధిచేయబడి 2200 గ్రంథరాజములతో విరాజిల్లుచుండెను. పఠనమందిరమున చక్కని వార్తాపత్రికలు కలవు.

1850 మొదలు 1855 వరకు చిన్నపిల్లలకొక పాఠశాల యేర్పరుపబడెను. నెలకు రెండు పెన్నీలచందా. 1855 మొదలు యిరువది ముప్పది మందికి వయోజనవిద్యకొరకు అతివారము మంగళవారము నొకగది నువయోగించు కొరకు నిర్ణయించిరి.

రాష్ట్రేలు సంఘమువారు సహకారవస్తు విక్రయశాలను గూర్చి ఎవరైన ఎరుగజూరిన వారి కెల్లరకు తగు సలహాల నివ్వసాగిరి, ముప్పదిమైళ్ళుకూడ పోయి ప్రజలకు సహకారము బోధింతురు. వీరు ఆలోచనలతో వ్యర్థప్రలాపములతో కాలము బుచ్చు మెట్టవేదాంతులుకారు. త్యాగబుద్ధి ధర్మస్వభావము వీరికి గాఢమగు సరోవకార దీక్షను కలిగించినవి. ఈసహకార సంఘసభ్యుల యభివృద్ధి వీరి వేషభావలవలన నడవడివలన వెల్లడి కాసాగెను.

1855 లో రాష్ట్రేలులో సహకారపథజరిగెను. ఈసభవారి సిద్ధాంతము లెంత యుత్కృష్టములుగ నున్ననో చూడుడు.

(i) కూనవసంఘమున వివిధ భాగభూస్వాములున్నను అందరి యొక్క షేకులాళ్ళము లోకేధర్మముపై నాధారపడి

యున్నవి. (ii) నిజమగు కార్మికులు కలిసి మెలసి పని చేయు స్నేహితులుగా నుండవలయును. (Fellow workers). (iii) మన వినిమయవద్దతి స్వార్థము పై నగాకధర్మముపై న నాధారపడవలయును.

ఈసభలో రాక్షేలు సంఘమువారు తమపనిని గూర్చి నివేదించుటయే గాక (Society for promoting Working men's Association) కార్మిక సంఘముల నిర్మాణమునకు తోడ్పడు ఒక సమితివారు చేసిన కనినికూడ ప్రశంసించెను. కార్మికుల శ్రేయమునకు సంబంధించిన పెక్కు విషయములను నేకరించి దేశములో ప్రచురించుటయు ఉద్యమమున న్యాయ శాస్త్రమువలన గలుగుచున్న ఆటంకములను గూర్చి పార్లమెంటు సభకు తెలిపి ఆ యడ్డంకులు తొలగించి సహకార సంఘములలో చేరినవారికి కొంత స్వాతంత్ర్యము స్వేచ్ఛయు అభివృద్ధి మార్గములను కలిగించుట, వస్తువిభజనకు ఉత్పత్తికి తోడ్పడు సంఘములకు గావలసిన విధులను నిర్దేశించుట, కావలసిన న్యాయవాది సలహాలు, అమితధనవ్యయము లేకుండగా పై సంఘమువారి సేవచేసే సులభసాధ్యములైన పని ప్రశంసించి ఈసంఘమువారు చూపించిన మార్గముల ప్రశంసించి రాక్షేలు సంఘముకూడ పనిచేయ సంకల్పించెను. క్రైస్తవ సోషలిస్టు (Christian Socialists) సంఘమువారు కూడ సహకారోద్యమమునకు చాలా సహాయము చేసిరి. నిజముగా ప్రకంచములో గొప్ప భౌతిక శాస్త్ర పరిశోధకుల యొక్కయు చారిత్రిక పురుషులయొక్కయు పేర్లు ఎట్లు

చరిత్రలో వ్రాయబడుచున్నదో స్వయంసహాయ్య సహకారశాస్త్రములను చక్కగా ఆచరించి చూపిన ప్రముఖుల పేర్లుగూడ అట్లే లిఖింపదగియున్నవి.

వారమున కొక్కొక అణా చందా నియ్యగలవారు వేయిమంది యున్నచో ను 85-0-0 లు అగుచున్నది. ఇది కాంపౌండు వడ్డీతో పదేండ్లలో నెంత సొమ్ము కాగలదో యూహింపుడు. ఇట్టిస్థితిలో 35 కోట్ల ప్రజలలో ఒక కోటి ప్రజలైన నది చేసినచో ముప్పది వత్సరములలో ఎన్నికోట్ల రూపాయీ లగునో యూహింపుడు. ఈసంగతి సామాన్య లకు చెప్పి వారిచేత నేదైన నొక సమష్టివ్యాపారము చేయింపగలిగినచో నెన్ని కుటుంబములు బాగుపడునో కదా ! సహకారోద్యమముయొక్క ఉద్దేశ మిదియే కదా ! ఇంగ్లాండులో లీడ్సుపట్టణ సహకారసంఘము పైన చెప్పబడినట్టి అంకెలు ప్రచురించుచు ప్రచారము చేయసాగెను. “కార్మికులారా! మీదారిద్ర్యసముద్రము దాటుటకు ధనికులగు పెట్టుబడిదార్ల యోడలు మీకు సాయముచేయవచ్చునని యాసపెట్టుకొని సముద్రముదరిని వేచివేచి విసిగి వేసరి నాశనము కావలదు. మీరే పెట్టుబడిదార్లు కావచ్చునని గ్రహింపుడు. మీరు స్వయం సహాయ మొనరించుకొనుడు” అని ‘పీపిల్సు జర్నలు’ పత్రిక హెచ్చరించెను. ఇది చాలమంది పెడచెవిని బెట్టరి. రాక్షేలు సహకారు లీసూత్రము గ్రహించి ఆచరించి కృతార్థులైరి.

1831 మే నెలలో మాంచస్టరులో మొదటి సహకార సభ జరిగెను. అక్టోబరులో బర్మింగ్ హాములో రెండవ సభ జరిగెను. “సంఘీభావములేని జనసంఖ్య వృథా. జ్ఞానములేని సంఘీభావమును వ్యర్థమే.” అను లోకోక్తితో నీ సంవత్సరములో నొక పత్రికయు వెలువడెను. 1832 లో మూడవ సభ లండనులో సమావేశ మగు సప్పటికి రాడ్ కేలు సంఘముద్భవించెను. ఆ సభకు అరువదియైదు సహకార సంఘముల ప్రతినిధులు వచ్చిరి. సహకారవస్తునిలయములలో చాల సంస్థలు నష్టపడెను, నశించెను. రాడ్ కేలు సంఘము మాత్ర మభివృద్ధి జెందెను. దీనికి కారణ మిది. అరువు బేరము చేయక రొక్కమున కమ్ముటయే యని విధిత మయ్యెను. అరువు బేరముచేసి నష్టపడుచున్న సంఘములు రొక్క బేరము నారంభించి బాగుపడుటయు జరిగినది. “తలపీతీ కాతా పుస్తకము కార్మికుని పాలిటి దరిద్ర దేవత యని చెప్పవచ్చును. దానిలో చిక్కుపడినవాడు అప్పులో మునిగిపోయి తుదకు నిరాధారు డగును” అని రాడ్ కేలు సంఘప్రముఖులలో నొకడగు ‘స్పిత్సీస్’ పలికెను. రాడ్ కేలు సంఘమువారు 184 వ సంవత్సరములో చేసిననియమములలో సంఘాద్యోగి అరువునకు కొన్నను విక్రయించినను గొప్ప అపరాధము విధింపబడునట్లు శాసించిరి. లివర్పూలు సహకార సంఘమువారు సభ్యుల వాటాధనములో చెల్లింపబడిన మొత్తములో 2/3 వంతువరకు అరువిచ్చుపద్ధతి మొదలిడిరి ఇందువలన భయములేదు. కాని దీనికి జాగ్రత్తగా జమాఖర్చులు వ్రాయవలసియుండును. రొక్క బేరమే బీదలకు

శ్రేయస్కరము. రాష్ట్రేలు పరిశ్రమలలో కూలిపని చేయువాడు పెట్టుబడిదార్లై తీరవలసినదే. పనివారందరు చందానిచ్చిగాని ఇంకొక విధముగా చెల్లించుకొని గాని సంఘములో ఐదు వాటాలు కొని తీరవలెను. ఇట్లు కొన్న వాటా సొమ్ముమీద ప్రతి పారిశ్రామికునికి నూటి కైదు వంతున వడ్డీ యివ్వబడును. ఈ వడ్డీయు, జిల్లాలోని దామాషాగా నివ్వబడుచున్న ప్రకారము కూలియు, వ్యాపారఖర్చులును, పోను మిగతా లాభమెల్ల ఈ పారిశ్రామికు లిక్కడ గడించు కూలి మొత్తమును బట్టి దామాషాగా పంచి యివ్వబడును. వాటాదార్ల వాటాసొమ్ముపై న నూటి కైదువంతున వడ్డీ యివ్వగా మిగిలిన లాభము వాటాదార్లకును సామాన్య కూలివారికిని, సమానముగా పంచబడును. వాటాదార్ల వాటాల సంఖ్యలను బట్టి వాటాదారులకు సగమును మిగతా సగము ఆడకూలి మగకూలి యను వివక్షత లేకుండా వారి కివ్వబడు కూలిని బట్టియు విభజింపబడును. వ 1857 సంవత్సరము జనవరు నెలలో ప్రతికూలివానికిని స్త్రీకి నివ్వబడినకూలిమొత్తము మీద పానుకు ఒకపిల్లింగు ఆరు పెన్నీలచొప్పున లాభవిభాగ (Dividend) మివ్వబడెను.

‘పాడిహాము’లో ఇంకొక పారిశ్రామిక సహకార సంఘమువా రింకొక లాభవిభజనపద్ధతి నాచరించిరి. అప్పటి పారిశ్రామికులును చిన్న పెట్టుబడిదార్లును కలిసి చందాలు వేసికొని యంత్రములు కొని పనివారిచేత పని చేయించుచు లాభములోని ముఖ్యభాగమును వాటాదారులే పంచుకొనుచుం

డిరి. పనివారికి మాత్రము తక్కిన చోట్లకన్న హెచ్చు కూలి నిచ్చుచుండిరి. అర్థోత్పత్తిచేయు పారిశ్రామికనకుగూడ తాను సంపాదించిన లాభములో భాగ మిచ్చుట ధర్మమను సూత్రము రాడ్డేలునందు వలె పాడిహామువారు గమనింపలేదు.

జాగ్రత్త, దూరదృష్టి, తెలివి తేటలు - వీనివలన రాడ్డేలు వారు ఆపదలు అడ్డంకులు గడచి విజయముగాంచిరి. ప్యారిసు నగరములో పారిశ్రామిక సంఘములను జూచివచ్చి నివేదిక వ్రాసిన 'కానింగ్హాము' అను పార్లమెంటు సభ్యుడు పారిశ్రామిక మికుల పాలిటి బంధువుగా పనిచేసియుండెను. పిండిమతల దివాలా రోజులలో నితడు రాడ్డేలుపిండిమరకు ధనసహాయము చేసెదననియు వారికిగల ఆస్తియొక్క మంచిచెడ్డలు చూచుటకు తన న్యాయవాదికి తమ ఆస్తిని గూర్చిన సంజాయిషి యివ్వవలసినదనియు కోరగా సంఘకార్య నిర్వాహకులు మాకీ న్యాయవాదులతో పనిలేదని సహాయముపొందుటయే మానుకొనిరి! నిజముగా వీరి ఆస్తి చాలా విలువ గలిగిన దయియే యుండెను. మొదటి సంవత్సరములో సంఘమువారు వాటాదాక్లకు సమ్మకము కలిగించుకొరకు సంఘాద్యోగుల పైన చాలా కట్టుదిట్టములుచేసి వీనివలనిరక్షణల నందరకు తెలియునట్లు చేసిరి. ప్రతిద్యోగియొక్క గల్లాపెట్టెకు ఒక సారుగుండును, దానిలో సీనారేకుతో ఇత్తడితోచేసిన ఒక్కొక దినుసు కృత్రిమనాణెములు పోసియుండును. ఇతడు విక్రియించిన సరకు విలువ కివ్వవలసిన రొక్కమునకు సరియగు విలువ డెలుపగల కృత్రిమనాణెము లితడు కాతాదారుని కిచ్చును.

అందువలన నిరక్షర కుక్షియగు కాలాదారునకుగూడ లెక్క సులభముగా తెలియును!

వస్తువిక్రయశాల పిండిమర పారిశ్రామిక శాఖలకార్య దర్శియు కోశాధికారియు ప్రతివారము తమ సగదుచిత్తాలను సరిజూచుకొని జమాఖర్చు తేల్చుచుందురు. ఇందువలన లెక్కలలోని పొరబాట్లు సులభముగా సవరింపబడుచుండెను.

10 సవరసులు మొదలు 200 సవరసులు వరకు ప్రతి యుద్యోగివద్దనుండియు వారివారి బాధ్యతలను బట్టి జామీను పుచ్చుకోబడుచున్నది. ఈయంగడిలోని ప్రతి యధికారియు నిప్పటికిని పదినవరసులు జామీను నొసగుచున్నాడు. ఇతర పూచీ లేనప్పడు ఈ యుద్యోగికి సంఘములోనున్న నిలువ ధనమును సంఘమువశమున నుంచుకొనును. దానిలో తగు మొత్తము లేనిచో వాయిదాల ప్రకార మతడు నియమిత మొత్తమును పూర్తిచేయవలయును. అట్లు సంఘము వశమున నుండు హామీ మొత్తముపైన చాటాసామ్మపైన వలెనే వడ్డీ యొసగుదురు. ఇది చాలా మేలయ్యెను. తన సొమ్ము నిల్వయు న్న సంస్థను మోసగించుట తనను మోసగించుకొనుటయే గనుక ఉద్యోగు లప్రమత్తులైరి. మొదటి కార్యనిర్వాహక వర్గము లోని సభ్యులు అంగడిలో పనిచేయువారికి పనులలో తోడ్పడు చుండిరి. ఈవస్తువిక్రయశాలవారెంతపొదుపరులో చూడుడు. పిండి సమ్మగది చాల ఎత్తుగా నున్నందున పిల్లలు, ముదునలి వారు మెట్లనెక్కుట చాలా కష్టముగా నుండెను. అయినను 1854 వరకు వా రాగదిచపటాను పలము చేయరైరి.

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమచరిత్ర

ఏడవ ప్రకరణము.

రాష్ట్రేలు చుట్టుపట్ల బయలుదేరిన సంఘము లింత బాగుగా నేల వృద్ధిజెందలేదని కలుపు రడుగుదురు. ఇది సహకారసిద్ధాంతములలో లోపము లుండుటవలన గాదు, కాగ్యనిర్వహణములలోని లోపములచేతనే. ఓర్పు, పట్టుదల, సంఘీభావము తెలివి తేటల వలననే బాగుపడిన సంఘములు చాలాకలవు. నచ్చిన లాభ మెల్ల వాటాదార్ల కిచ్చి వేయుటకన్న మరల మూలధనముగా వినియోగించి వ్యాపారమును వృద్ధిచేయుట యుక్తము. ఇట్లు చేసిన సంఘములు తక్కువ. రాష్ట్రేలువారికి తక్కినచోట్ల కన్న సహకారపద్ధతులు బాగుగా పట్టువడినవి. ఈ సహకారులు బాగుపడుటకు గల ముఖ్యకారణములలో నొకటి, వ్యాపారవ్యయములలో చాల జాగ్రత్తగా పొదుపుచేయుట. వారికి వచ్చు రాబడిలో వారిచ్చు జీతములు చాలా తక్కువవంతుగా నున్నవి. నూటికి రెండువంతులలోనే అద్దె, పన్నులు, జీతములు, మున్నగునెల్ల గడచిపోవుచున్నవని ఒక సభ్యుడు చెప్పినాడు. అద్దెలు వేతనములు చాలా అధికముగా నుండు నగరములలోనింత పొదుపుగా జరుగుట కష్టమే గాని దుస్సాధ్యము మాత్రము కాదు. వస్తువిక్రయశాల ప్రారంభమున సభ్యులిండ్లకు తరుచుగా పోయివచ్చుటకు గాని వారెల్ల రొకచోట నమావేశ మగుటకుగాని ఏర్పాటు చేయవలయును. లేనిచో

చందాలు వసూలై పని సాగదు. మరియు సంఘముయొక్క ఉద్దేశములు సిరిగతులు అవశ్యకతలు వారికి బాగుగా నాటవు. ఇట్లు చేసినచో వారికి వ్యాపారమందు నష్టము కుదిరి తమంతట తామే చందాల విచ్చెడరు. చిన్న గ్రామములోను పట్టణములోను పదిమంది కలిసి యిట్టి పనికొరకు సమావేశమగుటకు గల అవకాశములు పెద్ద నగరములలో నుండవు. ఏలయన, చిన్న యూశ్యలో వారి నాకర్షించుట కితర వినోదములు క్రీడలు ఉద్యమములు తక్కువగా నుండును. పెద్దచోట్ల సన్నియు వినోదములే, అన్నియు పనులే. ఇటువంటి పనికొరకు వచ్చి కూర్చుండుటకు తీరిక ఉత్సాహము పూని కయు కలుగుట కష్టము. అందులో జనసామాన్యము దూరస్థలమునుండి వచ్చి చేరుట కశక్తు లగుదురు. అందు వలన లండనువంటి నగరములో పారిశ్రామికు లిట్టి సంఘము స్థాపించి నడుపుట కష్టసాధ్యమే. లీడ్సులో పిండిమర సంఘము, పాడిహాము సహకార పారిశ్రామికులు గాల్ఫీల్సు సహకారులు, రాక్షేలు సహకార వస్తునిలయముతో పాటు బాగుపడిన సంఘములే. పారిశ్రామికులే స్థాపించి, వారే నడిపి నలుగడలను వ్యాపారమును వృద్ధిచేసి, సహకారోద్యమ వ్యాపనమునకు తోడ్పడుటలో వీరు రాక్షేలుసహకారులతో సమానులాయని నిర్ణయించుట యవసరము.

పూర్వము కొంచెము శుభ్రమగు దుస్తులను వేసికొనిన కూలివాడు కనబడినచో వీనికూలి తగ్గింపవచ్చు ననుభావము యజమానులలో నుండెడిది. అందువలన పారిశ్రామికులు బాగు

పడుటకుగూడ వెఱచుచుండిరి. కాని ఇప్పుడు శుభముగా సంతోషముగా కనబడుచున్నారితోపాటు యజమానులు వారిని గూర్చి నలుపురిలో గర్వపడుచున్నందులు వచ్చినవి. రాజ్యాంగ శాస్త్రజ్ఞులు స్వయంసహాయమునకు తోడ్పడు సహకార పంథల పాఠశాల స్త్రీమునుగూర్చి వ్రాసియున్నారు. జనసామాన్యము విద్యావంతు లగుటకును వీనిని నిర్వహించుటకు పరిశ్రమ, ఇందియ నిగ్రహము, పరస్పర సహాయ గౌరవములు కావలసి యున్నందున ధనార్జనకు గాకపోయినను జ్ఞానసంపాదనకై న నివి తోడ్పడుచున్నవనుటలో సందియములేదని రాజ్యాంగ శాస్త్రజ్ఞులు వ్రాయుచున్నారు.

పనివారే దైన కొంత సొమ్ము వెనుక వేసికొనినను యజమాని దగ్గరనే దాచుకొని అతని వ్యాపారములోనే దానిని వినియోగించినచో నది పెట్టుబడిదార్ల పద్ధతికే తోడ్పడుట యగును గాని పారిశ్రామికల శ్రేయమునకు తోడ్పడుటలేదు. ఇందువలన యజమానిబలము వృద్ధియగును. ఇంతకును తమ కెంతధన మున్నదో యజమానికి తెల్పుటకు కూలివా రిష్టపడరు. దారిద్ర్యము మనుష్యులను ఎక్కువ కష్టించి పనిచేయువారిగా చేయగలదనిగాని ఎక్కువ నాగరకులుగా చేయగలదనిగాని తలంచుచున్నందులు ఐరోపాలో గతించినవని 'జాన్ స్టూఆర్టు మిల్లు' వలికిన వలుకులు జన సామాన్యమునకు వేదవాక్కుల వంటివి. ఈ కాలమున దరిద్రులు తృప్తిజెంది అసహాయులై కృశించి నశింపవలసిన పనిలేదు. ధనికులు దరిద్రుల నణచియుంచుటకును వీలులేదు. ఈభావము

ఇంగ్లాండులో బీదలందు ధనికులందు గూడ వ్యాపించినది. ఈ భావములను 'కాన్ట్రైలు' అను - ఆంగ్లగ్రంథకర్త వేదాంతి ప్రజలకు బోధించినాడు. వ్యాపారము చేయువారి అంగభృ పూర్వము అందముగా లేక చూచుటకు అసహ్యముగా నుండెను. ఇప్పు డవి చాలా అందముగా నున్నవి. ఈ దివ్య భవనములే ఈ మార్పునకు సాక్షులు. ధనార్జన చేసి చేసి కుట్రలైన వణిక్కిభామణులకు లలితకళాభిలాష, అందము కావలసివచ్చినవి. అంతట పూర్వము అపరిశుభ్రములుగ అసహ్యములుగా నుండిన పరిశ్రమాలయము లిప్పుడు చక్కగా కట్టబడుచున్నవి. దృష్టి పరిశ్రమాలయమునుండి పార్శిత్యామి కులవంక కచిరకాలములోనే తిరిగినది. వానియొక్క దుస్తులను గూర్చి నివసించు గృహములను గూర్చి యజమానులు శ్రద్ధవహించినారు. ఇట్లు శ్రద్ధవహించిన యజమానులలో మొదటివాడు 'టైటన్ సాట్లు.' ఇతనిదగ్గర పనిచేయుటయే మొదట నొక భాగ్యముగా పనివాండు తలంచుచుండిరి. ఈ భావము వృద్ధి జెందగా నేటి యజమానులు తమ పనివాండ్రును గూర్చి చాల శ్రద్ధవహించుచున్నారు.

రాష్ట్రేలు సహకారోద్యమము విజయముగాంచుట కా సంఘముయొక్క నిబంధనలు ముఖ్యకారణములై యున్నవి. రాష్ట్రేలుసంఘములో చేరదలచిన దరఖాస్తుదారుని ప్రాత సభ్యులెవరైన పేర్కొనవలెను. అంతట నతని తాహతు ప్రవర్తనములనుగూర్చి చర్చజరుగును. సాధారణ సంఘసభలో అధికసంఖ్యాకులచే సభ్యుడుగా అంగీకరింపబడనివాని రుసుము

షిల్లింగు వాని కిచ్చివేయబడును. చేర్చుకోబడిన సభ్యుడు రెండు నెలలలో వచ్చి చేరనిచో నతనిషిల్లింగు సంఘమునకు జెందిపోవును. ప్రతినభ్యుడును ఐదు పౌనువాటాల గొనవలసి యుండెను. ఒక్కొక్క పౌనుచొప్పున మాత్రమే వాటాలను నిర్ణయించిన వస్తు నిలయములు చందాదార్లవల్ల సామ్మువనూలుగాక మూలబడి యుండెను. ఇది మేలయ్యెను. ప్రతి దరఖాస్తుదారుడు స్వయముగా వచ్చి తన సమ్మతిని తెలుపవలెను. ప్రతినభ్యుడును ఐదువాటాలకు తక్కువగాకుండగను ఏబదివాటాలకు హెచ్చు గాకుండగను కొనవలెను. సంఘము యొక్క మూలధనము పౌను వాటాలవలననే సమకూర్చబడవలెను. ప్రతినభ్యుడును 5 పౌనులు పూర్తియగువరకు వారమునకు 5 పెన్నీలు చెల్లింపవలెను. అనగా మూడు నెలలకు మూడు షిల్లింగుల మూడు పెన్నీలు. అనారోగ్యమువలన గాని దుస్థితివలనగాని నిరుద్యోగమువలనగాని అశక్తుడైననే తప్ప ఇది క్రమముగా చెల్లించితీరవలెను. లేనియెడల 5 పెన్నీలు అపరాధము సెచ్చుకొనలెను. ప్రతినభ్యుని వాటాధనములో రెండుపౌనులు శాశ్వతనిధిగా నుండవలయును. మిగతా మూడు పౌనులు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి యిష్టమునుబట్టి సభ్యుడు తీసికొనవచ్చును. ఐదు పౌనులకు పై బడి నిలువయున్న సామ్ములో నుండి ఎంత మొత్తము నైనను తిరిగి తీసికొనవచ్చును గాని ఈ క్రింది విధముగా ముందుగా దరఖాస్తు చేయవలెను. ఒకపౌను ఐదు షిల్లింగుల మొదలు రెండు పౌనుల వది షిల్లింగులవరకు ఒక వారము ముందుగాను హెచ్చు

మొత్తములకు హెచ్చురోజులు ముందుగాను, నలుబది మొదలు నలుబదియైదు పౌనులకు పండ్లొండువారములు ముందుగాను తెలుపవలెను. జనేవరు, ఏప్రిలు, జూలై, అక్టోబరు నెలలలో మొదటి సోమవారమునాటి సభలే త్రైమాసికసభలు. ఆ సభలలో సంఘోద్యోగులు తమ త్రైమాసిక నివేదికను దాఖలుచేసి సంఘమునకు గల మూలధనమును నిలువసరకు విలువను విస్తృతముగా తెలుపవలయును. ఈ సంఘముయొక్క ఉద్యోగు లేనెపముపైన గూడ ఏవస్తువును రొక్కమునకు తప్ప అరువున కమ్మరాదు, కొనరాదు. ఈ నిబంధనకు విరుద్ధముగా వర్తించు సుద్యోగి పది ప్లైం గుల అపరాధము చెల్లించుటకు పాత్రుడగును. మతియు తన ఉద్యోగము నిర్వర్తించుట కనర్హుడగును. సంఘమునకు వచ్చినలాభ మీ క్రిందివిధముగా విభజింప బడవలెను. సాధారణసభనాటికి ముందు మూడునెలల క్రిందటివరకు సభ్యులవలన వసూలు కాబడిన వాటాధనముపైన నూటికి ఐదు వంతున వడ్డీ యివ్వబడవలెను. మిగతాసొమ్ము ఆయా సభ్యుల మూడుమాసములలో కొనిన సరకుల విలువ మొత్తముల ప్రకారము దామాషాగా పంచిపెట్టబడవలెను.

రాష్ట్రేలు సంఘము స్థాపించబడిన కాలమున న్యాయ శాస్త్రవిధులం దట్టి సంఘములకు తగిన రక్షణ లేకుండెను. సభ్యుల హక్కులు నిర్ధారణ చేయబడి యుండలేదు. వారికి అపరిమితమగు బాధ్యత యుండెను. పరులతోగాని ఒండొరులతోగాని ఒడంబడికలు చేసికొనుటకు శాస్త్ర మంగీకరింప

దయ్యో. తుదకు ధనమందన మపహరింపబడినను దానికి దిక్కులేదు! సంఘము తనపేరున భూమిని కొనుటకుకూడా వీలులేకుండెను. ధర్మశాస్త్రము మారి సహాయము వచ్చిన పిదప గూడ సభ్యులు కొద్దిమొత్తములు మాత్రమే నిధియందుంచుకొనుటకు వీలుండెను. వారు దాచుకొనిన రక్షణ నిధులందలి సొమ్మును తమ విద్యాభివృద్ధి కొర కుపయోగించుకొనుటకు గూడ వీలులేకుండెను. ఈ యాటంకములెల్ల క్రమక్రమముగా పోయెను. ఇట్టి యడ్డంకులలో రాక్షేలు సహకారులు పని చేసి అభివృద్ధి గాంచి రసగా వారిశక్తి యేమని పొగడవలెను? మనుష్యులకు కొత్త సంగతులు నేర్పచున్నట్లుగా కనబడుకుండగ నేర్పవలెను. మరచిన పాతవానినే సూచించునట్లుగా ప్రతిపాదించవలెను. అన్నియు ననుమానములే, అన్నియు నాటంకములే !

1891 నాటికి సభ్యులసంఖ్య 11647 కు పెరిగెను.

మూలధననిధి 870792 పౌనులు.

ఆసాలుకు వ్యాపారము 296025 పౌనులు.

సాలుకు లాభము వడ్డీసహా 52198 పౌనులు.

రాక్షేలు విద్యానిధి చాల ప్రాముఖ్యత వహించెను. కొన్ని వత్సరములు శాస్త్రజ్ఞులు అనుభవజ్ఞులు సభ్యులకు వన్యాసము లిచ్చిరి. వారివ్యయము వస్తు నిలయమే భరించెను. తరువాత 1878 లో ప్రెంచిభాష తరగతులు ప్రారంభింప బడెను. గణితము, భూమితిరేఖాగణితము,

మెకానిక్సు, (Theoretical mechanics) శరీరశాస్త్రము, వృక్షశాస్త్రము లోహచుంబకత్వము (Magnetism) విద్యుచ్ఛక్తి, (Inorganic chemistry) రసాయనశాస్త్రము, డ్రాయింగు (Freehand and Model) (Geometry & perspective accoustics) పెల్తురు, వేడిమి, ఫ్రెంచిభాషయు ఇప్పుడు నేర్పబడుచున్నవి. సభ్యుల కొమాళ్ళు, కొమార్తెలు తరగతులలో చేరి వీనినే నేర్చుకొనుచున్నారు.

1891 లో చదువుచుండిన విద్యార్థులు. పరీక్షచేయ బడినవారు.

శాస్త్రతరగతులు	157	124
కళాప్రబోధనము (Arts)	46	27
హస్తకళ (Technology)	33	28

గ్రాంథ భాండాగారములో 1890 - 91 లో

అన్నిరకముల గ్రాంథములు కలిపి 14791

ఇండ్ల కీచ్చిన పుస్తకముల సంఖ్య 85498

19 ఉపశాఖా భాండాగారములు కలవు. వీనిలో 2153

గ్రాంథములు కలవు.

రాష్ట్రేలు సంఘమునకు పేరుదెచ్చిన ముఖ్యలక్షణములు పదునాల్గు.

1 తామే స్వయముగా పెట్టుబడి పెట్టి వస్తునిలయము సాపించుట.

- 2 తాము సంపాదించగలిగినంత ఊరిశుద్ధవస్తువులనే సరఫరా చేయుట.
- 3 పరిపూర్ణమైన పరిమాణము తూనికలతో సరకునమ్ముట.
- 4 ఒకే వెలకు బహు ధరలకు అమ్ముట; తక్కిన అంగశృవారి ధరలతో పోటీచేసి హెచ్చుతగ్గుధరల కమ్మకుండుట.
- 5 అరువు వుచ్చుకొనరు, ఇవ్వరు. పనివారలలో ఋణము లేకుండజేసిరి.
- 6 సభ్యులు కొన్నసరకుల మొత్తము కిమ్మతుల ప్రకారముగా లాభమును వారికే పంచిపెట్టుట. లాభము గడించినవా రా లాభములో పాల్గొనుట కర్హులను సూత్రమును స్థాపించిరి.
- 7 సభ్యులకు వచ్చిన లాభమును సంఘముయొక్క రక్షణ నిధిలోనే నిల్వయుంచునటుల జేసి పొదుపును ప్రోత్సహించుట.
- 8 పరిశ్రమ వ్యాపారముకూడ లాభకరములుగ నుండునట్లు రెంటికిని నూటి కైదువంతున వడ్డీ నేర్పరచి పెట్టుబడిని ఫలవంతముగ జేయుట.
- 9 కష్టించి లాభము సంపాదించిన పారిశ్రామికులకు వారి వారి వేతనముల ననుసరించి ఆ లాభములను వారికి గూడ పంచిపెట్టుట.

- 10 అన్ని విధములగు లాభములలో నూటికి రెండున్నర వంతులు విద్యకొరకు సభ్యుల యభివృద్ధికై వినియోగించుట.
- 11 అన్ని ఉద్యోగముల విషయమున తీర్మానముల విషయమున గూడ వీ రేర్పరచిన వారిందరికి సమానముగా సమ్మతుల నిచ్చు స్వాజ్ఞానిక నియోజనవోటుహక్కు ప్రజాపరిపాలనకు మాన్గవర్చి యయ్యెను. ముఖ్యముగా స్త్రీలకు నియోజనాధికార మొసగబడు గొప్ప సంస్కరణము చాలాకాలమునకు పూర్వమే ఈసంఘమున నెలకొల్పబడెను.
- 12 నేరములు పోటీయు లేని సంఘముగల పారిశ్రామిక నగరనిర్మాణము గావించు ఉన్న తాదర్శముతో సహకార పరిశ్రమ వాణిజ్యము సభివృద్ధిజేయు ఉద్దేశము.
- 13 టోకువిక్రయ సంఘమును (Wholesale Buying Society) స్థాపించుటలో పరిశ్రమగు వస్తువులను సభ్యుల కందజేయు ప్రధానోద్దేశము సఫలమయ్యెను.
- 14 పాటుపడు ప్రతివ్యక్తికి సుఖజీవనము కలిగింపగల ట్టియు స్వయంసహాయ పద్ధతిని నీతిని ధర్మమును సాంఘికజీవనమందు సిరీభూతము లగునట్లు జేయు ఆదర్శముకూడా ప్రశంసింప దగినది.

సహకార వస్తు నిలయోద్యమము

తృతీయభాగము.

౧

సహకార వస్తునిలయముల సమైక్యము.

రాష్ట్రము సహకారులు వస్తునిలయమునే పరమావధిగావించుకొనినవారు గారు. దాని మూలమున అంతకన్న ముఖ్యములగు ఆశయములను సాధింపదలచిరి. తమ సంఘ సభ్యులకు వసతుల గల్పింపదలచిరి. నిరుద్యోగ సమస్య పరిష్కరింపదలచిరి. తక్కువగా నున్నకూలిని హెచ్చింపదలచిరి. తమవారికి గావలసిన వస్తువులను తయారుచేయదలచిరి. భూమిని సంపాదించి తమవారికి వ్యవసాయమునకు వీలు కలిగింపజూచిరి. త్రాగుడు మాన్ప బ్రయత్నించిరి. సమష్టిలాభములతో జీవింప వీలగు నొక నివేశన మండలము నేర్పరుపదలచిరి.

సహకార వస్తునిలయములు లాభము లార్జింప మొదలిడగనే వానికి చేతనిండ ధన ముండెను. వస్తువులను చౌకగా సంపాదింపగలిగెను. ఇదిచూచి సామాన్య వర్తకులకు కన్ను గుట్టెను. అందువలన వస్తునిలయములు టోకుబేరము చేయదలచినప్పుడు వారిలో వారికి పోటీలవలన ధరలు సరసముగా నుండుట దుస్సరమయ్యెను. మరియు ఒక్కొక్క ఉద్యోగి వెళ్లి వస్తువులు కొనుటలోకూడా సరకుల నాణ్యమును చూచుట కష్ట

మయ్యెను. ఈ వస్తునిలయము లన్నియు గలిసి ఒక టోకు సంఘమును స్థాపించుట యావశ్యక మయ్యెను. అంతట ఇంగ్లాండులో రాక్షేట్రసంఘములోని గ్రీనువుడ్లుగారును క్రిస్టియనుసోషలిస్టులును గలిసి వస్తు నిలయమును నెల్ల పోత్సహింపగా (North of England Co-operative Wholesale Society) ఉత్తర ఇంగ్లాండుదేశపు సహకార టోకు సంఘము స్థాపింపబడెను. 1863లో నిది సహకార టోకుసంఘము (Co-operative Wholesale Society) అను పేరున రిజిస్టరు చేయబడెను. స్కాట్లాండులోని చిల్లరవస్తునిలయముకూడ ఇట్లే ఒక సంఘముగా చేరి రిజిస్టరు చేయించు కొనెను. (Scotland Co-operative Wholesale Society).

సహకార టోకుసంఘముయొక్క పెట్టుబడి దానిలో చేరిన సంఘములు వాటాలు కొనుటమూలముగా చేకూరెను. దానిలో వ్యక్తులు సభ్యులుగా చేర్చుకొనబడరు. వ్యక్తులకు వస్తువు లమ్మరు. సంఘములకు బజారుధరలకే అమ్మి వారి కొనుగోలు మొత్తములపైన లాభము పంచిపెట్టబడుచుండెను. 1864 లో నొక అద్దెయింటిలో వ్యాపార మారంభింపబడెను. కొన్నాళ్ళలోనే ఒక స్థలము కొని 1869 లో నొక భవనమును గట్టుకొనగలిగెను. వ్యాపారము వృద్ధిజెందిన కొలది భవనము పెంపుచేయబడెను. అండను లోను న్యూ కాసిల్ ఆన్ టైన్ లోనుకూడా శాఖలు స్థాపింపబడెను. క్రీమ క్రీమముగా ఇంగ్లాండు ఐర్లాండులలోనేగాక అమెరికాలో

న్యూయార్కులోను మాంట్రీలులోను ఇతరచోట్లను సరకుల కొనుగోలుసకు ఏంజెంట్లుకూడా నియమింపబడిరి.

బ్యాంకింగు : 1871 లో ఒక బ్యాంకింగుశాఖ యేర్పరుపబడెను. సంఘము లీ శాఖద్వారా తమ బ్యాంకింగ్యపారమును జరుపుకొనసాగెను. 1920 లో బ్యాంకింగ్యపారము విలువ 64,57,72,632 పౌనులుగా నుండెను. దీనివలన వచ్చులాభము కూడా ఆయా సంఘముల బ్యాంకింగ్యపారమును బట్టి పంచిపెట్టబడుచున్నది. చిల్లరసంఘములయొక్క స్వక్లిసభ్యులు కూడా ఈ బ్యాంకిలో తమ సంఘముల ద్వారా కాలాలు పెట్టుకొనవచ్చును పెక్కు వ్యాపారకట్టడిసంఘములు (Trade Unions) కూడా ఈ బ్యాంకితో వ్యాపారము జరుపుచున్నవి.

వస్తునిర్మాణము : 1873 లో నీ సంఘము చిన్నసంఘములకు గావలసిన వివిధసరకులను సరఫరాచేయుటకు వస్తువులను తానే తయారుచేయ నిశ్చయించెను. బిస్కట్లు, పెప్పరమెంట్లు, మాంచెస్టరు దగ్గర క్రింప్షెల్ (Crumpsell) లో స్థాపింపబడెను. లీప్టరులో నొక జోళ్లకార్ఖానా కొనిరి. ఈ టోకుసంఘముయొక్క వస్తునిర్మాణవ్యవహారము త్వరలోనే అభివృద్ధిజెందెను. ఇంకా రెండుచోటులలో కార్ఖానాలు స్థాపించిరి. ప్లానలు, ఉన్ని వస్త్రములు, బనియన్లు, మేజోళ్లు, ఊరవేసివ పందిమాంసము, కొవ్వు, ఊరగాయలు, నిలువయుంచుపండ్లు, పొగాకు, వస్త్రములు, కొయ్యసామాను, కుంచెలు, మున్నగు

వివిధవస్తువులు చేయుకారానాలు చాలాచోటుల సాపించిరి. పిండిమరలు చాలాచోటులందు నిర్మించిరి. కొన్నిచోటుల కొనిరి. మాంచెస్టరులో 1895 లో ముద్రాక్షరశాలను దెరచిరి. వీరు కీర్తిగనుపకార్థానా, డడ్లెబకెటుకెండరు సంఘము, చెర్ఫ్లే సీనారేకుసంఘమునుకూడా కొనివేసిరి. 1916 లో ఒకనూనె మరను, 1917 లో నొకబొగ్గుగనిని కూడా సంపాదించిరి. 1876 నుండి మాంచెస్టరులో బొగ్గుతీర్పు పరిశ్రమను సహకార పద్ధతిపైన జరుపు ప్రయత్నములు జరిగియుండెను. మొదట నష్టము వచ్చెను. టోకుసంఘము దానిని తీసికొని పనిచేసి నష్టపడి 1882 లో అమ్మివేసియుండెను.

పొగయోడలు:—1876 లో సీటోకుసంఘము తన సరకుల ఎగుమతి దిగుమతులకొరకు పొగయోడలను నిర్మించు పని మొదలిడెను, కొన్ని ఓడలను కొనెను. తరువాత రెండు ఓడలుతప్ప తక్కినవానిని అమ్మివేసెను.

భూసంపాదనము:—రోడెన్ జమిందారీ భూములను టోకు సంఘము కొని వ్యవసాయముకొరకు, పండ్లతోటల కొరకు వినియోగించెను. ఇట్లే ఇంకా ఇతర భూములనింగ్లాండులో సంపాదించెను. 1913 లో కెనడాలో 10, 240 ఎకరములను కొనెను. పశ్చిమ ఆఫ్రికాలోకూడా భూమిని సంపాదించెను.

ఆరోగ్యాశ్రమములు:—జబ్బుపడిలేచినవారు విశ్రాంతి దీసికొని రక్తము పట్టువరకు నుండుటకు రోడెనులో నొక

ఆరోగ్యశ్రమమును స్థాపించిరి. ఇంక నితరచోట్లగూడ నెల కొల్పిరి. దీనివలన నీ సంఘముల సభ్యులకు చాలా లాభకరముగ నుండెను.

భీమా:—టోకుసంఘము 1904 లో సామూదాయిక భీమాపద్ధతి నేర్పరచెను. ఇందువలన విశిష్టసంఘములు తమ తమ సభ్యులందరి జీవితములకు కలిపి ఒకటి భీమాపట్టా పొందవచ్చును. కొన్నాళ్ళు ఈ వ్యవహార మొక ప్రత్యేక సంఘము జరిపెనుగాని 1912 లో దీనిని టోకుసంఘములోనే కలిపిరి. అంగ్ల టోకుసంఘము స్కాట్లాండు టోకుసంఘము కలిసి సమష్టిగా ఇప్పుడొక భీమాశాఖ నేర్పరచి జీవితపు భీమా, అగ్నిసప్తపుభీమా, సమ్మకపుభీమా (Fidelity), ఆకస్మిక విపత్తుభీమా, సామాన్యభీమా మొదలగు శాఖలుగా వ్యవహారము జరుపుచున్నారా.

కట్టడములశాఖ:—కానూనాలు, అంగ్లభూ టోకుసంఘ ముయొక్క ఇతర కట్టడములను నిర్మించుకొరికు ఈ శాఖ ఉపయోగపడుచున్నది.

అడిటు - స్టాకుటేకింగుశాఖ:—టోకువ్యాపార సంఘము లెక్కలు తనిఖీకొర కొక ప్రత్యేకశాఖను నెలకొల్పెను. ఏసంఘమైనను ఈ శాఖయొక్క ఉద్యోగులచేత తన లెక్కలను తనిఖీచేయించుకొనవచ్చును; లేదా వారి సరకును సరిచూచుకొనవచ్చును.

మాసపత్రికల ప్రచురణము:—ఈ సంఘము మాస పత్రికలను చాలాకాలమునుండి ప్రచురించుచున్నది. 1896 లోనే వీట్‌షేఫ్ (Wheat sheaf) అను పత్రిక సహకారవార్తలను ప్రకటింపసాగెను. ఆ యా సంఘములు స్వల్పపురుషుము నిచ్చినచో స్థానిక వ్యవహారిములనుకూడా ముద్రించి పత్రికలో చేర్చి వానిని సభ్యుల కంపెనరు. సహకారివ్యవసూర్చి తరగతులను సూర్చి వ్యవహారిము లిందు ప్రకటింపబడును. బాలశాఖయను నొకభాగమున పిల్లలకు పనికివచ్చు విషయము లుండును. ప్రొడ్యూసర్ అసబడు వార్తాపత్రికలో సహకారోద్యోగులకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులకు పనికివచ్చు విషయము లుండును. ఇట్లే 'స్కాటిష్ కో-ఆపరేటర్' అను పేరిట స్కాట్లాండు సహకారపత్రిక సమపబడుచున్నది.

స్కాట్లాండుతోకువ్యాపారసంఘము 1868లో గ్లాస్గోలో స్థాపింపబడి ఇంగ్లాండు సంఘమువలెనే పనిచేయుచున్నది. పిండిమరలు, కుట్టుపనులు మాత్రమే గాక ఔషధములు చేయుశాఖ యొకటి నీనారేకుల తయారుచేయు కార్థానా ఎగుమతి దిగుమతి పనికి బండ్లు, ముద్రాక్షరశాల, మినరల్ వాటర్లు అసబడు సోడాపానీయములు, వర్షములో తడియకుండ కాపాడుటకు రబ్బరు దుస్తులు, కొయ్య సామానులు సరకులు చేయుకార్థానాలు కలవు. డండీలో నొక జనుపనార కార్థానా కొనిరి. క్షీరజయంత్రాలయములు, ఎండుచేపల కార్థానాకూడ కలవు. ఈ సంఘముకూడా భూములు కొని వ్యవసాయముచేసి తోటలు పెంచి పనిచేయుచున్నది.

ఇంగ్లాండుస్కాట్లాండు దేశములలోని రెండుటోకుసంఘములు కలిసి కొన్ని సమష్టికార్యములను సాధించుచున్నవి. లటనులో కోకోతోటలను, సింహళములో తేయాకుతోటలను, లండనులో తేయాకు కాఫీ గిడ్డంగులను నెలకొల్పి చాలమందికి పనికల్పించి విశేషధన మార్జించి సహకారసంఘములకు లాభములు కలిగించుచున్నవి.

ఈరెండు టోకు సంఘముల కారానాలు చాల విశాలములై మంచిగాలి, వెల్తురు కలిగియున్నవి. పరిశుభ్రములగు ఆహారము నొసగు మంచి భోజనశాలలుకూడ కలవు. పనివారికి వినోదమగదిరములు, క్రీడాశాలలు, పఠనమందిరములుకూడా నెలకొల్పుబడినవి. ఇతర కారానాలయందుకన్న వీనిలో పనిచేయు గంటల కాలపరిమితి తక్కువగా నుండును. ప్రతిఒనివానికిని ప్రతినవస్థిరము పూర్తిజీతము పైన రెండు వారముల నెలవు నొసగెదరు.

వేతనములు, కూలికూడా తక్కిన కారానాల కన్న అధికమే. ఆరు నెలలు పనిలోనున్న ప్రతి కార్మికునికిని పాపివిడంటుఫండుకూడ ఏర్పాటు చేయబడినది. స్కాట్లాండు టోకు సంఘములోని పనివారాసంఘములో వాటాలుకూడా కొనవచ్చును. సంఘవ్యవహారములందు పాల్గొని వోటు నియ్యవచ్చును. ఇదియే ఆంగ్లసంఘమునకు దీనికిని గల తేడా. తక్కిన విషయములలో రెండు నొక్కటే విధముగా పని చేయుచున్నవి.

బజారు టోకుధరల ప్రకారమే ఈ సంఘములు తమ సరకులను సహకారవస్తునిలయములకు విక్రయించును గాని నికరలాభ మిందు వాటాలు కొనిన సహకారసంఘములకు వారు వాగు కొని సరకులకిమ్మకును బట్టి పంచిసెట్టబడును. దీనిలో వాటాలుకొని సభ్యులుగా చేరిన సంఘములకు కూడా సరకు అదేధరలకు విక్రయించబడును. పూర్వము వానికి సగము లాభమే ఇవ్వబడుచుండెను. గాని ఇప్పుడు పూర్తి లాభ మొసగబడుచున్నది.

ఈ రెండు టోకుసంఘములలోను చిల్లర సంఘములే సభ్యులగుటకు వీలుకలదు. చిల్లరసంఘములు టోకుసంఘము యొక్క మీటింగులలో వాల్గొనుటకు ప్రతీనిధుల సంఘము. ఆంగ్లసంఘములో వాటాలవిలువనుబట్టియు స్కాట్లాండు సంఘములో క్రిందటి మూడు నెలలలోని కొనుగోలువిలువను బట్టియు ప్రతీనిధులసంఖ్య నిర్ణయింపబడుచున్నది. ఆంగ్ల సంఘములో సభ్యులమితముగా నున్నందున ఒకే దినమున వివిధ కేంద్రములలో ఫిరకా (డివిజనలు) సభలు సమావేశ పరుపబడి ఒకే ఎకెండా (సభా కార్యక్రమము) చర్చింప బడును. అన్ని సభలలో నివ్వబడినవోట్లు కలిపి లెక్కబెట్టి తీర్మానము గెలుపొందినట్లో తొలిసేయబడినట్లో నిర్ణయింపబడును. ఈ ఫిరకాసభలు జరిగినవారముదినములతరువాత కడవటి సాముదాయికసభ జరుగును. దానిలో హాజరు కాదలచినప్రతీనిధు లెల్లరు హాజరు కావచ్చును. రెండు టోకుసంఘములలోను కార్యనిర్వాహకవర్గమును

(డైరెక్టరులబోర్డును) ఉపసంఘములను (కమిటీలను) ప్రతినిధులే ఎన్నుకొందురు. వివిధశాఖలయొక్కయు కార్ఖానాలయొక్కయు న్యవస్థాపకులను డైరెక్టర్లబోర్డువారు నియమింతురు. కార్యనిర్వాహకబోర్డువారు కూడ వివిధ శాఖలపై తనిఖీకొరకు వేరువేరు ఉపసంఘములు లేక కమిటీలుగా ఏర్పడుదురు. సరకులు బాగోత్తగా సరిచూచి లెక్కలు పరిశీలింతురు. బాగా హెచ్చుమొత్తములను డ్రేనునిధులుగా ప్రత్యేకించుచుందురు. ఇదిగాక అగ్నిభయము సముద్రవిపత్తులవలనినష్టములన్నిటిని ఉపసంఘములోనే బాగాభీమాచేసి ఆలాభముకూడా శేషియనిధిగానే యెంచుకొనుచున్నందున అనుకొనని నష్టములెల్ల కష్టనడిపోవుచుండును. సంఘముయొక్క నివేదికలు బాలన్సుషీట్లు పరిశీలింపబడి బోర్డువారి సూచనపైనే ప్రతినిధులసభలో ఆడిటర్లు నియమింపబడుదురు. ప్రతినిధుల సభలుచేయు సూచనలు బాగోత్తగా గమనింపబడును. సభ్యులెల్లరు టోకువ్యాపారముపట్ల తమకుగల బాధ్యతలను బాగుగా గ్రహించి ఈ ఉద్యమమును జయప్రదముగా నెరవేర్చుటకు శోధించుదురు. మొదటలో కొద్దిపాటి నష్టములు వచ్చినను మొత్తముమీద ఈ రెండు సంఘములయొక్క చరిత్రయు చాల జయప్రదమైనదని చెప్పువచ్చును.

ఆంగ్లసంఘము 1913 లోను స్కాట్లాండు సంఘము 1919 లోను సంఘస్థాపన సూచిలీఉత్సవమును జరిపెను.

ఇర్లాండు దేశములో 1897 లో టోకువ్యవసాయ సంఘము స్థాపింపబడి కృషిసంబంధవ్యాపారము జరుపసాగెను.

వివిధసంఘములకు విత్తులు, ఎరువు, పరికరములు సరఫరా చేసి పంటలకు చక్కని బేరములు తెచ్చి అమ్ముటయే దాని ఉద్దేశము. ఇదిగాక పంచారీసరకులు ఇతరవిద్యార్థములు కూడా టోకుగా క్రియవిక్రియములు చేయును.

సహకారోద్యమము అభివృద్ధిజెందినపిదప వ్యాపారము కొరకేగాక సంఘనిర్మాణపద్ధతులను గూర్చిన సలహాల విషయమునను, విద్యనుగూర్చియు, సమష్టిప్రయత్నముల కొరకు సంఘములు పరస్పరము తోడ్పడుటకు సమ్మేళనము కావలసిన యావశ్యకత కనబడెను. అంతట 1869 లో నొకసమితి స్థాపింపబడి పనిచేయసాగెను. 1889 లో దాని సంఘవ్యవస్థ పునర్నిర్మాణము చేయబడెను. ఇది ఆంగ్లస్పాన్డ్రాండు దేశములలోని సహకారసంఘములరక్షణ, అభివృద్ధి ఏకీకృత్యములకు తోడ్పడుట కేర్పడెను. విద్యావిషయిక వ్యవహారములలో పాల్గొనుటకు ఐరిషుసంఘములుకూడా వీనిలో చేరెను. అన్ని సంఘముల ప్రతినిధులు కలిసి టోకుసంఘములందువలెనే దీని కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి నెన్నుకొందురు. వీరికి సెంట్రీలు బోర్డు అనిపేరు. ప్రతిసంవత్సరము జరుగు ప్రతినిధులసభకు సహకార కాంగ్రెసు అనిపేరు. సెంట్రీలుబోర్డు విద్యాశాఖోపసంఘమును ఇంకా కొన్ని కమిటీలను నియమించును. ఒకకమిటీ సామాన్యవ్యవహారము నిర్వహించును. ఒక కమిటీ పార్లమెంటులో సహకారోద్యమ తేమలూఢములను గనిపెట్టి చూచుచుండును. మఱియు శాసనములనుగూర్చియు ప్రభుత్వ

మువారి ఆజ్ఞలనుగూర్చియు సంఘములకు సలహా లిచ్చును. ఇదిగాక పారిశ్రామికఉపసంఘము (Labour Committee) సహకారోద్యమమునకు సంబంధించినంతవరకు కూలి పరిశ్రమల కాలపరిమితి, (సంఘ) యజమానులకును కూలివారికిని వచ్చు వివాదాలు మున్నగు కార్మికసమస్యలనుగూర్చి వ్యవహరించును.

‘స్ట్రీల సహకార గిల్డు’ అను పేరిట ఒకసమితి 1888 లో ఏర్పడినది. ఇది స్ట్రీలలో సహకారవిద్యను వృద్ధి చేసి వారికి సహకార సంఘములందు ఉద్యోగములు అధికారము సంపాదించుట కేర్పరుపబడినది. 1921 లో స్కాట్లాండులో కూడా ఇట్టి సమితి ఏర్పరుపబడెను.

అట్లే పురుషులలో సహకార విజ్ఞానము కలిగించి తోడ్పడుటకు ‘నేషనల్ మెన్స్ కో-ఆపరేటివు గిల్డు’ అను పేరిట నొకసంఘము స్థాపింపబడెను.

౨

ఐరోపాలోని సహకారవస్తునిలయములు.

సహకార వస్తునిలయముల వలని లాభము లనేకములు కలవు. ఇవి ప్రజలలో పొదుపును వృద్ధిచేసినవి. సంఘమునందలి బీదలకు, కూలివారికి చాలఉపకారము చేసినవి. వ్యవహార నిర్వహణమునకు స్వపరిపాలనా విధానమునకు ప్రజలను శక్తిమంతులుగా చేసినవి. జనసామాన్యము తమ

కొద్దిపాటిగడనలో నుండి తమంతతామే కొంతవెనుక వేసి కొనదలపరు. అట్టివారికి తాము దాచకుండగనే లాభముల నుండి కొంతసొమ్ము దాపరికముచేసిపెట్టి వస్తునిలయము మహోపకారము చేయుచున్నది. ఇందువలన ప్రజలు విజ్ఞానము ను నీతిని అనుభవమువలన నేర్చుకొన గలుగుదురు. వ్యవహార పద్ధతులందు స్త్రీ పురుషులుకూడా తర్ఫీతు పొందగలిగి సంఘీభావము, సమష్టిప్రయత్నము, నిర్మాణశక్తి, అలవరచు కొని పౌరజీవనమున బాగుగా పాల్గొనగలుగుచున్నారు. ఇట్లు విని యోజక సహకారము ప్రజలకు చాల ప్రయోజన కారిగ నున్నది.

ఈ ఉద్యమము ఇంగ్లాండునుండి జర్మనీ, డెన్మార్క్, ఇటలీ, హంగరీ, హాలెండు, ఫిన్లాండు, రష్యా, అమెరికా, ఐర్లాండు దేశములకు ప్యాకినది. కొన్ని దేశములలో సహకార పూటకూ టిండ్లు, ఫలాహారశాలలు స్థాపింపబడెను. ఫిన్లాండు, డెన్మార్క్ హాలెండు దేశములలో నిట్టివి కలవు. ఇంగ్లాండులోనివస్తునిలయముల కిట్టి శాఖ లేర్పడినవి. బెల్జియములో ఔషధశాలలు నెలకొల్పబడినవి. ఇవి బెల్జియముదేశపు కార్మికులకు చాలా ఉపయోగించినవి. ఔషధములధర నూటికి 50 వంతున తగ్గించుటయేగాక నూటికి నూరువంతున లాభములుకూడా పంచిపెట్టినవి. కొన్ని వస్తునిలయములకు ఔషధశాలలు శాఖలుగా ఏర్పడినవి.

ఐరోపా దేశములోని వస్తునిలయములుగూడా ఇంగ్లాండు వానివలెనే వివిధ సరకుల సమ్మతమున్నవి. అయితే అక్కడ సారాయముగూడా అమ్మబడుచున్నది. ఇది చాలా దేశములలో కార్మికోద్యమమునకు తోడ్పడుచున్నది. బెజ్జియములో 'సోషలిజం'కు అనుకూలముగా నున్నది. డెన్మార్కులో నిది పట్టణములందుకన్న గ్రామములలో పాదుకొనినది. ఫిన్లాండులో గ్రామములందే వేర్వేలు బారిసవి. అన్ని దేశములలోను వస్తునిలయములు తమకు సరకులను సరఫరాచేయుటకు టోకుసంఘముల సమ్మేళనములుగా ఏర్పడినవి. చాలా గ్రామములందు కుటుంబములకు కావలసిన వస్తువులు వ్యవసాయమునకు గావలసిన వస్తువులు సరఫరాచేయుటకు ఒకే సంఘములు పూనుకొనుచున్నవి. అవి రొక్క బేరము చేయుట చాలా కష్ట సాధ్యమైనందున పెద్ద పెద్ద మొత్తములు క్షేమనిధులుగా ప్రత్యేకించుకొనుట యావశ్యకమయ్యెను.

3

వస్తునిలయముల వృద్ధిక్షయకారణములు.

1. పాశ్చాత్య వస్తునిలయములు జయప్రదములగుటకు కారణములు చాలకలవు. ఇంగ్లాండులోని వస్తునిలయములు పారిశ్రామిక విప్లవము వచ్చినపిదప పుట్టినవి. అప్పటికి పరిశ్రమలు వృద్ధియై వ్యవసాయము కృషియు మూలబడినవి. ఇండువారు తమ ఆహారపదార్థములకొరకు పరదేశములపై సాధారణపడవలసినవాడైరి. అందువలన రేవుపట్టణములే దేశ

మున కంతకు ఆహారవస్తువులను దిగుమతిచేయు స్థలము లయ్యెను. సరకు రేవుకుండి కొనువానిచేతిలో పడులోపల మధ్య మజిలీలలో చాలామంది వర్తకులు దలారీలు నుండిరి. ఒక్క మధ్యవాడు తగ్గినను కొంతభర తగ్గును. అందువలన వస్తునిల యమువలన కొనువాడు లాభము పొందగలుగుచుండిను.

2. మన దేశమునందువలెగాక పాశ్చాత్యదేశము లం దలి జీవితవిధానము చాలాసౌఖ్యప్రసన్నమైనది. అచ్చటి కూలి వారికి జనసామాన్యమునకు బిస్కట్లు చోకలెట్లు పండ్ల మురబ్బాలు బాములు, డబ్బాలలో పెట్టబడి అమ్మబడు ఆహార పదార్థములు సామాన్యోపయోగకరములుగ నున్నవి. మతీయు వారుపయోగించుజోళ్ళు సబ్బులు తలనూనెలు మొగము మెరుగులు పొడస్సుకూడా మనసాసరులకు కూలివారికి గగన కుసుమములే. అందువలన మనము వస్తునిలయములలో కొనుసరకులు చాల తక్కువగా నుండును. అచ్చట చాలా అధికముగా నుండును.

3. ఈ దేశమునందువలెగాక పాశ్చాత్యదేశములందు టోకుధరకును చిల్లరధరకును చాల తేడా యుండును. ఇంగ్లాండులోని వస్తునిలయమువారు నూటికి 15 మొదలు 25 వంతున లాభము గడించి నూటికి 12½ వంతున తమకాతాదారు నభ్యులకు లాభవిభాగములు పంచిపెట్ట గలుగుచున్నారు. మన దేశములో ప్రఖ్యాతివహించినతిరువళిక్కేడిసహకార వస్తునిల యమువారు గడించు లాభమే నూటికి 7-8 కన్న అధిక

ముగా లేదు. అందువలన నూటికి 4-5 వంతున మాత్రమే కొనువారికి పంచిపెట్ట వీలగుచున్నది.

4. మన దేశమునందుకన్న పాశ్చాత్యదేశములలో వివిధ తరగతులుగా తయారైన తినుబండార వస్తువుల అమ్మకము హెచ్చుగా నున్నది. రొట్టె, ఉప్పునివెన్న, పుల్లని మద్యసారము (Vinegar) మున్నగు వస్తువు లెన్నో తయారు కాబడి విక్రయింపబడును. మనము బియ్యము, గోధుమలు, పాలు, చింతపండు కొని యిండ్లలోనే వచనము చేసికొందుము. అచ్చట రొట్టె చేయుటకు గోధుమలు వినరు మరయంత్రము వానికేగాక రొట్టెలు చేయవానికిగూడ కూలి నివ్వవలెను. అందువలన నీతేడా వారికి గిట్టును. మనకు గిట్టదు!

5. ఆ దేశములలోని జీవితమే చాలా వ్యయదాయకమైనందున ఒక సరకుతోనబంధించిన ఒక్కొక్క మధ్యవ్యాపారి, దలారీయు పుచ్చుకొను లాభము కూడా చాలా హెచ్చుగా నుండును. ఒక్కని లాభము తగ్గినను ధర తగ్గినట్లే కదా!

6. అచ్చట పారిశ్రామికాభివృద్ధి యత్యధికముగా నున్నందున కూలి మన దేశమునందు వలె హీనముగా నుండదు. ప్రతివారమును కూలి సంపాదించుచు రొక్కమిచ్చి సరకుల కొనువారి సంఖ్య చాలా అధికముగా నున్నది.

7. అచ్చటి జనసామాన్యము కూలివారు ఒకే జీవిత విధానమున కలవాటుపడి ఒకే విధమైనసరకులను ఉపయోగింతురు. అందువలన వస్తునిలయము లొకే విధమగు సరకులలో వ్యాపారము చేయవచ్చును.

8. అచ్చట కార్మికులయొక్క పారిశ్రామిక సంఘముల వలనను ఇతరసాముదాయిక పురుష ప్రయత్నముల వలనను రాజకీయ విజ్ఞానము వలనను వస్తునిలయములను స్థాపించి దానిలాభము పొందుతలంపు పూనిక కార్మికులయందు కలిగెను.

9. మన దేశమునందువలెగాక ఆదేశములందు ఇండ్లకు గావలసినవస్తువు లెల్ల కొనుటకు స్త్రీలే బజారునకు పోవుదురు. అందువలన సహకారోద్యమమున వారు పాల్గొనుచున్నారు.

10. సామాన్య వర్తకులు అంగడివారు తమవ్యాపారమును తెలివి తేటలతో పాదుకొనజేసి వస్తు ఉత్పాదకులను లోబరుచుకొని వ్యాపారమును హస్తగతముచేసికొనక పూర్వము చాలకాలముక్రిందటనే ఆ దేశములలో వస్తునిలయములు బయలుదేరెను. టోకువ్యాపారము శుగుగా స్థాపింపబడినందున చిన్న వస్తునిలయములకు బలము కలిగెను. డెన్మార్కులోని కోడిగుడ్డు, జన్న, బెన్న, పందిమాంసముల వ్యాపారమును సహకారలోకువ్యాపార సంఘము కాపాడియుండనిచో నది సాహుకారులచేతులలో బడియుండెడిది. పై పరిస్థితులే గాక విజ్ఞానవంతులగు వ్యక్తులు సంఘములుకూడా కార్మికుల యోగక్షేమములపట్ల శ్రద్ధవహించి ఈ యుద్యమమునకు తోడ్పడిరి. ఉదాహరణమున కింగ్లాండులోని క్రిస్టియన్ సోషలిస్టులు రాడ్డేలు సహకారోద్యమమునకు జేసిన సేవను పేర్కొనవచ్చును.

మన దేశములో నీ కరిస్థితులు లేవు. మన గ్రామము లోని కర్షకులే తాము పయోగించు ముడివస్తువులను పండించువారుగా సేన్నారు. ఇక వారికి గావనిసెడి ఉప్పు కిరసనాయిలు గ్రామములో దొరకని అవాలు మెంతులు మొదలైన సచారీసరకులు మాత్రమే. అందువలన వ్యవసాయ సంఘమునకే అవకాశము కలదు గాని వస్తువిక్రయశాలకు తావులేదు. కొన్ని పట్టణములలో వర్తకులలోనే పోటీబివడి అోకుధరకు చిల్లరధరకు హెచ్చు తేడా లేక శక్కునధరకున్నను సరకులో కల్తీయు శక్కునతూనికలు తిప్పవు. ఇట్టిచోట్ల వస్తువిక్రయశాలలు మంచిసరకు సక్రమైనతూనికలు తూచి నివ్వవచ్చును. అోకుధరకు చిల్లరధరలకు తేడా యున్నచో లాభముకూడా ఆజ్ఞింపవచ్చును. కాని వస్తునిలయము బాగు పడుటకు ఈపద్ధతీయొక్క ముఖ్యోద్దేశమును సహకారసభ్యులు బాగుగా గ్రహించుట యావశ్యకము. వస్తునిలయముయొక్క మొత్తము వ్యాపారము బాగుగా వృద్ధిజెందువరకు వ్యాపార వ్యయములు చాలా తక్కువగా సంచుట యావశ్యకము. వస్తు నిలయముయొక్క కార్యనిర్వాహక వర్గము వారు చాలజాగ్రత్త నహించి కనుగిలిగి మెలగవలెను.

౪

భారతదేశములోని వస్తునిలయములు.

భారతదేశమున సహకారవస్తు నిలయము లభివృద్ధి జెందలేదని చెప్పవచ్చును. అక్కడక్కడ నొక్కొక్క వస్తు నిలయము బాగున్నను దానికి కారణము అచ్చట ఇతరవర్త

కుల పోటీలేకపోవుటయో తక్కువ నైలుచార్జి సౌకర్యము సంపాదించియుండుటయో లేక అద్దెలేకుండ ఇల్లుదొరకుటయో ఇతరస్థానిక కారణములో అయియున్నవి. యుద్ధసమయమున తినుబండార ధాన్యముల కంట్రోలులో వస్తునిలయములు వర్ధిల్లి నవిగాని శురువాత నివి వర్తకుల పోటీకి నిలువలేక క్షీణించినవి. 1928 లో వస్తునిలయములసంఖ్య : మద్రాసు 99, మైసూరు రాజ్యము 70, వంగ దేశము 58, బొంబాయి 35, పంజాబు 21, అస్సాము 19, సంయుక్తరాష్ట్రము 13, మధ్యపరిగణాలు, బేరారు 8, బర్మా 7. వస్తునిలయములు పాడగుటకు ముఖ్యకారణము బజారులోని తక్కిన అంగదాలందు కన్న ఈ వస్తునిలయములందు చౌకగా వస్తువులు కొనవచ్చునని ప్రజలు తలంచుట. ఇది చాలా పొరబాటు. ఇట్టి దుర్భిప్రాయముతో రాక్షేలు సహకారులు తమ వస్తునిలయమును స్థాపించినచో నది యప్పుడే నశించియుండెడిది. మధ్యలాభములు తీయు దలారీవర్తకుడు లేకుండగాజేసి వస్తువులను సరఫరాచేయు పణ్యచక్రమును హస్తగతముచేసికొను ఏయొక్క సంఘసభ్యులకో మాత్రమేగాక వస్తువు లనుభవించు వినియోజక సంఘమున కంశకును గూడ లాభము కలిగించుటయే వస్తువిక్రయశాల యుద్దేశము. ఈసూత్రమును గ్రహించియే ఐరోపా దేశములోని ప్రజలు సహకారవస్తునిలయములందు సభ్యులై తాత్కాలికముగా తమకు కొంచెము అసౌకర్యము కలుగుటకైన నొప్పుకొని మునుముందు కలుగులాభమును దలచి కొంచె మధికధరలకు గూడా సరకులు గొన

నిచ్చగింతురు. ఇంకొక కారణము అరువు కాతావ్యాపారము. సరకులను తమ తమ యిండ్లకు తెచ్చి యప్పగించవలెనని సభ్యులు కోరుచుండుట. జపానులో కూడా ఈ లోపము కనబడుచున్నది. టోక్యోధరలకును చిల్లరధరలకును గలతేడా చాలా తక్కువగ నుండుటయు వస్తునిలయములు పాడగుటకు కారణముగ నున్నది. మఱియు వస్తునిలయమున కగు ఖర్చు లధికముగ నున్నవి. వస్తునిలయముల మేనేజరు అధిష్టత వర్తకుల డగుటయు నొక్కొకచోట దాని వినాశమునకు కారణముగ నున్నది. ఇది వస్తునిలయములకేగాక పరివహనసంఘములకు గూడ వేరువునుగే. నిజముగాయోజించినచో మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగా అవసరపడుకాదు. అవకాశమే వానిని దుర్మార్గునిగా జేయును. అందువలన కార్యనిర్వాహక సంఘము బాగోత్తగా కనిపెట్టి చూచుచున్నచో మోసములు తగ్గును. అరువుబేరమువలన నష్టము లెల్లరకు విదితమే. అరువుబేరము సరకులయొక్క ప్రాశస్త్యమునకు ధరలకుగూడ నష్టదాయకమే. రొక్కవ్యాపారమువలన దుబారా తగ్గును. అనవసరవ్యయము తగ్గును. అరువుబేరము చేయునాడు కావలసినదానికన్న హెచ్చుసరకుగొని వ్యర్థముచేయును. అరువు వ్యాపారము చేయు వస్తునిలయము టోక్యోవర్తకులకు రొక్క మిచ్చి సరకుల గొనజాలదు. అందువలన మంచి సరకు చౌకగా రాదు. సగదు బేరములకు వచ్చు తగ్గింపులు రావు. అరువుకాతాలో దాని సామర్థ్యము దిగబడిపోయినందున సొమ్ము వడ్డీకి బదులు తేవలసివచ్చును. ఇందువలన వడ్డీనష్టము తగులును. అరువు

కాతాలలో దివాలాయైన సభ్యులయొక్కయు ఇంక నితరులయొక్కయు రానిబాకీలు సప్తముగా పరిణమించును. ఈ సప్తములన్నియు ఎవరినెట్టిప్రకారమునో వేయవలయునుకదా! అందువలన నిదియంతయు హెచ్చుధరల సూపమున కాతాదారులనెట్టిప్రకారమున బడును. అరువుకాతాలవలన చాలాలెక్కల పుస్తకములు పెట్టవలసివచ్చును. ఖర్చు అధికమగును. ఋణగ్రస్తులను బాకీలు తీర్చవలసివచ్చినది తొండరించేయగ తప్పదు. అందువలన వారిమనస్సులకు కష్టముకలుగును. మంచి కాతాదారులకు మాత్రమే మేనేజరువిచ్చును. సభ్యులలో కొందరికి మాత్రమే పక్షపాతము జూపుచున్నాడని కొందరికి కొరకొరలాడును. ఇట్టి కష్టములుండుటవలననే రాష్ట్రకేలు వస్తునిలయమం దగువుబేరము నర్జించబడెను. తిరునల్లికెట్టి సహకార వస్తునిలయము చాల ప్రసిద్ధిజెందినది. ఇది 1904 లో స్థాపింపబడెను. టి. కె. హనుమంతరావుగారును ఇంక 13 మందియు నాటి సభ్యులు. 1929 లో దీని సభ్యులసంఖ్య 5781. మొత్తము వ్యాపారము విలువ 11 లక్షల రూపాయలు. చెన్ననగరములో పలుతావుల 25 శాఖలు స్థాపింప బడెను. 1929 లో దానియొక్క చెల్లింపబడిన పెట్టుబడి (Paid up Capital) రెండులక్షల రూపాయలు. లాభములో 1921 వరకు నూటికి 25వంతునను, తరువాత 10చొప్పునను క్షేమనిధి కొరకు ప్రోత్సహింపబడుచు వచ్చెను. కొంతసాము కొనువారికి బోనసుగా పంచిపెట్టబడి మిగతా మొత్తము సాముదాయిక వినియోజన నిధిలో నుంచబడుచున్నది. 1929 లో నీనిధి

86 వేల రూపాయలు. డేమనిధి 84000 రూపాయలుండెను. దీని కొక అప్పులశాఖ కలదు. 50 రూపాయలవరకు రొక్కము అప్పులివ్వవచ్చును. ఇప్పు డీ వస్తునిలయములోని సిబ్బందిసంఖ్య 140. దీనికి నాలుగు రు. 45000 వ్యయమగుచున్నది. దీనిలోని ఉద్యోగులకు కనివారికి పాపిడంటుఫండు ఏర్పరచబడినది. దీని ప్రధానకార్యాలయమునకును శాఖలకును సంబంధించిన పరనాలయములు కలవు. ఈ వస్తునిలయములో బియ్యము, అపరములు, నెయ్యి, నూనెలు, బెల్లము, పంచదార, తేయాకు కాగ్గి, సబ్బులు, అయిదారు పేటెంటు బేషధములు విక్రయించబడుచున్నవి. బట్టలఅంగడిని బట్టలు ఉతుకు అంగడినిపెట్టుటకు చేసిన ప్రయత్నములు కొనసాగలేదు. ఈ వస్తునిలయములో ఎవరు కొన్నవారకులు వారే తమతమయిండ్లకు తీసికొని పోవలెను. కాని సరకు నిండ్లకు వెంపరు. సగరములోని సంసారులే చాలవరకు ఈవస్తునిలయమునకు కాలాదారులుగా నున్నారు.

చెన్నపట్టణములోని ఒక పేట యింకొక పేటకు చాలా దూరముగానుండును. కొన్ని చోటుల తప్ప తక్కిన భాగములో జనులు క్రిక్కిరిసి బొంబాయియందువలె వసింపరు. సంసారుల యిండ్లమధ్య అక్కడక్కడ అంగళ్లున్నవేగాని క్రిక్కిరిసిలేవు. పోటీతక్కువ. టోకుధరలకును చిల్లరిధరలకును తేడాపెచ్చుగనేయున్నది. అంగడివారు బొంబాయిలోవలె సరకుల నింటికేచ్చి యప్పగింపరు. జనులు సాధారణముగా ఒకేమాదిరి వస్తువుల నుపయోగింతురు. ఒకటి కొంచెము

చౌకబారుది, రెండవది ప్రశస్తమైనదిగ నున్న రెండురకముల బియ్యమే అమ్ముదురు. బొంబాయిలోకన్న చెన్నపురిలో వేతనములు చాలాతక్కువగా నుండును. మొదట నీవస్తునిలయమున మేనేజరునకు వస్తువులమ్మువానికి గలిపి నెలకు 16 రూపాయీలే ఖర్చు అగుచుండెను.

బొంబాయిలో వస్తునిలయములను స్థాపించు ప్రయత్నములు వ్యర్థములయ్యెను. అచ్చటి పరిస్థితులు చెన్నపురి కన్న విషయములలోను విరుద్ధములుగా నున్నవి. బొంబాయిలో జనులు క్రిక్కిరిసి నివసించుదురు. ప్రతి మారుమూలబజారులోను అంగభృకలవు. అంగడివాండ్రు సరకు లిండ్లకు దెచ్చియిత్తురు. అక్రర లేనివానిని వాపసుతీసికొనుచుండుదురు. చిల్లరధరకు టోకుధరకు తేడాతక్కువ. బొంబాయిలో కొన్ని కొనుగోలు సంఘములు (Buying Clubs) కలవు. ఈసంఘములు సమష్టిగా వస్తువులను కొని హెచ్చులాభము సంపాదించకపోయినను సరియైన తూనిక, ప్రశస్తమైన సరకును సభ్యులకివ్వగలుగుచున్నవి. అనలు వస్తువు లుత్పత్తిచేయుచోటనే వానిని కొనుపద్ధతిని వస్తునిలయ మేర్పరచినచో బొంబాయిలోకూడా వస్తునిలయము లాభము పొందుట కవకాశము లేకపోలేదు.

మైసూరులోని వస్తునిలయము లభివృద్ధిగాంచినవి. బెంగుళూరు నగరవస్తునిలయము ప్రసిద్ధిజెందినది. వీనియభివృద్ధికి కారణము మైసూరు లైశ్లపై న వీనికి సరకులంపుటకు చౌక కేళుండుటయే. మఱియు మైసూరుసర్కారువారు యంత్రాగారములవారు వీనిని ప్రోత్సహించి సహాయము చేయుచున్నారు.

హుబ్లీలోని సహకారవైద్యాలయము సహకార సంఘము చట్టముక్రింద రిజిస్టరు కాబడకపోయినను ప్రజలకు చాలా ఉపకారిగానుండి మాన్దనర్పిగా నున్నది. ఆపట్టణ వైద్యులందరు కలిసి దీనిని నిర్వహించుచున్నారు.

౫

భారతదేశపు ఉత్పత్తి - పారిశ్రామిక సంఘములు

ఉత్పత్తి సహకారముకూడ మనదేశమున బాల్యావస్థయందేయున్నది. చేతిపనులు చేయువారికిని గృహపరిశ్రమలకును సహకారవస్థలు లుపయోగించుప్రయత్నములు జరిగినవి. ఇట్టి పనులు చేయువారు మూడురకములు. (1) సొంతముగా వస్తువులుచేసి అమ్మువారు. (2) ఒక నలారికొరికుగాని వర్తకుని కొరికుగాని వస్తువులు తమయింటిదగ్గర చేయువారు (3) చిన్నచిన్న కార్ఖానాలలో ఒక యజమానిక్రింద పనిచేయువారు. వీరందరును వడ్డీలపైన జీవించు షాహుకారు చేతులలోపడియున్నారు. వీరికి కావలసిన సహాయము (i) పెట్టుబడికి ఋణము (ii) ముడిసరకులు పరికరములుకొనుటకు సహాయము (iii) తమవస్తువులను లాభమున కమ్ముకొనుటకు సహాయము. మనదేశములో వీరికి చేయబడిన సహాయము పరపతి సంఘములస్థాపన మొక్కటే.

నేతపరిశ్రమ మనదేశములో చాలాప్రాముఖ్యత జెందిన గృహపరిశ్రమగా నున్నది. అందువలన కొన్ని నేతగాండ్రు సహకార సంఘములు బయలు దేరినవి. పంజాబులోని

సంఘములు అమృతసరం పారిశ్రామికబ్యాంకి క్రింద శాఖలుగా చేరినవి. ఈ బ్యాంకిగాక ఆపరగణాలలో ఆయాప్రాంతముల గల ఆరుసమితుల క్రింద శాఖలుగా చేరినవి. అమృతసరం పారిశ్రామిక బ్యాంకి నేతగాండ్రకు ముడిపత్తి కొనుటకు అవకాశములు కలిగించుచున్నది. ఈ బ్యాంకికి లాహోరులో నొకవ్యాపారశాఖ అంగడి కలదు. అచ్చటనుండి బజారుధరలు వివిధసంఘములకు తెలుపుచుండును. వారికి కావలసిన ఇండెంటు బాబితాల ప్రకారము అమృతసరములోనేగాని అహమ్మదాబాదు బాంబాయిలోగాని సరకు కొనుచుండును. తక్కిన ఆరుసమితులును లాహోరు విక్రయడిపోకు సహాయకారులుగా నున్నవి. తయారుసరకు లాయాసంఘములే విక్రయించుకోవలెనుగాని బ్యాంకికిగాని సమితులకుగాని నిమిత్తములేదు. అయితే యీ డిపో సరకులకు ఆర్డరులు సంపాదించి పెట్టును. మతియు సరకును ధరావతులపైన నిలువయుంచుటకు లోడ్వుడును. ఇంకను బజారులోనే యేసమూనాలకు గిరాకి కలదో చెప్పి సహాయపడును. బాంబాయి మద్రాసు రాజధానులలోకూడా నేతగాండ్రసంఘము లున్నవిగాని ఇవి ఉత్పత్తి సంఘములుగా అభివృద్ధి జెందలేదు.

౬

సహకారగృహనిర్మాణ సంఘములు :

ఇవి అన్నివరగణాలలోను అభివృద్ధి జెందినవి. ఇప్పటి వరకును గుమాస్తాలు, ఉద్యోగులు, స్త్రీదర్లు మొదలగు

సామాన్య సంసారులకు యిండ్లు కట్టుకొనుటకే ఈ సంఘములు తోడ్పడినవి గాని, కార్మికులకు నివసించుటకు ఇండ్లు నిర్మించుటకు తోడ్పడలేదు.

ఈ పద్ధతికింద నివేశనస్థలమునే పెట్టుబడిగా గైకొని నాలుగువేల రూపాయలవరకు సొమ్ము బదులిచ్చి సరసమగు వడ్డీతో నిరువదేండ్లపైస తీర్చుకొనులాగున నేర్పాటు గావించుదురు. ఇదివ్యక్తిస్వామ్యపద్ధతి. ఇట్లు గృహము నిర్మించినవాడా ఇంటిని పరుని కమ్మవచ్చును. ఇందువలన సహకారి సిద్ధాంతమునకు నష్టమని సమష్టిస్వామ్యవిధానము అను నొక శ్రోత్ర పద్ధతిని బొంబాయివారు ప్రారంభించినారు. దీనిలో సంఘ మొక పెద్ద నివేశనస్థలమును 99 సంవత్సరములకాలుకు గాని క్రయమునకు గాని వుచ్చుకొని రోడ్లువేసి కాపురముండువారి కొక సమష్టి వినోదమందిరమో క్రీడాస్థలమో వదలిపెట్టి మిగతా స్థలము చిన్న చిన్న నివేశనములుగా విభజించి, సభ్యులకు కాలుకో క్రయమునకో ఇచ్చును. వారు ఇండ్లు వేసిగాని వేయకగాని విక్రయింప దలచినచో మూడుగా సంఘమునకే గాని సంఘము పేర్కొనిన వారికి గాని విక్రయింపవలెను. ఈ షరతులతో సభ్యులు పెట్టుబడి పెట్టిన సొమ్ముకు రెండురెట్లు 10,000 రూపాయలకు మించకుండా ప్రభుత్వము ఋణమిచ్చును. అన్నియిండ్లు నిర్మింపబడిన పిదప సంఘము అస్తిని కాపాడుచు సభ్యులకు మునిసిపాలిటీకి వచ్చు తగవులు తీర్చుచుండును. కాపురస్థుల భాగస్వామ్యసంఘములో ఆస్తి ఇండ్లసంఘమువారిదే. సభ్యులకు

వ్యక్తిస్వామ్య ముండనేయుండదు. సంఘముయొక్క మూల ధనములో $\frac{1}{6}$ వంతు మొదలు $\frac{1}{3}$ వరకు భరించవలెను. మిగతాది సంఘము గవర్నమెంటువద్ద ఋణము తెచ్చును. బాంబాయి ప్రభుత్వమువా రీపద్ధతికి హద్దించి నూటికి 5 $\frac{1}{2}$ వంతున వడ్డీనిచ్చు పద్ధతిని నలుబడేండ్ల పైన తీర్చునట్లు దీర్ఘవాయిదా ఋణము నిచ్చుచున్నారు. ఇతర పరగణాల ప్రభుత్వమువారు నూటికి 6 నూపాయిల చొప్పున వడ్డీ వుచ్చు కొందురు.

సహకారపద్ధతినిలయోద్యమము

చతుర్థభాగము.

౧

కృషిసంబంధసహకారము.

కృషివ్యవహారములందు సహకారపద్ధతులుపయోగించినచో కరకులకు చాలా లాభములు కలుగునని పాశ్చాత్యదేశములే నిదర్శన మిచ్చుచున్నవి. కొనుట, విక్రయించుట, బజారులో పెట్టుటకొరకు ముడిపదార్థములగు బాగు చేయుట, మంచిధర రాబట్టుటకు ధరవచ్చువరకు సరకులను నిలువచేయుట, కోట్లు, బాతులు, గొట్టెలు మొదలగు జీవముల జాతిని శ్రేష్ఠతరముగా జేయుట, రైతుల ఆస్తికి అగ్ని భయము మున్నగు విపత్తులనలని సప్తమురాకుండ భీమా చేయుట. అన్నివిధములైన వ్యవసాయపు పనులకును కావలసిన పెట్టుబడికి సామర్థ్యమును, మున్నగు కార్యములలో సహకారపద్ధతి ఉపయోగింప బడుచున్నది. కొన్నిదేశములలో సమష్టిగా ఎఱువులను పరికరములను తయారుచేసికొనియు గృహోపకరణములను ఆనశ్యకములను సంపాదించుకొనుటకును, తమదినసులను నిలువజేసికొనుటకు గిడ్డంగులను నిర్మించుకొనుటకును, దానిని బజారుకు పంపుటకును రైతులు సహకారపద్ధతుల నుపయోగించుకొనుచున్నారు.

ద్రవ్యము సంపాదించుకొనుటకు, పరికరములను సంపాదించుకొనుటకు, సరకును విక్రయించుకొనుటకు, ఆయాపద్ధతుల కావశ్యకమగు రీతి నాయాదేశములవారు సహకారమునుపయోగించుకొనుచున్నారు. డెన్మార్కులోని జనసామాన్యము విద్యావంతులు. అందువలన ఆయాకార్యముల కొరకు వేరు వేరుగా సంఘములు నిర్మాణము చేయబడినవి. జర్మనీ దేశములోని గ్రామములందలి జనులు విద్యావిహీనులు. చాలా బీదవారు. వారికి వ్యవహారజ్ఞానము తక్కువ. అందువలన వేరువేరు సంఘములు స్థాపింపబడినచో వానిని నిర్వహించుటకు గావలసిన కార్యనిర్వాహకవర్గము దొరకుట కష్టమయ్యెడిది. అందువలన అప్పలిచ్చుటకు కృయవికృయములకు వస్తుఉత్పత్తి నిర్మాణములకు ఇవియవియననేల రైతులకు గావలసిన సమస్త కార్యముల కుపయోగించుటకొరకు ఒకే సంఘముపకరించు పద్ధతిని రెయిఫీసెస్ మొదలిడెను. స్విజర్లాండులో మొదట జున్నచేయు సంఘములు బయలుదేరి అన్నివిధములగు శాఖలును బయలుదేరెను. ఇటలీదేశములో (రక్షణనిధి) సేవింగ్సు బ్యాంకి సంఘముల రూపమున బయలుదేరి నానాముఖములయ్యెను. ఇట్లు ఐరోపాదేశములో వ్యవసాయక సహకారోద్యమము మొదట చిన్నదిగా ఒకేకార్యముకొరకు బయలుదేరినను శీఘ్రముగనే సర్వలోముఖమయ్యెను.

సహకారకృషి, కర్షకసహకారము ననుసరింపఁ గల సహకారముని చెప్పవచ్చును. మొదటిది సహకారపద్ధతిపై

సాగుచేయుపద్ధతి. రెండవది కర్షకులకు సంబంధించిన సమస్త కార్యములకొరకు చేయు సహకారము. మొదటిది ఇటలీ రుమేనియా రష్యా దేశములందుమాత్రమే ఆచరణలోనున్నది. రెండవది చాలా దేశములలో కలదు. వ్యవసాయము కొరకు అప్పలిచ్చు పరపతిసంఘముల సంగతి అందరకు తెలియును. ఇక ఉత్పత్తి సరఫరా క్రియవిక్రియములనుగూర్చి యోజితము. రైతులసంసారములకు గావలసిన వస్తువుల సరఫరా క్రియ విక్రియములకు వస్తునిలయములుపయోగించునుగదా! ఇదిగాక కృషిసంబంధవస్తువుల సరఫరా క్రియ విక్రియములు గూడా వస్తునిలయముల ద్వారా జరిగించుకొని వేరేఖర్చులు లేకుండా చేసికొనిరి అప్పలిచ్చుటకు సంబంధించినంతవరకు సంఘసభ్యులతోమాత్రమే వ్యవహరించుకొనుచున్నను తక్కిన వ్యవహారములు ఇతరులతోకూడా జరుపబడు చున్నవి. అయితే సంఘసభ్యులతో హెచ్చు వ్యాపారము జరుగుచుండును.

సహకారోత్పత్తి : వస్తుఉత్పత్తి సరఫరా క్రియ విక్రియము లందలి సహకారమునకు సహకారవ్యాపార మని వ్యవహరించ వచ్చును. ముడిపదార్థముల విషయములోను పంటల ఉత్పత్తి విషయములోను ప్రైన చెప్పబడిన సమష్టి కృషి సంఘములుతప్ప వేరేసంఘములు లేవు. ఇక డెన్మార్కులోని జీవముల పెంచుసంఘము ప్రైనను సమష్టిగా పెంచుట లేదు. రైతులు తమతమ జీవములను తామేపెంచి బెద్దవానిని చేసి వానిసరఫరా క్రియ విక్రియములలో సహకారము చేసి

కొనుచున్నారు. ఎగుమతికొరకు వెన్న జన్ను పాలు నుత్పత్తి చేయు క్షీరజయంత్రాలయములు, ఎగుమతికొరకు పంది మాంసమును పదునుచేయు యంత్రాలయములు, సారాయములు మద్యములు తయారుచేయు కారానాలు ఉత్పత్తినంఘములని చెప్పవచ్చును. వీలన యంత్రసహాయమున పాలు పండ్లు ద్రాక్ష బంగాళాదుంప వీనిస్వరూపమున మార్పు చేయబడుచున్నది. ధాన్యపుడిసనులు కోడిగుడ్లు బాగు చేసి వానిప్రాశస్త్యపరిమాణములనుబట్టి వర్గీకరణముచేసి బజారులో పెట్టసంఘములుకూడా ఉత్పత్తినంఘము లని కొందరు చెప్పుదురు. ఇట్లే ప్రత్తివిత్తులువిడదీసి దూదనిత్రొక్కి బేళ్లుగా (మేకుబందీ) ప్యాకుచేయు సంఘముకూడా ఉత్పత్తికిందీకే వచ్చును. ముడిసరకును దానియధాన్వరూపములోనే విక్రయించుటకన్న దానిస్వరూపమును పరిమాణమును మార్పుటవలన గాని దానిరకములు వేరుచేయుటవలనగాని దానివిలువ హెచ్చవచ్చును. పదిమందికి పనికలుగును. మఱియు ఆపదార్థములకు సంబంధించిన ఇతర పరిశ్రమలను నూనె పరిశ్రమకు తెలికపిండి పరిశ్రమవలె కొత్తవగు సంబంధిక పరిశ్రమలను కలిగింపవచ్చును.

సహకారసరఫరా:—నలుగురు కలిసిచేయు కొనుగోలువలన మంచినాణ్యమైన సరకులు దొరకును. చౌకగా దొరకును. సరకుల సరఫరాలోనే రెయిఫీసెసు జర్మనీలో సహకారోద్యమమును ప్రారంభించెను. ఫ్రెంచివారు సరకులుకావలసిన వారివలన ఆర్డరులు పుచ్చుకుని చాలా ఆర్డర్లు

చేర్చి వర్తకులకు బంపి దానిపై సకమీషను వుచ్చుకొను వ్యాపారపద్ధతితో సహకార మారంభించిరి. ఏపద్ధతి సరఫరాలోనైనను బజారు పరిస్థితులను ధరలను జాగ్రత్తగా గమనించుట యావశ్యకము. అక్కర గిరాకీ లేనిసరకు చేతిలో దిగబడిపోకుండ చూచుకొనవలెను.

ధరలు మందగించినప్పుడు కొనుగోలుచేయుటకొరకు బజారుధరల వాటము చూచుకొనుచుండవలెను. సంఘము లో ఋణము మంజూరుచేసి దానికీంద రొక్కమునకు బదులుగా సరకు నిచ్చుటమూలముగా సహకారసరఫరాకి సహకార సరఫరా జతపరిచినచో చాలావీలుగా చుండును. ఏరో పాలో చిన్నచిన్న సంఘములు కలిసి ఒక సమితిగా చేరి వస్తునిర్మాణము పరికరముల సరఫరా ఎటువుల సరఫరా బాగుగా చేసికొనుచు లాభము పొందుచున్నవి.

అమ్మకము:-- రైతులకుగల ముఖ్యకార్యము తమ పంటలను తగిన ధరలకు అమ్ముకొనుటయే. చిల్లర చిల్లరగా పండించు పంటలనెల్ల ఒక్కరాశిగా చేర్చుట, ఉత్పత్తిచేయు చోటనుండి అమ్మకము చేయుచోటులకు రవాణాచేయుట, మంచి ధర రాగల బజారులలో బెట్టి అమ్ముట, ఇందు కొరకు రకములనుబట్టి సరకును ప్రత్యేకించుట, గిరాకీ కాలమును ప్రదేశమును నిర్ణయించుకొనుట, అనునవి అమ్మకములో జరుగు పనులు. ప్రతి స్తమైన సరకు క్రిమానుసార మగు సరఫరా అనగా ఎడతెగని కాలాగా సర కందిచ్చు చుండుట. దీనినిబట్టి వ్యాపారమునకు మంచి గౌరవము, ఒకే

ధరయు లభించును. సభ్యులెల్లరు దీనికి తోడ్పడవలెను. ఏదో ఒక కొద్దిలాభముకొర కానపడి అందఱు పోటీ జూదపు వ్యాపారము చేయరాదు. ఈ కార్యములకొరకు సంఘీ భావము తోడ్పాటు అవసరము. రకమువాదీగా సరకు నిలువ బోయుటకు గిడ్డంగులు నిర్మించిగాని అద్దకు పుచ్చుకొని గాని యుంచుకొనవలెను. ఇది రైతులకు సాధ్యముకాదు. ఏరోపా దేశములోని రైలుకంపెనీలవారు ఓడలకంపెనీలవారు బ్యాంకులు వర్తకులును ప్రభుత్వమును సహకార బ్యాంకులు (Financing Banks) నిట్టి గిడ్డంగులను నిర్మించి రైతులకు సహాయము చేయుదురు.

ఇక రవాణావిషయములోకూడా ఏరోపా దేశముల లోని సహకార క్రియవిక్రియములకొర కంపుసరకునకు రైల్లు ఓడలు సర్వసాధారణముగా చౌకరేట్లు నొసగుచు చేయుత నొసగుచున్నవి. డెన్మార్కులో సరకుల రవాణాను ప్రోత్స హించుటకు ప్రభుత్వమువారు “సబ్సిడీ” లనబడు సహాయ ద్రవ్యముకూడా ఇచ్చుచున్నారు.

సరకును బజారునకు తెచ్చినప్పుడొక్కొకమారు నిలు కడలేని బేరగాండ్ల పుచ్చుకొనిన జట్టిబేరములకు వారు క్రయధనము పెగల్పకపోవచ్చును. లేదా ధర పడిపోయినందున నష్టము రావచ్చును. ఇట్టి నష్టములను నివారించుకొనుటకు మంచినమ్మకమైన బేరగాండ్లకు లైసెన్సు లిచ్చుటయు గిరాకిని బట్టి సరకును సరఫరాచేయు క్రమపద్ధతియు సరియైన మార్గ ములు. ఈ రెండును ప్రభుత్వసహాయము శాసనరూపము

దాల్చునిచే వీలుపడదు. ఐరోపాదేశ ప్రభుత్వము లిదిచేయుచు (వణ్యచక్రిమును) బజారుయొక్క నుండలమును వృద్ధి చేయుచున్నది. ఆకస్మిక విపత్తులు రాకుండ బజారుయొక్క స్థితిగతులను జాగ్రత్తగ పరిశీలించుట, భేరగాండ్రిన కృమి శిక్షణముననుంచి అక్కరకు సరఫరానునమస్వయముచేయుట, ప్రభుత్వముయొక్క కర్తవ్యమని భాగుగాగ్రహించి అమెరికాసర్కారువా రట్లు తోడ్పడుచున్నారు.

సరకుల క్రియ విక్రియములు భాగుగా జరుగవలెనన్నచో జాగ్రత్త ఋణావస్థ మంచిపెట్టుబడి వ్యవహార పద్ధతులు పరిస్పర విశ్వాసముగల సంఘసభ్యులు నుండవలెను. ఇది అన్నివిధములగు సహకార ప్రయత్నములందు నావశ్యకమే. వ్యవహారపద్ధతులనగా వ్యాపారలక్షణములు. బజారులో మంచిధర రావలెనన్నచో చిల్లరభేరమునకునలె కొద్ది పాటిసరకున్నచో వీలుపడదు. అందువలన నానాప్రాంతముల నున్న సరకు నొక్కచోటికి రైళ్లపైన ఓడలపైన బండ్లపైన రాశీకరణము చేయవలెను. సరకుయొక్క ప్రాశస్త్యము నాణ్యము రకములకు వర్గీకరణమునకు ఒకేమాదిరిగా సరఫరా చేయుటకు జవాబుదారీ యుండవలెను.

అట్లున్న నే మచ్చలనుబట్టి అమ్మి మంచిధర రాబట్టుటకు వీలగును. ఇదిగాక ఒకప్పుడుండుట ఒకప్పుడు లేకపోవుటగాక యెడతెగకుండా కాలాగా సరకు నందించవలెను. ఇదియుగాక వీలునుబట్టి ఇష్టప్రకారము సరకుధరలు పెంచి తగ్గించు పద్ధతి గాక నిలుకడధర నుంచవలెను. వివిధ విక్రయ

సలములతో సంస్కర్తము చేర్పరచుకొని ఇదివరకే ఆ సరకుతో నిండినబజారులోనే ఇదియుకూడ పడవేసి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేయక అక్కరయున్నచోటికి సరకునుబంపుపద్ధతి యుండవలెను. చిల్లరలమ్మకము చిల్లరవర్తకులను రెచ్చగొట్టుటకే ఉపయోగించును గాని లాభమును దెచ్చుట కుపయోగింపదు. కనుక నది మానవలెను. కోడిగుడ్డు పాలు నిలువయుండవు గనుక టోకుగా మాత్రమే అమ్ముటకు వీలైన పదార్థములు గావు. అందువలన వానిలో చిల్లరవ్యాపారము చేయక తప్పదు. సరకు పూర్తిగా నిలువజేసికొని బజారు స్థితిగతులు బాగుగా అవగాహనమైనగాని వాయిదాబందీ వ్యాపారము (Terminal Marketing) ప్రారంభింపరాదు. మతియు ప్రారంభమున కొని అమ్ము జట్టివ్యాపారపు పద్ధతికన్న సరకును కమీషనుప్రీతినిధి వ్యాపారముచేయుటయే శ్రేయస్కరము. ఆవశ్యక మైనప్పుడెల్ల సరకును ఏరి వేరుచేయుట, రకమువారిగా వర్గీకరణముచేయుట మంచిది. చౌకబాగు సరకునకే ధరతేగులుట బజారులో రివాజుగా నుండుట కలదు. అందువలన సరకుల తరహా నాణ్యము సభివృద్ధి చేయుటకు ప్రయత్నించవలెను. సహకారవ్యాపారము పాడగుట కొక్కొకప్పుడు అతిసాహసము, ఆర్థికసిద్ధాంతములు వాని ఆచరణము బాగుగా తెలియక పోవుట, సంఘసభ్యులందుగాని చిన్నచిన్న సంఘములందుగాని కలుగు ఓర్వలేమి, నాయకత్వము లేకపోవుటయు, సహకారవ్యాపారము పాడగుటకు కారణములుగా నుండును. అందువలన ముందుగా

జాగ్రత్తపడవలెను. “పూల్” వ్యాపారము లమెరికా దేశములోని రైతులు పండించు సరకులన్నిటిని రకము వారీగా ఒక్కొక్కరాశిగాచేసి వ్యాపారమాన్దమున బెట్టి రవాణాచేసి తగ్గుధర రాబట్టు పనికొరకు పూల్ (Pool) వద్దతియని యొక్కటి కలదు. దీనిప్రకార మా పని యొక సహకారసంఘమే చేయును. ఖర్చులు పోను రైతులకు వారి వారి సరకుల తరహా మొత్తములను బట్టి వచ్చిన సొమ్ము పంచియివ్వబడును. ఈపద్ధతినలన సరకులమ్ముట లోని బాధలను రైతులు పొందనక్కరలేదు. తమ కాలమును శ్రద్ధను ఉత్పత్తికొరకే వినియోగింపవచ్చును. సరకుల క్రయ విక్రయములను గూర్చిన పనియెల్ల ‘పూలు’ వ్యాపారసంఘమే నిర్వహించును. ‘పూలు’ వ్యాపార కంట్రాక్టుకాలము సరకులయొక్క స్వభావమునుబట్టి హెచ్చుగా గాని తక్కువగాగాని యుండును. పండ్లు, కూరగాయలు, గ్రుడ్లు మొదలగు వస్తువులు త్వరగా పాడైపోవును గనుక వారము మొదలు పదునైదుదినము లేయుమ్ముని వ్యాపారము నిర్ణయించు కొందురు. ధాన్యము, ప్రత్తి మొదలగు వస్తువులకు ఒకసంవత్సరము వరకు ఉమ్మడిగను వుండును. చాలామంది పూలు కంట్రాక్టులకు ఐదు సంవత్సరముల వరకు వాయిదా నిర్ణయించుకొందురు. ఈపూలు వ్యాపారమును గూర్చి ప్రభుత్వము చట్టములద్వారా కట్టుదిట్టములు చేసినది. ఐచ్చికసమాఖ్య పరస్పరసహాయము బజారులో జాగ్రత్తగా క్రయవిక్రయ కార్యములు జరుపుట, మంచిబేరసారములు

జరుపుట, సరియైన ధరరాబట్టి సంఘసభ్యులకు పంచియిచ్చుట, పూలువ్యాపారము వలని లాభములు. ఈ వ్యాపార నిర్వహణములో ఒక్కొక్కసభ్యుని కొక్కొక్క 'వోటు'ండును. దీనిలో అందరు సభ్యులు కానచ్చును. అందరికి నిది సేవచేయును. సరియైన తూనిక, కొలత, టోకు ఉత్పత్తిలో పొదుపు నీవద్దతివలన సమకూరుచున్నవి.

క్రయ విక్రయములను బాగుగా జరుపుకొనుటకు అమెరికాలో ప్రతి నుత్పత్తి చేయువారొక సహకార ఉత్పాదక సంఘముగా చేరినారు. వీరి సంఘ నిర్మాణ పద్ధతులు చాలా బాగుగ నున్నందున తక్కిన సరకులవారు దీని ననుకరించుచున్నారు.

వీరి పద్ధతులు :

- 1 సంఘ వ్యవస్థను సరకుపైననే ఆధారపరుకవలెను.
- 2 ఆ సరకు నుత్పత్తిచేయువారు తప్ప ఇతరులను సభ్యులనుగా జేర్చుకొనరాదు.
- 3 సభ్యులందరిని బంధించు మంచి కంట్రాక్టుతో వారి సందరిని అరికట్టియుంచవలెను.
- 4 బజారులో నిది గణింపఁగినదిగా నుండునంత రాశి మొత్తమగు వరకును సరకును చేత నుంచవలెను.
- 5 సరకుయొక్క ప్రాశస్త్యము, తరమునుబట్టి రకములవారీగా వర్గీకరణముచేసి పూలువ్యాపారము చేయవలెను.
- 6 పనులను చేయుటకు సామాన్యులను గాక ప్రవీణులను నియోగింపవలయును.

ఈ సంఘమువారు తమకు గావలసిన ద్రవ్యమును సులభముగా సేకరించుకొన గలుగుటకు సంఘములో బ్యాంకి ఉద్యోగులను తేర్చుకొనినది. ఈ సంఘము ధరలను పెంచుటకు గాని ప్రతి వ్యాపారము ఇబ్బారా పొందుటకు గాని ప్రయత్నింపదు. సక్రమ వ్యాపారము సాస మగుజేరము చేయును. బజారు నిండించి పాడుచేయును.

తక్కిన వ్యాపారమునందు నలెనే సహకార వ్యాపారమునందును సరకులయొక్క స్వభావమునుబట్టియు వానికి దేశములోనే గిరాకి యుండునో ఇతర దేశములయందు గిరాకి యుండునో ఆ సందర్భములను బట్టియు స్థానిక దేశీయబజారు స్థితిగతులు దేశాంతర వ్యాపారస్థితిగతులు గమనించుట యావశ్యకము.

ఐరోపా దేశములందు సహకార వ్యాపారములకే గాక వ్యక్తులు చేయు వ్యాపారమునకు సైతమునైట్లు, బడ్డలు అనేక విధములుగా సహాయము చేయుచుండును. చౌక రవాణారేల్లు నిచ్చును. సరకులు పాడుగాకుండగా “కోల్డ్స్టోరేజీ” అనబడు పద్ధతిప్రకారము రవాణాలో కాపాడును. ఆయా దేశముల ప్రభుత్వములు మునిసిపాలిటీలు చట్టములజేసియు గిడ్డంగులను నిర్మించియు సహాయముచేయును. మఱియు నాయా దేశముల బ్యాంకులు వ్యాపారములో వానికి గావలసిన సొమ్ము పెట్టుబడి పరపతి విరివిగానిచ్చి పోషించును. జర్మనీ, ఇటలీ, స్విజర్లాండు, అమెరికా, సంయుక్తరాష్ట్రములు, కెనడా, ఫ్రాన్సు,

డాన్సార్లు, ఆస్తియా హంగెరీ మున్నగు దేశములన్నియు కృషిసంబంధ సహకారమునం దశ్యంతాభివృద్ధి గాంచినవి.

౨

భారత దేశ కృషిసంబంధ సహకారము.

భారత దేశములో సహకార క్రయవిక్రయమున చాలా ఆటంకములు కలవు. కైతులుబీనలై నందున వారిదగ్గర చాలా చిన్నచిన్న మొత్తముల సరకు దొరకుచున్నది. పంటబజారునకు తయారుగాకమునుపే కైతు దానిని సాహుకారునకు కుదువపెట్టుట తటస్థించుచున్నది. పంటల హామీపైన సొమ్మును అడ్వాన్సు నిచ్చు కాయదాదాగ్లు కమీషనుదాగ్ల ద్వారా సరకు విక్రయింపబడుచున్నది. సరకును నిలువజేసి యుంగుటకు తగినగిడ్డంగులు లేవు. రవాణాకుగాని, నిలువయుంచి మంచిబేరము దెచ్చుటకుగాని ఇతరపనులకుగాని కావలసిన సొమ్ములేదు. నిలుకడయైన బజారులుగాని శాస్త్రబద్ధములగు పణ్యచక్రములు మచ్చలదొడ్లుగాని లేవు. మఱియు శాస్త్రకగ్రీమానుసారములగు బేరసారములును లేవు. గ్రామములమధ్య రాకపోకలకు ఉత్తరప్రత్యుత్తరములకు తగినన్ని సంస్కరమార్గములును లేవు.

కాని యీ లోపములు మెల్లగా సవరింపవచ్చును. ఇప్పుడు దేశములో పలుగ్రామములందున్న పరపతిసంఘములనే సరకులు రాశీకరణముచేయు కేంద్రస్థానములుగా ఏర్పరుపవచ్చును. ఆ సంఘసభ్యులకే ఇట్టి వ్యాపారావసరముల కొరకు తగినద్రవ్య మప్పీయవచ్చును. పంటలపైన సరకుల

పైన ఇంకను విరివిగా అప్పు లిచ్చుచు వాని సరఫరాకు వీలు కలిగింపవచ్చును. ఫైనాన్సింగు సెంట్రాలు సహకార బ్యాంకులును జిల్లాబోర్డులు మునిసిపాలిటీలు ప్రభుత్వమువారును తగిన గిడ్డంగులు నిర్మింపవచ్చును. గిడ్డంగి రశీదులు అసగా వానిలో సరికు నిలువయుంచబడినట్లు చూపుచీట్లును పనిమయయోగ్య పత్రిములవలెనే బడలాయంపుచేయు పద్ధతి నాచరణములో బెట్టి క్రయవిక్రయవ్యాపారమునకు మంచిపలుకుబడి కలిగింపవచ్చును. ఇది అమెరికా జర్మనీ జపాను దేశములలో విరివిగా జరుగుచున్నది. మనదేశములో ప్రభుత్వము తిగినంత శ్రద్ధ పుచ్చుకొని తగిన శాసనములు చేసినగాని అన్నిలోపములు తీరి వ్యాపార మభివృద్ధిగాంచదు. జర్మనీయందువలెనే మనదేశములోకూడ కృషిసంబంధ వ్యాపారమును ఫైనాన్సింగు బ్యాంకులు ప్రారంభించి దారిచూపినగాని రైతులు దానిలో స్వంతముగా ప్రవేశింపరు. ఇతర వ్యాపారసంఘములు బయలుదేరినను అట్టిబ్యాంకులతో కలిసి పనిచేయవలెను. దీనికిగూడ సర్దారువారు తగినరీతిని పూనుకొనినగాని వ్యవసారములు బాగుపడవు.

కరకులకు చౌక రేట్లపై సరసమగు షరతులపై నను అప్పులు కొవలసియుండుటయే గాక, నీటిపారుదల సౌకర్యములు, చిన్న చిన్న మిశ్లీగానున్న పొలములను ఏకఖండములుగా చేసికొనవలసిన యావశ్యకత, పారిశుధ్య ఆరోగ్యమార్గముల యభివృద్ధి, పొలములకు మంచి ఆవరణలు (Fencing) వశువులభీమా, పాడి దినుసులయత్పత్తి (Dairy),

కృషిపరికరముల సరఫరాయు, పండిన పంటలకు దినుసులకు సరియైన ధర రాబట్టుటకు విక్రయపుటేర్పాటులుగూడ రైతుల కత్యంతావశ్యకములగు కార్యములుగా నున్నవి. అందువలన సహకారు లీమాన్దములందు సహకారము నుపయోగించి లాభము కలిగింప దలచి కొన్ని కొన్ని చోట్ల నీపద్ధతుల నాచరించి చూచుచున్నారు. కొన్నిచోట్ల నివి లాభకరములుగ నున్నవిగాని కొన్నిచోట్ల నివి నష్టకరములుగనే పరిణమించుచున్నవి.

మార్కెటింగ్ లేక విక్రయ సౌకర్యసంఘములు: వంగరాష్ట్రమున పండిన జనుమును వరిని విక్రయించుట కొరకేర్పడిన సంఘము లభివృద్ధిజెందుటలేదు. కాని బొంబాయిలో గుజరాతు కర్నాటక జిల్లాలందలి ప్రజల విక్రయసంఘము లభివృద్ధి గాంచుచున్నది. ఇట్లే బెల్లము పొగాకు మిరపకాయలు, పరిధాన్యము, ఉల్లిపాయలు, నక్కలు, విక్రయించుటకును సహకారసంఘము లేర్పడినవి. పంజాబులో వివిధసరకులు నిలువయుంచి అమ్ముటకు సహకారకమిషను వ్యాపారపుకొట్టు స్థాపింపబడినవి. మద్రాసులోకూడా కొన్ని చిన్నసంఘములు కలవు. ఈసంఘములవలని లాభము లేమన: (1) తూనికలో మోసము లేకుండుట, (2) సరకులకు సరియైన మందిధరలు వచ్చుచుండుట, (3) అగ్నిభయము లేకుండ సరకు భీమాచేయబడుట, (4) విక్రయధనము ఆసామికి వెంటనే చెల్లింపబడుట, (5) సరకు విక్రయింపబడువరకును సొమ్ము నర్దుబాటు చేయబడుట, (6) బొంబాయి బజారుధరల తప్పీలు

అనుదినము తెలుపబడుచుండుట, (7) సంఘాలను సరఫరా చేయుట, (8) నికార్సుఅయిన విత్తనములు సంపాదించియుచ్చుట (9) తోనను లాభవిభాగము పంచిపెట్టబడుట.

చిన్న చిన్న మళ్ళను ఏకఖండములుగ జేయు సంఘములు (Consolidation of Holdings Societies):—

చిన్న చిన చీలికలుగా నున్న పొలములు నెల్ల ఏకఖండములుగా జేసి వ్యవసాయము చేయించిన లాభకారియని అందరెఱుగుదురు. కాని ఇది మన కుటుంబములలో సులభ సాధ్యము కాకున్నది. గ్రామస్థులలో ఏకమత్యమున్నచో నిది సులభము. లేదా లాభముకొరకు వ్యక్తులు భాగస్వామ్య వ్యాపారము జేయునట్లే ఈ సహకారకార్యము నందు పాల్గొని భూమి నేకముజేసి ఏకఖండముగా విభజించు కొనవచ్చును. పంజాబులో 1920 వ సంవత్సరమున నీయన్యము పూర్ణరంభమైనది. చాల కష్టముపైన పంజాబులోని యానత్తు సాగుభూమికి కోట్ల ఏకరములలో 1930 జూలై నెలాఖరు నాటికి 2,63,462 ఏకరము లేకీ భూతిముచేయబడినవి. ఇది చేయుటకు ఏకరమునకు రూ 2-5-0 లు వ్యయమైనది. ఇందు వలన వ్యవసాయము బాగుపడినది. కొత్తనాగ భూమియొగింప బడినవి. కొత్తపైరులు వేయుట కవకాశము కలిగినది. చవిటి నీలలో నుండి ఇసుక తీసివేయబడినది. చెట్లు విత్తనములు నాటబడినవి. కౌలుభూమి శిస్తులు హెచ్చినవి. వ్యాజ్యములు తగ్గినవి. పంటలు హెచ్చినవి. కొత్తభూములు సాగుచేయబడినవి. క్రొత్తనూతులు త్రవ్వబడినవి. పాతవానిని బాగుచేసిరి.

రోడ్లకు దారులు వేయబడినవి. ఫలవృక్షములు నాటబడినవి. మధ్యరాష్ట్రములలో చట్టిసర్కి డివిజనులో కూడా ఈ పని కొంత జరిగినది. 1928 లో నొక శాసనము కూడా చేయబడినది. బొంబాయిలో నొక చట్టము ప్రవేశపెట్టబడినది గాని ప్యాసు కాలేదు. సంయుక్త పరగణాలలో నిట్టి సంఘములు 11 కలవు. బరోడాలో 11 కలవు.

నీటిపారుదల సంఘములు (Irrigation Societies) : బంగాళాదేశమునం దిట్టి సంఘములు 1919 లో ప్రారంభమై ఇప్పుడు 1,000 కలవు. ఇందు 20,000 సభ్యులు కలరు. చెల్లించబడిన మూలధనము రెండు లక్షల రూపాయలు. వర్కింగు పెట్టుబడి 4 లక్షలు. వీని పనులు, కొత్త జలాధారములు నిర్మించుట, ప్రాతవానిని బాగుచేయుట, సుందర బస్సులో నివి వృద్ధిజెందినవి. మురుగునీటి పారుదలను గూర్చియు వరదలవలన నష్టము కలుగకుండుటకు గట్లమున్నగు వానిని వేసియు నివి పని చేయుచున్నవి.

పాలసంఘములు: ఇవి కూడా వంగదేశమునం దధికముగా నున్నవి. పాలవ్యాపారము కూడా చేయురైతులు సభ్యులుగా నున్న 108 గ్రామసంఘములు పాలు సరఫరా కొర కేర్పడియున్నవి. కలకత్తాపాలసమితి, ఈ పాలను కావలసినవారి కందజేయుచుండును. ఈసమితికి చాలాచోట్ల డిపోలు కలవు. ఇట్టి సమితు లైదు గలవు. వీనిలోనొకటి డార్జిలింగులో నింకొకటి డక్కాలోను కలవు.

గ్రామపుసర్పిర్లైన సంఘములు:— సహకారోద్యమములో నీకార్యము పొందవలసినంతప్రాముఖ్యత పొందలేదు. ఇది దేశాభిమానముగల యువకులకృష్టిస్త్రువనే వర్ధిల్లినది. పంజాబులోని గుర్గాన్ (Gurgoan) లో నొక గ్రామపుసర్పిర్లైన కేంద్రము కలదు. విద్య, పాఠశుద్ధ్యము, వైద్య సహాయము, వ్యవసాయాభివృద్ధి, స్త్రీ విద్య, బాలెంతల సంరక్షణము నచ్చట జరుగుచున్న పనులు. పంజాబులో లయల్పూరులో కూడా కొన్ని సంఘములు, పశువులను పెంచుట, పశుపాలనము, వ్యవసాయాభివృద్ధి, నయోజన విద్య, పాదుపు, శ్రేష్ఠతరజీవనము, తిగవులను మధ్యస్థ తీర్మానముచే పరిష్కరించుకొను పద్ధతు లవలంబించి గ్రామపుసర్పిర్లైనోద్యమమునకు దానిసాపుచున్నవి. వంగదేశమున రవీంద్రనాథటాగూరుగారి విశ్వభారతిలో నొక శాఖ యీపనికి పూనుకొని బీర్భంజిల్లాలో ఆరు సహకార సంఘములను స్థాపించినది. సుందరభవన ప్రాంతములందు సర్దార్ యాద్ హామిల్టన్ గారు నిందులకు పాటుపడుచున్నారు. మద్రాసులో రాష్ట్రీయ సహకారసమితి (P.C. U.) వారు 8 గ్రామపుసర్పిర్లైన కేంద్రములను స్థాపించి పనిచేయుచున్నారు. కాశీలోకూడా నొక కేంద్రము కలదు. బంగాళములోని మలేరియా నివారణ సంఘములుకూడ ఇట్టివే. మధ్యరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు 1929 వ నవంబరునుండి పిచారియా జిల్లాలో నొకచోట నీ ప్రచారము సాగించినారు. నిమర్ బెతుర్ జిల్లాలలోని కొన్ని గ్రామములందు నీ పనులు

చేయ ప్రయత్నించుచున్నారు. బొంబాయిలో తాలూకా అభివృద్ధిసంఘములు నిందుకొర కేర్పడినవే. దీనిలో ప్రభుత్వ వ్యవసాయ సహకారశాఖలు కలిసి పనిచేయుచున్నవి.

శ్రేష్ఠతరజీవనసంఘములు (Better Living Societies) : ఇవి తమసభ్యులకు సౌఖ్యము కలిగించుట కేర్పడినవి. ఇట్టివి పంజాబులో 300 కలవు దీనికి చందాగాని, విరాళము గాని లేదు. అయితే ఇంకలి సభ్యులు తమయిండ్లలో కలుగు శుభాశుభకార్యములందు వ్యయము తగ్గించునట్లు ప్రమాణము చేయవలెను. ఇది మీరినవా రీ సంఘనిబంధనల ప్రకార మపరాధ మిచ్చుకోవలసియుందురు. ఈ సొమ్ము గ్రామస్థులయొక్క సమష్టిక్షేత్రము కలిగించు కార్యములకు వినియోగింపబడుచుండును. ఈసంఘములు గ్రామ పారిశుధ్యమును సౌఖ్యమును పెంపొందించుచున్నవి.

విద్యాసంఘములు: పంజాబులో వయోజనవిద్యకొరకు కొన్నిసంఘములు. పిల్లలవిద్యకొరకు కొన్ని సంఘములును గలవు. మొదటిరకపు సంఘములోని సభ్యులు ఉపాధ్యాయుల జీతముకొరకు స్వల్పపుప్రవేశమగునుమును స్వల్పపు నెలజీతము నిచ్చెదరు. ఊరిలోని ప్రైమరీ స్కూలు ఉపాధ్యాయుడే అదనపువేతనమునకు పెద్దవారికి చదువు చెప్పుచుండును. కొన్నిచోట్ల కీ పాఠశాలలను జిల్లాబోర్డు తన

మనజమెంటుక్రిందికి తీసికొనును. ఇట్టిపాఠశాలలు 200 బయలుదేరినవి. 150 నిర్బంధ విద్యాబోధన పాఠశాలలుకూడా స్థాపింపబడి పిల్లలకు విద్యాబోధనము చేయుచున్నవి. పంజాబు వలెనే సంయుక్తపరగణాయు నీయుద్యమము కొనసాగించుచున్నది. బీహారు - ఒరిస్సాపరగణాలో పరపతిసంఘములే యీ యవకాశమును సభ్యులకు కలిగించుచున్నవి. అనగా వాని యాజమాన్యముక్రింద పాఠశాలలు స్థాపించవచ్చును. వంగదేశమున చాలాసంఘములు విద్యకొరకు సొమ్ము న్యయముచేయును. కొన్ని రాత్రి పాఠశాలలను స్థాపించినవి. ఒక జిల్లాలోనే 38 పాఠశాలలు, 2 ఉన్నతప్రాథమిక పాఠశాలలు, నేర్పడినవి. గంజాయిపంటలసంఘములును తమ లాభమును విద్యకొరకే న్యయముచేయుటవలన 3 ఉన్నతపాఠశాలలు 87 ప్రాథమిక పాఠశాలలు స్థాపింప వీలుకలిగెను. బొంబాయి సంఘములును పాఠశాలలకు విరాళములు విద్యార్థివేతనములు నిచ్చుచున్నవి.

మలేరియా నివారణసంఘములు (Anti Malaria Societies):— వంగదేశములో మలేరియాజ్వరము లధికముగా నున్నది. అందువలన గ్రామపారిశుద్ధ్యమును బాగుచేయుటకును, మలేరియా నివారణ మార్గములు, చికిత్సలు విరివిగా చేయుటకు నావరగణాలో సహకారసంఘములు స్థాపింపబడి

సవి. 1918 సం॥రం మార్చిలో నిట్టి సంఘము మొదట స్థాపింపబడెను. మరుసటి వత్సరమున కేంద్రసంఘములు స్థాపింపబడెను. ఇప్పుడు 600 సంఘములు కలవు. ఈ సంఘముల చందాలవలన ప్రాంతీయసంఘమునకునొకవైద్యుడు నియమింపబడును. అతఁ డాసంఘసభ్యుల కుటుంబముల కుచితముగా వైద్యము చేయును. ఈ సంఘములకు పరోపకారులు దానములు విరాళములు నొసగుచుందురు. గవర్నమెంటుకూడా వార్షిక విరాళము లిచ్చును.

సహకార వస్తునిలయోద్యమము

సంఘము.

౧

సహకారసంఘముల వర్గీకరణము

సహకారసంఘము లెన్ని విధములు ?

సహకారసంఘములను పలువురు పలువిధములుగా విభజించియున్నారు. కొందరు గ్రామసంఘములు పట్టణసంఘములనియు, కొందరు ఉత్పత్తి వినియోజకసంఘము లనియు, మరి కొందరు పారిశ్రామికకృషిసంఘము లనియు, విభజించిరి. సంఘవ్యవహారములను బట్టి పరపతి, ఉత్పత్తి, క్రియము, విక్రయము, అను నాలుగు తరగతులుగా వర్గీకరించిరి. ఫ్రెంచిసహకారులు పోప్రెసరు వాష్‌గారును మూడువిధములుగా విభజించిరి. ఒకటి మూలాధార సంఘములు: (Resource) తమసభ్యుల సృష్టివ్యాపారములకు ముఖ్యముగా నావరించిన మూలాధారనిర్మాణమే ప్రధానోద్దేశముగా గల సంఘములు. ఈ ఆధారము పరపతిసంఘములందు రొక్కరూపము దాల్చును. విత్తులు ఎటువై, పరికరములు, సరఫరాకొర కేర్పడిన సంఘములందు వస్తురూపముదాల్చును. ఏలనన సభ్యుల సరకుకు బదులుగా నవి రొక్కమిచ్చునుగదా. రెండవ తరగతి సంఘములు: ఉత్పత్తిసంఘములు. ఇందు వస్తుఉత్పత్తికొరకు వ్యక్తులు కలియుదురు. ఇందు సాధారణ

ముగా పారిశ్రామికసంఘములు హెచ్చుగానున్నను సాము దాయికకృషిసంఘములు సాముదాయిక కార్మికసంఘములు నిందు చేరును. వ్యక్తి స్వామ్యము వ్యక్తిసంబంధనీవ్యమును లేకుండజేయుటయే దీని యుద్దేశము. మూడవరకము వినియోజకసంఘములు. అన్ని వస్తు విక్రయశాలలు వస్తు నిలయములు (Stores) దీనిక్రిందికి వచ్చును. వస్తువినిమయ సాధనములను ఉత్పత్తి సాధనముల నొక్కచోట జేర్చి, పెట్టుబడి వోటీవర్గతులకు బదులు సాముదాయిక విక్రయ పద్ధతులను నెలకొల్పుటయే వీని యుద్దేశము. పైన చెప్పబడిన విభజన ప్రకారమే బొంబాయి సహకార చట్ట మాపరగణాలలోని సంఘములను విభజించినది.

భారతదేశమున పరపతిసంఘములే విరివిగా బయలుదేరినందున ఇక్కడ “పరపతి సహకారము పరపతిరసహకారము” అను రెండు తరగతులుగా విభజింపబడుచున్నది.

“దేశీయ దేశాంతర సహకారము” అను గ్రంథమున సి. ఆర్. ఫే గారు (1) సహకారబ్యాంకులు, (2) సహకార కృషిసంఘములు, (3) సహకార పారిశ్రామిక సంఘములు, (4) వస్తునిలయములు అను నాలుగు తరగతులుగా విభజించినారు. “నానాదేశ సహకారము” అను గ్రంథమును రచించినవా రొక కొత్తపంథాను త్రొక్కి సహకారప్రయోజనమునుబట్టి ఉత్పత్తి, వ్యాపార సహకారము వినియోజనార్థ సహకారము అని రెండు పెద్ద తరగతులుగా విభజించినారు. మొదటిదానిని మరల నిట్లు విభజింపవచ్చును.

వస్తువుల ఉత్పత్తికొరకు చేరుసంఘములు:

౧. సహకారమార్గములపైన ఉత్పత్తిచేయు సంఘములు.

(i) అపకృష్ట పదార్థములు ఉత్పత్తిచేయు సంఘములు. ఇందు సహకారకృషి (సాగు) చేరును.

(ii) తయారు సరకులు ఉత్పత్తిచేయుస్వతంత్రములగు అంగణాలు.

౨. వ్యక్తులే ఉత్పత్తిచేసిన సరకులను ఉమ్మడిగా విక్రయించు సంఘములు.

(i) అపకృష్టపదార్థములు, ధాన్యములు, గుడ్లు, కోళ్ళు, బాతులు, పండ్లు మొదలగు వానిని విక్రయించునవి.

(ii) అపకృష్టపదార్థములను తయారు సరకులుగా మార్చునవి. ఉదాహరణమునకు క్షీరజయం శ్రాగారములు.

(iii) తయారు వస్తువులు, చేతిపనులవలన జేయుసరకులమ్మునవి.

3. అపకృష్టపదార్థములను ఉత్పత్తిచేయు సాధనములను తమ హస్తగతముగా జేసికొనుటకు ఉత్పత్తిదారులు చేరుసంఘములు. ఉదాహరణము: వస్తునిలయములకు సంబంధించిన ఉత్పత్తిశాఖలు.

ర. పైన చెప్పబడినట్టి టోకు ఉత్పత్తి సంఘములు;
అందుకొరకు భూమిని, ఆస్తిని సంపాదించిన టోకు
సంఘములు.

(ఆ) ప్రజాసేవ సాధనములు ఉత్పత్తిచేయు సంఘములు. ఉదా
హరణము: వార్తాపత్రికల ముద్రణ సంఘములను
వేర్కొనవచ్చును.

II. వినియోజన కొరకు చేరుసంఘములు.

(అ) వస్తువుల వినియోజన అనగా అనుభవము కొరకు ఏర్ప
డినసంఘములు

౧. గృహమునకు వలయునవి. ఇవి కేవలము వస్తువుల
యమునకు సంబంధించినవి.

౨. వర్తకమునకు సంబంధించినవి:

i ముడికదార్థముల ఉత్పత్తిచేయువారివి. ఉదా
హరణము: కర్షకులసంఘములు.

ii తయారు సరకుల ఉత్పత్తిచేయువారివి ఉదా
హరణము: చెప్పలక్కువారిలోళ్ళసంఘములు.

iii ప్రజాసేవసంఘములు. ఉదాహరణము: బళ్ళ
వాండ్రు, గుడ్డిములను బండ్లను కొనుటకు చేరు
సంఘములు.

(ఆ) వృత్తులయొక్క ప్రజాసేవను పొందుట కేర్పడినసంఘ
ములు.

౧. పరపతి.

- i వ్యక్తి పరపతి; దీర్ఘవాయిదా స్వల్పవాయిదా.
- ii భూసంబంధ లేక తన ఖాసంఘములు.
- iii భవననిర్మాణ సంఘములు. దానికొరకు అప్పు లిచ్చు ఆంగ్ల దేశ వద్దతివి.

౨. భీమా (౧) పంటలపైన (౨) జీవమలపైన (కోళ్లు బాతులు వగైరా) (౩) మనుష్యుల జీవితములపైన ఆస్తిపైన చేయబడు భీమా.

3. గృహసేవలు లేక గృహసౌకర్యముల సంఘములు (Domestic services)

i పాలివద్దతిని అద్దెకుండువారి సంఘములు.

విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరాసంఘములు

iii తెలిఫోను సంఘములు

iv బట్టలుదుకు సంఘములు

సహకార సంఘమును ప్రాథమిక సంఘములు సమ్మేళనములని రెండుగా విభజించవచ్చును. ప్రాథమిక సంఘములో వ్యక్తులు, ప్రాథమిక సంఘసమ్మేళనములు, చేరును. సమ్మేళనములు నాలుగు విధములుగ విభజింపబడు చున్నను పైన చెప్పబడిన సంఘముల స్వభావమును బట్టి ఆయా తరగతికి జెందినవిగా యూహించవచ్చును.

సమ్మేళనములు:

- i సంఘ నిర్మాణము (Organization) పైతనిభి (Supervision) ప్రచారము (Propaganda) కొరకేర్పడినవి. ఉదాహరణము: సమితులు, యూనియనులు (Unions) సహకార అభ్యాసన పాఠశాలలు (Institutes)
- ii పరపతి లేక ఋణదానము కొరకేర్పడినవి. బ్యాంకింగు యూనియన్లు, సెంట్రలు బ్యాంకులు లేక బిల్లా బ్యాంకులు.
- iii వ్యాపారముల కొరకేర్పడినవి. సరఫరాకొరకు గాని విక్రయముకొరకుగాని ఏర్పడిన (టోకు) సంఘములు.
- iv పైన చెప్పబడిన పనులలో నేనెంతైనగాని హెచ్చుపనులనుగాని నిర్వహించుటకేర్పడినవి.

చిన్నచిన్న స్థానిక సమ్మేళనము లెల్ల చేరి స్థానికసమితులు (Unions)గాను, అట్టివి చేరి జిల్లాసమ్మేళనములుగాను, అట్టివి చేరి రాష్ట్రీయ సమితులుగాను చేరును. టోకువర్తక సంఘములు బ్యాంకులుకూడ నిల్లే పైయధికారముగల సంఘములకింద చేరును. ఇటీవల అంతర్జాతీయసహకారసమ్మేళనములుగూడ బయలుదేరినవి.

భారతదేశప్రభుత్వమువారు తమ వార్షికవివేదికలందు సెంట్రలు బ్యాంకులు ప్రాథమికసంఘములు సమితులని మూడు

తరగతులుగా సహకారసంఘములను విభజించుచున్నారు.

ఇట్లు సహకారసంఘముల తరగతులవిభజనము చాలా కష్టసాధ్యమైన పని. ఏలన సహకారసంఘములు సాధించు కార్యములేదో యొకవిధమునకు చెందినవిగాక నానావిధములై అమిశ్రములై యున్నవి.

౨

రెయిఫీసెక్ బ్యాంకులు - మనసరపతిసంఘములు.

మన దేశములో నిప్పుడు విరివిగా గ్రామములయందు కనబడుచున్న సహకార పరిపతిసంఘములు జర్మనీ దేశీయుడగు రెయిఫీసెక్ గారు (Raiffeisen) స్థాపించిన బ్యాంకులనంటివే. రైతులకు అందుబాటులో నొక అప్పులిచ్చు బ్యాంకియు సరకు సందించు అంగడియు స్థాపించుట, అతడు దాపరికము చేయదలచిన ఎంతచిన్న మొత్తమైనను నిశ్చయముగా సంగీరించి వానికి పొదుపు నలవాటు చేయుట, అననసరవ్యయములకొర కాతడప్పుచేయకుండ నివారించుట, రైతునకు విద్య, విజ్ఞానము, ఐహిక సౌఖ్యము, కలిగించుటయు జర్మనీ బ్యాంకుల యొక్క ముఖ్యద్దేశములు. మన దేశములో అప్పులిచ్చు ఉద్దేశము బాగుగా నెరవేరినది గాని తక్కినయ్యద్దేశములు నెరవేరలేదు. పరిపతిసంఘములు ప్రజల కితరవిధములుగా తోడ్పడుటలేదు.

జర్మనీ బ్యాంకులయొక్క ముఖ్యలక్షణములు.

1. సంఘము జరుపు వ్యవహారమండలముయొక్క వైశాల్యము నిర్ణీతమై పరిమితమై యుండును. అందు మన

సభ్యు లొకరినొక రెఱుగుటకు మంచి చెడ్డలు తెలిసి
కొనుటకు వీలుండును.

2. సభ్యులవాటాలు చాలా స్వల్పమొత్తములై యుండును.
అందువలన బీదలు కూడా చేరుటకు వీలుండును.
3. శాశ్వతమును అవిభజనీయము నగు క్షేమనిధి
యుండును.
4. సభ్యుల బాధ్యత అపరిమితము; అసగా సంఘము
యొక్క యావత్తు బాకీలకు ఆ సభ్యుడు ప్రాచీపడ
వలసియుండును.
5. ఋణము వస్తుఉత్పత్తి కార్యములకును క్షేమలాభము
లకునై యుండవలెను. ఆ ఋణ మట్లు ఖర్చుపడినదా
లేదా యని కూడ సంఘము కనిపెట్టి చూడవలెను.
6. ఋణములు సభ్యులకు మాత్రమే యివ్వబడవలెను.
7. ఒక సంవత్సరము మొదలు మూడేండ్లవరకును పర
వతి లేక గడువుపైన వాయిదాలపైన తీర్మానించు
కొనుటకు వీలుండును.
8. ప్రతి సాలున సాధారణసంఘము సమావేశమై ఒక్కొక్క
సభ్యు డెంత అప్పు పుచ్చుకొనుటకు తగునో ఆసంగతి,
సంఘములో నిక్షేపించలేని ధరావతు మొత్తము,
సంఘము ఇవ్వలేని ఋణముల మొత్తము నిర్ణయించు
చుండవలెను.

9. అప్పు పుచ్చుకొనుసభ్యుడు ఆ సొమ్ము ఇన్నాళ్ళలో ఇంత వడ్డీతో తీర్చానించులాగున ఒక బాండుపత్రమును వ్రాసియివ్వవలెను. మరియు అశనితోపాటుగా ఆ బాండు తీర్చుటకు పూచీపడుచు ఇంకొకసభ్యుడు బామిను బాండుకూడా వ్రాయవలెను. అది అప్పుగా గాక కరెంటు అక్కంటు కాతగా వ్యవహరింపబడనేని ప్రతి అనన్తంవత్సరము కాతా పరిష్కరింపబడవలెను.
10. సంఘము లాభమును సంపాదించుప్రయత్నము చేయరాదు. లాభవిభాగము లుండవు. ఇవ్వబడినను, ఋణ స్థలిచ్చు వడ్డీనిబట్టి ఒకపరిమితి నిర్ధారించబడవలెను.
11. అధికారసభ్యులనుకూ కార్యనిర్వాహకులకు జీతబత్తెము లుండరాదు. కార్యదర్శికి అక్కవ్రంపెంటుకు కొద్దిపాటి గౌరవేతన మొసగబడవచ్చును. పరిపాలనవ్యయము సాధ్యమైనంత తక్కువగా నుంచబడవలెను.
12. సభ్యులకమ్ముటకు వ్యవసాయపరికరములను కొనుటకు, సంఘముసొమ్ము ప్రత్యేకించును. వ్యవసాయముచేయు యంత్రములను పరికరములను దెచ్చిసభ్యుల కద్దెకిచ్చును
13. సభ్యులపై లేక విహిక అభివృద్ధికొరకు సంఘము తోడ్పడును.

ప్రతిసంఘముయొక్క పరిపాలనమునకు ఒకసాధారణ సంఘసభ, కార్యనిర్వాహకసంఘము లేక మేనేజింగుబోర్డు, ఒక కార్యనిర్వాహకాధికారి, పైతనిభీకపున్నిలు, నుండును.

మొదటి సంస్థ వడ్డీలేర్లు నిర్ణయించి తక్కిన రెండు ఉపసంఘములను నియమించును. సంఘముయొక్క వార్షిక నివేదికలు లెక్కలు వ్యవహారములు సరిచూచును. రెండవసంస్థ సంఘ వ్యవహారముల నెల్ల జక్కబెట్టును కార్యనిర్వాహకాధికారి వారు చెప్పవలెను చేయును. మూడవసంస్థ మూడు నెలల కొకమారు సంఘవ్యవహారములు లెక్కలు చూచును, సంఘ మయొక్క ఆర్థికస్థితి పరిశీలించును, అప్పులు పుచ్చుకొనువారి స్థితిగతులు పరిశీలించును, వారిఆస్తి అంచనాలువేయును. సంఘము ధరావతులపై న నూటికి 3 - 4 వంతున వడ్డీలిచ్చును. అప్పులపై న నూటికి 4-5 ఇచ్చును. సభ్యులుగాక ఇతరుల వలన కూడ ధరావతులు పుచ్చుకొనును. గ్రామసంఘములు జిల్లాబ్యాంకింగ్కును యూనియన్కింగ్కును ఉండును.

* సార్వజనిక సహకారము.

అనోన్యుమైదును అర్థపరిధిజనము నందును, సాంఘిక సేవల నిర్వహణమునందును చాలపనికి, నేటిఆర్థికపద్ధతికి లాభసంపాదనాభిలాష యేవునాడిగా నున్నది. ఈ పద్ధతి వలన కూలి, వేతనములు, వడ్డీ, లాభపరిభాగములు, ఇతర విధములగు లాభముల రూపమున ధనాన్వేషణమే మానన జీవితమునందు పరిధానపురుషార్థముగా పరిణమించినది.

వ్యాపార మనునది, సరకులను పారిశ్రామికోత్పత్తి సాధనములను చౌకగా గొని ప్రియముగా నమ్ముటయేమైనం

దున ప్రపంచవ్యాపార మొక నిలుకడలేని బేరముగను జూదముగను పరిణమించినది.

పారిశ్రామికోత్పత్తియందు లాభసంపాదనోద్దేశము ప్రబలమై, ప్రజలు కొనగలదానికన్న నధిక ఉత్పత్తికి కారణమైనది. ఉత్పత్తి చేయబడినసరకును భుక్తపరచుకొనుటకు తగిన కోనుగోలుక క్రి పాటుపడువారికి లేకున్నది. ప్రతిదేశమునందు నిట్లు మిఠిమీరిన యుత్పత్తి యగుచున్నందున సరకులను పరదేశములందు చలామణిచేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగసాగినవి. కాని ప్రతిదేశమునందలి సహజసంకడయు ఒక్కొక్క తెగవారిచేతులలో జిక్కి పోతచోటను జనసామాన్యమునకు కొనుగోలుక క్రి తగ్గిపోయినది. ఇందువలన ప్రపంచార్థిక పరిస్థితులకే ముప్పునచ్చుస్థితి సంభవించినది.

లాభసంపాదనాభిలాషపూర్వ మొక సంస్థాపకనిర్మాణ శక్తిగానూండెను. నే డది వివిధప్రజలందు స్పర్ధ, విరోధ భావమును కలిగించి మానవసంఘవిచ్ఛిత్తికి కారణమగునట్లు చూపట్టుచున్నది. రాజకీయఅన్యాయములకు, దారిద్ర్యమునకు, అపరాధములకు, రోగములకు, అజ్ఞానమునకు, యుద్ధములకును, లాభాన్వేషణము మూలకారణములను గల్పించుచున్నది. సాంఘికజడత్వమువలన వర్తమానపరిస్థితులు చలించక యల్లే నిలిచియుండుట తటస్థించును. జనసామాన్యమున కింతకన్న మంచిపరిస్థితులుండుననుసంగతయే తెలియదు. ధనవంతులు విద్యావంతులు పలుకుబడి గలవారు, సాంఘికముగా బలవంతులై వర్తమాన పరిస్థితుల వలన లాభమునందుచు ఆర్థిక

విధానమును నేటి సాంఘికవిధానము పైననే శాశ్వతముగా నిలిపి యుంచుదురు. వారే ప్రభుత్వమున పలుకుబడి కలిగి యుందురు. అభిప్రాయప్రకటనము, విద్య, మారకము వారి చేతులలోనే యుండును. లాభసంపాదనపద్ధతికే బదులు గా వేతాకపద్ధతిని నెలకొల్పుటకు వా రంగీకరింపరు.

దారిద్ర్యమువలన బాధలవలనగలుగు అసంతృప్తి, లాభసంపాదనాభిలాషవలన కలుగు అన్యాయములపట్ల తిరుగుబాటు, మానసికవిప్లవము, క్రమవిద్యాభివృద్ధియు, పారిశ్రామిక పద్ధతులం దింకొకమార్గము సన్నేపించుటకు ప్రజలను పురికొల్పుచున్నవి.

అర్థోత్పత్తి విభజనలందున, ఆర్థికసాంఘికవ్యవహారములందును లాభసంపాదనపద్ధతికన్న సంఘసేవాపద్ధతియే సంఘమున కధికతరప్రయోజనకారియనియు, సాంఘికసేవయే ప్రధానోద్దేశమగు వరకు సంఘము నందలి అక్రమములు అన్యాయములు తొలగిపోవేర వనియు, ప్రజలు కృమికృమముగా గ్రహించుచున్నారు.

అర్థ సంపదను వస్తువులను చక్కగా అనుభవింపగలందులకు ప్రజ లేర్పరచుకొను నిర్మాణ వ్యవస్థావిధానములే సహకారోద్యమముగా పరిణమించినవి. సంఘసేవకారణే వస్తు ఉత్పత్తి వస్తు అనుభవ విధానములను వినియోగింపదలచు రాజకీయేతరసంస్థ యిది యొక్కటే.

ప్రతిదేశములోను జనసంఖ్యలో చాల భాగము సహకారసంఘములుగా నేర్పడుట కవకాశము కలదు. నేడు

లాభసంపాదన కొరకు చేయబడుచున్న పను లన్నియు నీ సంఘములే సంఘ సేవ నిమిత్తమై నిర్వహింపవచ్చును. మఱియు ప్రభుత్వములు చేయచున్న ప్రజోపయోగకరకార్యములను సైతము ఈ సంఘములు చేయవచ్చును. అందు ముఖ్యముగా సాంఘిక వాదుల చేతులలో ప్రజాప్రభుత్వ మున్నచో నేయే ప్రజాహితైక కార్యములను చేయవలెను. ఆ యా కార్యముల నెల్ల ఈ సంఘములు చేయ వీలగును. ఇట్లు ప్రభుత్వాధికార ములనెల్ల విస్తనము లేకుండగనే చేజిక్కించు కొనవచ్చును. సహకారసంఘములు పరిపూర్ణాభివృద్ధి గాంచినచో నేడు ప్రజాజీవనమునందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించుచున్న లాభము లార్జించు వ్యాపారవ్యవస్థయు, అధికారమును చలాయించు ప్రభుత్వ వ్యవస్థయు, క్రమక్రమముగా వెనుకకు పోయి ఆర్థిక సాంఘిక సేవలెల్ల సహకారసంఘముల ద్వారముననే నిర్వహింపబడగలవు.

ప్రతి దేశములోని సహకారసంఘములును గలిసి ఒక్కొక్క జాతీయ సమ్మేళనముగా జేరవలయును. ఈ జాతీయ సమ్మేళనము లన్నియు గలిసి ఒక ఖగోళసహకార సంఘముగా జేరవలెను. ఇట్లు చేసిననే సార్వజనికసహకారము సిద్ధింపగలదు. సార్వజనికసహకారము ప్రభుత్వ విధానముతో సంబంధములేని ఐచ్ఛికసంఘముగా నుండవలెను. లాభసాటివ్యాపారమునకు అధికారబలయుతమగు ప్రభుత్వమునకు గూడ నిది ప్రత్యామ్నాయమగు సంస్థ కావలెను. అర్థము ననుభవించు వినియోజకులగు జనసామాన్యమునకు

సేవచేయుటయు, సాంఘిక సంబంధములందు స్వయంసహాయ్యపరస్పరసహాయ్యవర్ధతులను నెలకొల్పుటయు, దీని యుద్దేశములుగ నుండవలయును.

సంఘనిర్మాణము సం దీమాట్లు క్రమాభివృద్ధిచేత సంభవింపవలెను. ప్రజలు సంఘనిర్మాణము గావించుకొనుచు క్రమాభివృద్ధి జెంచవలెను. సంఘసేవకు తోడ్పడు విద్యాబోధనము, తర్ఫీతులే ప్రజలవిజయమునకు ఘనాదులుగ నుండవలయును. అంతేగాని విప్లవమార్గములవలన నీడలితి ము లపేక్షింపరాదు. ప్రాశస్త్యరూపములను నాశనము చేయ దలపరాదు. శ్రేష్ఠశరములగు నవీననిధానము లుద్భవించి వర్ధిల్లి నకొలది, ప్రాతవి వానియంతటనవి మాసిపోవలెను. లాభము నాజ్ఞించు వ్యాపారమును రాజకీయ ప్రభుత్వవిధాన మును బలప్రయోగములచేతగాని బలవంతులుగాగాని మార్పుటకు మాఘచేయుటకు ప్రయత్నింపరాదు. ఈ రెండు సంస్థలకన్నను సహకారమే అధికశ్రేష్ఠప్రయోజనకారియనియు ఎక్కువ చక్కగా ప్రజాసేవ చేయగలదనియు, ఆచరణము వలన జూపగలిగినచో నా సంస్థల యుపయోగమే పోయి యవి మెల్లగ కృశించి నశించును.

సహకారసంఘముల యభివృద్ధితోపాటు పరిశ్రమలను పన్నుల భారమునండి రక్షించుటకును, ధనవంతులు బలవంతులునగు వారిచేతులలోనుండి భూమిని ప్రకృతీసంపదలను వెలికిదీసి మరల వానిని జనసామాన్యమునకు చెందజేయుటకును, సహకారసంఘముల వలన నుపయోగింపబడుటకు,

స్వయముగా పనిచేయు వ్యక్తులకు కాళ్ళ కిచ్చుటకును తగుప్రయత్నములు చేయవలయును. నేటిరాజకీయార్థిక విధానముల వలన సప్తముల సనుభవించుచున్నవారే ముఖ్యముగా సార్వజనిక సహకారోద్యమముకొరకు కృషిసలువలెను. మానసిక సాంఘిక నైతిక కారణములచేత సహకారోద్యమములోని కాకరింపబడిన ప్రజాసేవకులుగూడ దీనికొరకు కృషిసలువలెను.

మానవ సంఘముయొక్క మూలప్రకృతికి సంబంధించిన మానవస్వభావముపైనే సహకారోద్యమ మధారపడియున్నది. విభేదములవలన విరోధములవలన యుద్ధముల వలనగాక పరస్పరస్నేహము, సాహాయ్యము, పరస్పరసేవల వలననే జీవకోటియొక్క యుత్కృష్టగుణములను బహిర్గతము చేయ వీలు కలదను శారిత్రక సిద్ధాంతమును సహకారోద్యమము వ్యక్తముచేయుచున్నది. మతియు నీయద్యమము మానవుని నాశనము చేయుచున్న వైరముల నుండి యుద్ధములనుండిగూడ రక్షింపశక్తి కలిగియున్నట్లును స్పష్టమగుచున్నది. సార్వజనిక సహకారోద్యమము స్త్రీ పురుషుల దేహములకు మనస్సులకుగూడ పరిపూర్ణవికాసము నిచ్చి ఆధ్యాత్మిక నైతిక దృష్టిని ధర్మబుద్ధిని ప్రసాదించి వారి జీవితములకు ఆనందమును సౌందర్యము నొనగూర్చుటకు పరిపూర్ణావకాశముల నొనగవలెను.

౪

* భారతదేశ గ్రామపునర్నిర్మాణము - సహకారోద్యమము.

భారతదేశ కర్షకుల దారిద్ర్యము మాన్పటకు గ్రామపునర్నిర్మాణ ప్రయత్నములే శరణ్యమని సర్. మోక్షగుండం విశ్వేశ్వరయ్యగారు సూచించియున్నారు. ఇది సహకార సంస్థలద్వారా నిర్వహించుటకు చాల వీలుగలదు.

1931 సంవత్సరపు జనాభాలెక్కప్రకారము భారతదేశజనసంఖ్య 35 కోట్లు. దీనిలో నూటికి 90 మంది గ్రామవాసులు. 73 వంతులు రైతులు, లేక వ్యవసాయము వలన జీవించువారు. నూటికి తొంబదియొక్క మంది నిరక్షరులై యున్నారు.

భారతదేశ గ్రామములలో దామాషా జనసంఖ్య	418
బొంబాయి గ్రామములందు	... 562
చెన్నరాజధానిలో	... 710
మిగతాప్రాంతమున	... 512
మైసూరు సంస్థానమున	... 309

కుటుంబమునకు దామాషాగా 5 మంది యుందురు. రైతుకు సాలుకు ఆరు నెలలు కని యుండదు. రైతుయొక్క కుటుంబమునకు వచ్చు ఆదాయము మూడురకములుగా నుండును.

* Rural Reconstruction in India

—Sir. M. Visweswarayya.

- i వ్యవసాయములో పంటలవలన వచ్చు ఆదాయము
- ii సహాయక వృత్తులు చిన్నపరిశ్రమల వలన
ఆదాయము.
- iii పనిపాటలవలన వచ్చు ఆదాయము.

ఈ మూడురకముల ఆదాయమును వృద్ధిచేయుట కొరకు పనిచేయవలెను.

I సాగు విస్తీర్ణము హెచ్చుచేయవలెను. చెరువులు, కాలువలు, నూతులవలనినీటిపారుదలను పెంపు చేయవలెను. చిన్నచిన్న పొలములను ఏకఖండములుగ చేయవలెను. నరసమగువడ్డివరతులమీద అప్పులిచ్చు పరపతిసదుపాయములు కలిగింపవలెను. ఇంకను లాభకరములుగ నుండునట్టియు వ్యాపారమున కనువగు నట్టియు పైర్లు, పండ్లదినుసులు పండించవలెను. శ్రేష్ఠతరమగు విత్తనములు ఎరువు సంపాదింపవలెను. వీలైనచోట్ల పచ్చియెరువుకూడ సంపాదింపవలెను. చీడలు పురుగులు పట్టకుండా నివారణ చేయవలెను. కృషియందు ధన ఋణ పద్ధతులందు శాస్త్రోక్తవిధానములను సహకారపద్ధతులను పిరివిగా నుపయోగింపవలెను.

II ఆయా గ్రామములందు స్థాపించి యభివృద్ధి చేయ
తగిన ఆసుగతపరిశ్రమలు చిల్లరచేతిపనులు
(ఖద్దరు) పడుకునూలు శీతపరిశ్రమ, పట్టుదారము

పరిశ్రమ, వడ్రంగము, చర్మముల పరిశ్రమ, కుమ్మరము, ఇటుకరాయి-పెంకు పరిశ్రమ, తివాచీపని, చాపలు బుట్టలు అల్లుట, త్రాడుపేనుట, పెంపుడు జీవములు పశువులు గొట్టెలు మేకలు బాతులు కోళ్లు పెంచుట, చేపలుపట్టుట మొదలగునవి, కంబళి నేత, కమ్మరము, కంచుపనులు, పొగచుట్టలు చుట్టుట, వెనురు పేళ్ల పని, పాడిదెనుసుల, (గవ్య) ఉత్పత్తి మొదలగు గృహపరిశ్రమలు దీనిలో చేరును. తాతలనాటినుండి మన మెరిసిన ఈ చేతిపనులేగాక విదేశీయులు చేయు కొశల, హస్తకళలను గూడా మన గ్రామములందు ప్రవేశపెట్టవచ్చును. ఉదాహరణమునకు లేస్ (Lace) అల్లిక చిత్రిపువనులు బుటేదారిపని.

III పనిపాటల విషయములో పనిముట్లు పరికరములు యంత్రములు అద్దెకు తెచ్చి పని జరిగించుకొనవచ్చును. పొలములపైన ఇండ్లయందు పని చేయుట. అద్దెకు బండ్లు తోలుట, ఎరువు వంట చెరుకు విక్రయించుట ఇతర వృత్తులు చేయవచ్చును.

1 గ్రామములోని పెద్దవారు పనిచేయుటయందాసక్తి కలిగినవారి అర్థోత్పాదకశక్తి హెచ్చుచేయవలెనన్నచో వారికి చదువను వ్రాయను నేర్పి లెక్కలుకూడా నేర్పుట యావశ్యకము. ఇందుకు పాఠ

శాలలు, ఉపన్యాసములు ఇతర విధములగు ప్రచారము, మాజిక్కులాంతరు సినిమా, రేడియో గ్రామోఫోనులు, సంచారగ్రంథాలయములు క్లబ్బులు తోడ్పడగలవు.

- (2) i నేడు మన గ్రామస్థులు ఆడుచు పాడుచు పనిచేయుట కలవాటు పడినారు. పనిజేయువారెల్లగు పట్టునలతోను శ్రద్ధతోను రోజుకు 8 గంటలు వారమున కారు రోజులు పనిచేయుట నేర్చుకొనవలెను.
- ii పొదుపు దాపరికమును అలవాటు చేసికొనవలెను.
- iii ప్రతి గ్రామస్థుడు సత్యవ్రతుడై యుండి త్రికరణశుద్ధిగా ప్రవర్తింపవలెను.
- iv పనిరద్దీ సమయములం దిప్పటికన్న హెచ్చు సంఘీభావము సహకారము కలిగి సమష్టికృషి చేయవలెను.
- v ప్రతి కుటుంబములోని వ్యక్తులకునేదో యొక వృత్తియందు నేర్పు, విద్యాకౌశలమును కలిగించుటకు ప్రయత్నింపవలెను. ఇందు కొరకు కృషి ప్రదర్శనపు పాఠములు, పారిశ్రామిక కార్ఖానాలు అచ్చటచ్చట నుండవలెను. ఇంత

వరకు సుపేక్షింపబడిన వృత్తి విద్యలు అభివృద్ధి చేయబడవలెను.

vi గ్రామపారిశుధ్యము జాగ్రత్తగా కనిపెట్టబడి ప్రజారోగ్యము కాపాడుప్రయత్నములు వైద్య సహాయములు చేయవలెను.

ఈ విధానము జపానులో చక్కగా జరుగుచు దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్నది. పుష్కలము చేయుటకు ప్రభుత్వము తోడ్పడవలసి యున్నమాట చాస్తవమే. ఇది రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన వెంటనే జరుగగలదు. అయితే ప్రతి గ్రామమునందు పలుకుబడిగల గ్రామపెద్దలును ఇతరులును గ్రామాధ్యక్షులసంఘముగా జేరి చందాలు వేసికొని పనిచేయవలెను. నాలుగైదు చిన్న గ్రామములు కలిసి ఒకసమితిగా నేర్పడి పనిచేయవచ్చును. ఈ పనులెల్ల నిర్వహించుటకు సహకారసంఘములుగా జేరి పనిచేయవచ్చును. ఇందులకు బిల్లాబోర్డులు తాలూకాబోర్డులు పంచాయతీలు తోడ్పడవచ్చును.

x

భారతదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి - సహకారోద్యమము.

1933 మార్చి 1వ తారీఖున ఢిల్లీలో అఖిలభారతపారిశ్రామిక ప్రదర్శనమును ప్రారంభించుచు ఆచార్య, ప్రొఫెసర్లు చంద్రారాయగారు ఈ క్రింది యుపన్యాసము నొసంగిరి:

భారతదేశమునకు రాజధానియైన ఇంద్రప్రస్థపురవరమున జరుగు పారిశ్రామిక ప్రదర్శనమును ప్రారంభింప

నియమించి మీగు నా కొసంగిన గౌరవమున కెంతయు సంతస మగుచున్నది. ఇందులకు నేను హృదయపూర్వకముగా వందనము లర్పించుచున్నాను. ఈ మహానగరమున నెన్ని యేని సామ్రాజ్యములు విలసిల్లినవి, విజృంభించినవి, నశించినవి. ఈ నగరరాజముయొక్క చరిత్ర బహు శాశ్వతమైనది. ముందుకూడ ఈ నగరము మహాదళ సమభవింప గలదు. కావున నీ నగరముకన్న నింక గొప్ప ప్రదర్శనమును జరుపుటకు అనుకూలమగు స్థలము వేరొకటి దొరకదు. ఈ ప్రదర్శనము భారతదేశప్రజ లందరి దృష్టిని ఆకర్షింపగలదని నే నాశించుచున్నాను.

17-18 శతాబ్దములనాటి భారతదేశ సాధాగ్యము.

మహాదేశ మిప్పుడు పారిశ్రామిక ప్రపంచమునందు చాల తక్కువస్థానము నాక్రమించు చున్నదనుట నిస్సం దేహము. సమస్త సంపదలతో దులదూగుచుండిన భారతదేశ మిప్పుడు గర్భదరిదులగు ప్రజల కావాసముగా నున్నది. పెద్ద పట్టణములయొక్కయు, నగరములయొక్కయు, చరిత్రను చదివితే మేని సమస్తసంపదలతో దులదూగును, సంతృప్తులగు ప్రజల కాశ్రయమైన దేశ మిప్పు డిట్టి యథమ స్థితికి వచ్చినట్లు స్పష్టము కాగలదు.

పార్లమెంటరీ కమిటీయెదుట సాక్ష్య మిచ్చుచు క్లయిపు ప్రభు విల్లు చెప్పెను. “మూర్ఖుడొకడు నగరము లండను నగరమంత యున్నది. లండనులో నున్నంతమంది ప్రజలు, లండనునగరమున నున్నంత సంపద, మూర్ఖుడొకడు

నందు కలదు. కాని మూర్ఖి దాబాదులో నివసించు ప్రజలు లండనున గరమునందలి క్రజలకంటె హెచ్చు భాగ్యవంతులై యున్నారని మాత్రము గమనింపదగియున్నది." లండను నగరమును వించియుండిన మూర్ఖి దాబాదుకు బోయిచూచితి మేని పూర్వసంపద యెచ్చటను గానరాదు. 150 సంవత్సరములకు లోగడ డక్కాపట్టణముయొక్క వాణిజ్యము కోటి రూపాయలని అంచనా వేయబడెను. రెండులక్షల ప్రజ లా మహానగరమున నివసించుచుండిరి. 1787 వ సంవత్సరమున ఆంగ్ల దేశమునకు దిగుమతియగు డక్కామల్లులు 80 లక్షలు. 1817వ సంవత్సరమున దిగుమతు లాగిపోయినవి. భోగభాగ్యములు కలిగియుండిన కుటుంబములు నగరము లయ్యెను. "కుశలలగు నేతగాండ్రతోడను, రంగు లద్దువారితోడను లక్ష్మి తొలగిపోయినది." అని ఆర్. పి. మాసానీగారు పై మాటల నుల్లేఖించి యున్నారు. ఈ ధిమగానే జంకఖానా నేత, తివానీనేత, చెక్కడము, కాగితపు పరిశ్రమ, నగలు చేయుట, శిల్పము, భవననిర్మాణము మున్నగునవి గూడ ఊగించినవి. ఈమనిసికి విదేశపరిపాలన యనుగుడిబండ యెంత వరకు కారణమో, ఆంగ్ల దేశమునందు తయారయిన పస్తువుల యొక్కపోటీ యెంతవరకు కారణమో యిప్పుడు విచారింప గడంగును. బ్రిటిషుపరిపాలనము వలన నేతగాండ్రును, ఇతర పనివాండ్రును సప్తపదీస్లు మరెవ్వరును సప్తపడి యుండలేదని సర్ జేమ్సు కెయిర్డుగారు వ్రాసిన వాక్యముల నుల్లేఖించిన జాలును.

వంగదేశమునందలి పట్టుపరిశ్రమ.

17 వ శతాబ్దమున మనదేశమునకు వచ్చి చూచిన బర్నియరుగారు ఆకాలమునందు వంగదేశములో నభివృద్ధి యందున్న పట్టుపరిశ్రమనుగూర్చి యిట్లు చెప్పుచున్నారు:—
ప్రతితోను, పట్టుతోను చేయబడిన వస్తువులు వంగదేశము నందు అత్యంతసమృద్ధిగా నుండుటచే నాదేశము ఒక్క హిందూస్థానమునకు మాత్రమే గాక, ఒక్క మొగలు సామ్రాజ్యమునకు మాత్రమే గాక, పరిసర రాజ్యములకును ఐరోపాఖండమునకును నీ వస్తువులను సరఫరాచేయుభాంధారమని చెప్పదగియున్నది. పట్టులవిషయమునను, పట్టుతో చేసిన వస్తువుల విషయముననుగూడ పై మాటలు వర్తించును. ప్రతినంవత్సరము వంగదేశమునండి పై కెగుమతియగు సరకెంత యని యూహింపనుగూడ నలవిగాదు.

అవర్నియరు ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు:—

వంగదేశమునందలి గ్రామమగు కాసింబజారు ప్రతి సంవత్సరము 2 వేల బేళ్ళ పట్టును, విదేశముల కెగుమతి చేయుచున్నది. ప్రతి బేలు 100 పౌనుల యెత్తు.

జపానుదేశమునండి యెగుమతియగు ప్రశస్త పట్టు పీతాంబరముల పోటీవలనను, కృత్రిమపట్టు దిగుమతి వలనను ఈ వ్యాపారమంతయు నాశమైనది. వ్యాపారము బాగుగా జరిగిన సంవత్సరమున 4 కోట్ల రూపాయల విలువ గల కృత్రిమ పట్టు అచ్చటికి దిగుమతియైనట్లు గ్రహింప

వగును. నే నీమాటలు వ్రాయు సమయమున 'మాల్యా పుర వాసి' అని సంతకముచేసి కలకత్తా దైనికపత్రికయం దొకరు ఈ విధముగా విలపించుట బాడగంటిని.

“ఈ కెండు సంవత్సరములనుండి మాల్యా ప్రజలు దుర్భరమగు ఆర్థిక దుఃఖముననుభవించుచున్నారు. వంగదేశమునందు సేరుమోగిన మాల్యాపట్టపరిశ్రమ నామమాత్రమైనది. పట్టుపురుగులకు ఆముదాలఆకులకు సప్లయిచేయు భూములు భీగాకు వెయ్యిరూపాయల చొప్పున సమ్మివేయబడినవి. ఇప్పుడు ఆభూములనే 10 రూపాయలకు కొనుదిక్కులేదు.”

‘టోపాగిఫి ఆఫ్ డెక్కా’ యను గ్రంథములో తేలరు గారు డెక్కామజిలీనులనుగూర్చియు, వీనివలన ఆ మహానగరము గాంచిన ఔన్నత్యమును గూర్చియు నిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

“నూలంతయు తీరిక సమయములయందు స్త్రీలచే తీయబడుచున్నది...అది పూర్వము జిల్లాలోని అన్నిరకముల ప్రజలకు, అన్నితరగతులవారికిని పని కల్పించుచుండెను. 1824 వ సంవత్సరమున ఆంగ్లనూలు మొదట దేశములోనికి దిగుమతి యైనప్పుడు దీనికి దెబ్బతగిలెను. 1828 వ సంవత్సరములో నీవృత్తి క్షీణదశలో నుండెను.”

“నూలుతీయుపనియందు ప్రతికటుంబమును పూర్వము నిమగ్నమై యుండెను. కాని ఆంగ్లనూలు చాల చౌక

యగుటచే నిప్పుడు రాత్నములపై నూలు తీయుట వారు మానుకొనిరి. అనాదినుండియు అసంఖ్యాకులుగ పారిశ్రామికులకు పనికిల్పించియుండిన రాత్నపరిశ్రమ, సేతవరిశ్రమ 60 సంవత్సరములలో తమ హస్తములనుండి జారిపోయినవి.”

దీని కనేక కారణములు కలవు. ఇప్పుడు వానిని లెక్కజెట్టుకొనుచుండుటవలన నేమి ప్రయోజనము? పరిశ్రమలయందు మనము చాలవెనుకబడి యున్నామనుట సత్యము. అకస్మాత్తుగా మనము ప్రపంచపోటీలో చిక్కుకొని ఊపిరి తిరుగుకుండి నున్నాము. మనము మెల్లమెల్లగా అభివృద్ధియగుచుండగా ఇతర దేశములు చా శీఘ్రముగా అభివృద్ధియై మనలను వెనుకకు ప్రోసివేసినవి. మనబండ్లు, ఎడ్లు మున్నగువాని స్థాన మోటారులు బస్సులు మున్నగునవి నెలకొనినవి. ఇందువలన వేలు లక్షల ప్రజలవృత్తి పోయినది. నూతన యంత్రముల నుపయోగించుట కూడదని నేను చెప్పుచున్నట్లు మీరు తెలిపవలదు. నిస్సహాయునిగు మనదేశములోనికి వీని నన్నిటిని దిగుమతిచేసి మనద్రవ్యమును లాగుకొనుచున్నారు. మోటారు కారులను, బస్సులను, ఇతర వస్తువులను మనమే చేసినచో నిప్పుడు దేశాంతరమునకు బోవుద్రవ్య మిచ్చుటనే యుండును గదా! మనవారికి అనేకపనులు కల్పింపబడునుగదా! చక్కని దేశీయవస్తువులకు బదులు పనికిమాలిన విదేశీయవస్తువులు వ్యాపించుచున్నవి. ఈ దిగుమతులవలన వడుకువారు, నేయువారు, కుమ్మరవాండ్లు, కమ్మరులు, వడగొంగులు, వేయేల! అందరును పనిని గోల్పోయి

సప్తపదియున్నారు. ఇందువలన నందరు భూమిమీద బ్రదుక వలసినవారగుచున్నారు. భూమి యెంతరికని అన్నము పెట్టగలదు? భారతదేశమునలి యెవ భాగము ప్రజలకు తినటకు సరిగా అన్నము లేదని 1880 లో సర్ విలియం హంటరు గారు వ్రాసింన్న కేసు ఇశ్వర్యము? ఇప్పుడు, ఈదుస్థితి హెచ్చుటచే దేశమునందలి మూడవవంతు ప్రజలకు అన్నము లేదని ఇప్పుటలో సత్యయోక్తి యేరుయు లేదు. భాగ్యవంతు మగు వంగదేశమునందుగూడ సరిగా ప్రజలు అన్నము లేనక విదేశమునకు ధాన్యమును ఎగుమతి చేసికొనుచున్నారు. దేశములో నింత దుస్థితి ప్రబలియుండగా మన మూరకుండుటయా?

జపాను సామ్యము.

భారతదేశపరిశ్రమలయెడల మన ప్రభుత్వమువారు ఉదాసీనభావము గలిగియుండగా జపానుజాతీయ ప్రభుత్వము వారు తమప్రజల కేరుచేసిరో చూతము. పామాణికులగు నిర్దురు గ్రంథకర్తల యభిప్రాయముల నిచ్చట నుల్లేఖించెదను.

‘మాడరల్ జపాన్ అండ్ ఇట్సు ప్లాబ్లియస్సు’ అను గ్రంథమున ఆలెన్ గా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

“జపానుదేశమునందు నూతనపరిశ్రమల నేర్పరచినది ప్రభుత్వమువారే. ...స్వయముగా తాము డబ్బునివ్వజాలని వారికి కొంత ధనసహాయము చేసియు, పారిశ్రామికులకు రక్షణ నొసంగియు, శాస్త్రంకులనుండి ఋణముల నొసంగియు పోత్సహించినది జపానుప్రభుత్వమువారే.”

జపాను ప్రభుత్వమువారు 1870-1883 సంవత్సరముల మధ్య ఈ కొత్తపరిశ్రమల నేర్పరచి రని మనము మరువరాదు. జపానుప్రజలకీ కాలములో వ్యవహారజ్ఞానముబాగుగా లేకయుండుటచే ప్రభుత్వమువారే స్వయముగా మిల్లులను, కార్ఖానాలను స్థాపించి సాగించిరి. ప్రజలకు సాంకేతిక విద్యయు, ఇతరవిధమైన జ్ఞానమును కలుగజేయుటకు జపాను ప్రభుత్వమువారు స్వయముగా కార్ఖానాలను సాగింపవలసినవచ్చెను. కైట్ల ప్రభుత్వమువారికింద నుండెను. బొగ్గుగనులు, ఇతరగనులుకూడ వారికిందనే యుండెను. నౌకలను గట్టు దొడ్లు, బట్టల మిల్లులు, పట్టు మిల్లులు, ఊర్ని వదుకుట, నేత, గాజు, కాగితపు మిల్లులుకూడ ప్రభుత్వమువారి అజమాయిషీ కిందనే నడుపబడుచుండెను.

‘ఇండస్ట్రీ అండ్ ట్రేడ్ ఆఫ్ జపాన్’ అను గ్రంథములో ఉయహారా అనువారు ఈ క్రింది విధముగా వ్రాయుచున్నారు:—

1868-1893 సంవత్సరములమధ్య జపాను దేశమునందలి పరిశ్రమలు ప్రారంభదశలో నుండెనని చెప్పవచ్చును. 1883 వ సంవత్సరము చాయల కొంచెము అభివృద్ధి నొందియుండిన ఈపరిశ్రమలు ప్రజలవరము చేయబడెను. 1894 వ సంవత్సరములో జపాను-చీనా యుద్ధానంతరము జపాను పరిశ్రమలు విజృంభించెను.

రాజకీయ స్వాతంత్ర్యముతోపాటు
ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యముండవలెను.

తీవ్రమగు రాజ్యాంగ మార్పులు జరుగనున్న సమయమున దేశీయులు ఆర్థికవిషయములయందు శ్రద్ధ గైకొనుట యవసరము. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమునకు పైదోడుగ ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యముకూడ మనకు లభింపవలెను. ఈ రెండును ఒక దానిపై నొకటి యాధారపడియున్నవి. ఈ కాలములో పారిశ్రామికాభివృద్ధి నొందిన దేశములే ఆర్థికదుస్థితియందు పడియుండగా బీదవారమగు మనము దానినుండి యెట్లు తప్పించుకొనగలము? మన ద్రవ్యము మనచేతులలో లేదు గనుకను, ఇతరులు ఖర్చుపెట్టు పద్ధతులను నియమించు చున్నారు గనుకను స్వాభావికముగా నీదురవస్థ యితర దేశములకంటె మన దేశములో హెచ్చుగా నుండును. బెంగాల్ దేశపువాడను గనుక అన్ని రాష్ట్రములయందలి స్థితిగతులను సంపూర్ణముగా నేను వివరింపజాలకున్నాను. వంగ దేశములో భూస్వాములు, రైతులు, వర్తకులు, వివిధవృత్తులయందలివారు, గ్రామమునందలి బ్యాంకులు, ఋణమిచ్చుకార్యాలయములు అన్నియు దివాలా యగుస్థితియందున్నవి. ఇతర రాష్ట్రములలో నిల్లే ఇంతకంటె అధమముగా గూడ నున్నవేమో యని నేను తలంచుచున్నాను.

ప్రదర్శనములవిలువ.

ఈ ప్రదర్శనమును జరుపుటయొక్క ఉద్దేశము పరిశ్రమలను వృద్ధిచేయుట యనియు, తద్వారా ప్రజల ఆర్థికస్థితిని

సాభాగ్యమును వృద్ధిపరచుట యనియు నేను తలఁతును. ఇందుకు ప్రదర్శనములు ఉపయోగకారులనియే నా నిశ్చితాభిప్రాయము. ఈ యుపయోగమున్నను దానిని గోరంతలు కొండంతలు చేయుచుండుట తటస్థించుచున్నది. దేశము నందలి ప్రతిభాగమునందును ఒకటిపై నొకటి, ఈ ప్రదర్శనములు జరుగుచున్నవి. కాని యివి దేశసాభాగ్యమునకు సాధనములైన వని చెప్పజాలకున్నాము. ప్రదర్శనములు ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రయోజనకారులుగా నుండవలెనగదా! ప్రదర్శింపబడిన వస్తువులు ప్రశస్తమగునవియే యైనను ముందు జరుగవలసిన యభివృద్ధి నవి స్పష్టము చేయుచున్నవి. వస్త్రములలో తప్ప తక్కిన వేనియుందును మెచ్చు అభివృద్ధి లేకున్నదని చెప్పుటకు చింత పొడముచున్నది. మన జీవితకు అత్యవసరమైన వస్తువులకు మనము విదేశీయులపై నాధారపడవలసి వచ్చుచున్నది. మెకానికల్ ఎలెక్ట్రికల్ పరిశ్రమలు ఇంకను ప్రారంభదశలోనే యున్నవి. ప్రపంచ మతిశీఘ్ర గమనమున ముందునకు జోవుచుండగా, మనము 50 సంవత్సరములకు పూర్వ మెచ్చట నుంటిమో యిప్పుడుగూడ సచ్చటనేయున్నాము. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటవలన మనకు ఆర్థికాభివృద్ధి లేకపోయె ననుమాట నిజమే యైనను, మనదేశ కది యొక్కటే కారణము గాదు. కావున స్వదేశ ప్రదర్శనములు నాకు ఉత్సాహమును, దేశ సాభాగ్యమునకు తోడ్పడునను ఆశలను కలుగజేయకున్నవి.

పాశ్చాత్యదేశములలోని పరిశ్రమలు.

నా దేశము వృద్ధి కాలేనను ఐరితాపము నాకు గలుగుచుండగా, పుష్కలమునై వస్తువుల సత్పత్తి చేయుటవలన ఐరోపాఖండమునందును, అమెరికాఖండమునందును గలిగిన యసౌక్యములను గనువింపకుండజాలను. వస్తువుల సత్పత్తి చేయుట హెచ్చినకొలది ఆ దేశములయందు దారిద్ర్యము నిరుద్యోగముకూడ హెచ్చినవి. ఏద్యచ్ఛక్తి పాశ్చాత్యదేశమునందలి పారిశ్రామికపద్ధతినీ తీవ్రముగా మార్చివేసినది. పనివారిని శిక్షించినది. అమెరికాదేశములో యంత్రములు రాకముందు 210 లక్షల ప్రజలు చేయుచుండిన పని యంత్రముల మూలకముగా 40 లక్షల ప్రజలచే చేయబడుచున్నది. ఇతర దేశములలో గూడ నిట్టిస్థితియే యేర్పడినది. నిరుద్యోగమును వ్యాపారమాంద్యమును ఆర్థికదుస్థితి ఫలితములు. వస్తువులు సమృద్ధిగానే యున్నవి కాని దారిద్ర్యము హెచ్చినది.

అమెరికాలోని యవస్థ చూడదగియున్నది. ఆకాశము నంటుమేడలు, దివ్యభవనములు, సుందరమైన రోడ్లు, గౌరులు దీర్చిన మోటారులు, వానియందు విందుల కేగు సుందరులు నొక్కచో నుండగా వారికి కొలదిగజములదూరముననే అన్న మోరామచంద్రాయనిఅల్లాడి, చేయిజాపుదరిదుగ్గిలు గలరు. నిలువ నీడలేక, స్త్రీలు, పురుషులు ఒకరిపై నొకరు కట్టకట్టుకొని యుండుటను మునిసిపాలిటీవారి వసతిగృహముల యందు గాననగును. మిక్కిలి ఫనికులు దివ్యభవనములలో

నివసించుచుండగా హడ్సను నదిని దాటిపోవుతో వ యంతయు గుడిసెలతో నిండియున్నది.

పొలములు సమృద్ధిగా పండుచున్నవి; చూచుటకు పైరులు ఆనందదాయకముగా నున్నవి; కాని ప్రజలు తినుటకు తిండిలేక ఆశ్చర్యహత్యచేసికొనుచున్నట్లు పత్రికలలో గనబడును.

ఆమెరికా దక్షిణ భాగమునందు నూచినచో ప్రతి చోట అమ్ముడుపోని ప్రతియే. డిట్రాయిటులో గుడ్డలు లేని పిల్లల సంఖ్య 5000.

ఉత్పత్తి హెచ్చుచుండగా, ప్రజలకు తిండి యెట్లు లేకుండబోవుచున్నదో బెంగాలులోని అనుభవమువలన తెలియుచున్నది. వంగదేశములో బియ్యము మణుగు రు 1-4-0 చొప్పున అమ్ముచున్నది. కాని గ్రామాదులలో కాయకష్టముచేసి జీవించువారు దానిని కొనగలస్థితిలో లేరు. కావున కేవలము యంతఃమూలకముగా వస్తువుల సుత్పత్తిచేయు విధానమును జాగ్రత్తగా నవలంబింపవలె ననియు, గృహపరిశ్రమలను మానరాదనియు నేను సలహానిచ్చుచున్నాము నూతన పారిశ్రామిక విధానమునలన గ్రామ జీవనము విచ్ఛిన్నమైనది. ప్రజల కనేకకష్టములు సంపాద్యము లైనవి. పాశ్చాత్యపద్ధతుల నవలంబించుటవలన మాత్రమే ప్రజల స్థితిని బాగుచేయ జాలమనుట నిశ్చయము.

మనదేశమునందలి ఆర్థికసమస్య అనేకకష్టములతో నిండియున్నది. రసాయనశాస్త్రము దెలిసిన నేను ఈ సమ

స్వస్థు పరిష్కరింపజాలను. కాని ఒక్కమాట మాత్రము చెప్పవచ్చును. మన ప్రదర్శనములు యంత్రములచే నుత్పత్తి చేయు పద్ధతులకు ప్రాముఖ్యము నొసంగుచు గృహపరిశ్రమలను మరువరాదు.

ఖద్దరు పరిశ్రమ.

మహాత్మునిచే ప్రారంభింపబడిన ఖద్దరుపరిశ్రమ విషయమై మీరు వినియేయున్నారు. నాశనమైన నడుకు, నేతపరిశ్రమలను పునరుద్ధరించి గ్రామవాసులయొక్క ఆర్థికస్థితిని వృద్ధిచేయుటయే ఈ ఉద్యమముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఖద్దరు ఉద్యమము గృహపరిశ్రమలను వృద్ధి చేయుటకు చిహ్నము. వీనిని వృద్ధిచేయుటవలన కుటుంబజీవనము, గ్రామజీవనము విచ్ఛిన్నము కాకయుండును. మరియు మిల్లులవలన గలుగుచున్న యన్యములు తొలగును. మన మందరముకోర దగినంతగా ఖద్దరుఉద్యమము అభివృద్ధి నొందకుండుట శోచనీయము. ఉద్యమము తగ్గిపోయిన దనిగూడ చెప్పవచ్చును.

పారిశ్రామికాభివృద్ధి విషయమై నేను చెప్పదగిన దంతగా లేదు. పరిశ్రమలను స్థాపించి నిర్వహించుచున్న మహాశయు లావిషయమై నాకంటె బాగుగా నెరుగుదురు.

ప్రదర్శనములు జరుపు పద్ధతులు.

కాని ప్రదర్శనములు జరుపువిషయమై ఒక మాట చెప్పవలసియున్నది. ఇందువిషయమై మంచిపద్ధతు లవలంబింపబడుట యవసరము. క్రస్తుత సమయమున నేమిజరుగుచున్నది? వివిధరాష్ట్రములవారు తమకీర్తనము వచ్చినప్పుడు

ప్రదర్శనములు జరుపుచున్నారు. ఒక్కరాష్ట్రములోనే ఏక కాలమున ఒకటికంటె హెచ్చు ప్రదర్శనములు జరుగుచు వ్నవి. దూరప్రదేశములయం దారేడుచోట్ల ప్రదర్శనములకు తమవస్తువులను పారిశ్రామికములు పంపవలసివచ్చుచున్నది. ఇది వారికి చాలకష్టము. ఇందువలన ప్రదర్శనముల ప్రయోజనమే తగ్గిపోవుచున్నది. ఒక్కసూచన గావించును. కాంగ్రెసు మహాసభవలె ప్రతిరాష్ట్రములోను ప్రతినంపత్సరము ఒక అఖిలభారతప్రదర్శనము జరుపవలెను. ఇతరరాష్ట్రములన్నియు ఆ ప్రదర్శనము జయప్రసముచేయుటకు తోడ్పడవలెను. జాతీయమహాసభవలె నిదిగూడ దేశమున కంతటికినై యుండవలెను. అవసరమైనచో రాష్ట్రీయ ప్రదర్శనమును జిల్లాప్రదర్శనములు చేయవచ్చును. కాని ఒక్కటిమాత్రము భారతదేశమంతటికినై యుండవలెను. దానిని ప్రతినంపత్సరము చేయవలెననిలేదు. మరియు దానిని కాంగ్రెస్సభకు అనుబంధముగా నుంచరాదు. ఎందుకనగా కాంగ్రెసుతో జేర్చితిమేని రాజకీయములలో నున్నశ్రద్ధ దీనిలో ప్రజలకుండదు.

రాష్ట్రములు పరస్పరము సహాయము చేసికొనవలెను.

మరియొకటి. ఆర్థిక విషయములలోను, పారిశ్రామిక విషయములలోను వివిధ రాష్ట్రములు పరస్పరము సహాయము చేసికొనవలెను. సామ్రాజ్యాభిమానము, ఒక దేశమునకు మఱియొక దేశమునకు ఒడంబడికలు - ఇత్యాదులు చేసికొనబడుచున్న ఈరోజులలో భారతదేశమునందలి వివిధరా

ప్రముఖును పరస్పరము సహాయము చేసికొనవలెనని కోరుట యనమంజనమా? ఒక రాష్ట్రములో ఉండని ముడివస్తువులకును, పరిశ్రమలకును మరియొక రాష్ట్రమువారి కేల అభిమానము జూపరాదు? దేశమునందలి రాష్ట్రములలో నిట్టి పరస్పరాభిమాన ముండుట యవసరము. రాజకీయములలో ఫెడరేషను కావలెనని కోరుచున్నారు గదా! ఆర్థికవిషయములలోగూడ స్థల యుండరాదు?

ఈ ఫెడరేషను ప్రభుత్వమువారిచే సంగీకరింపబడినదై యుండనక్కరలేదు. కాంగ్రెసువలె నిది ఉపయోగకరముగా నుండగలదు. కాలక్రమేణ ఆర్థిక ఫెడరేషను యేర్పడగలదు. భారతదేశ మొక ఖండము. రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము వచ్చునని యనుకొనుచున్నారు గనుక ఒక రాష్ట్రమునకు మరియొక రాష్ట్రమునకు సంబంధము కలుగజేయు అనధికార ప్రతిష్ఠాపనము దేశసౌభాగ్యమునకు సాధనముగా నుండగలదు. వివిధ రాష్ట్రములకు సంబంధము లేకపోవుటవలన నష్టము జరుగుచున్నట్లు ఉదాహరణము లెన్నియేని నేను చూపగలను. ఆర్యులారా, నేను రాజనీతివిశారదుడనుగాను, ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తనుగాను. అనుభవమువలన కొన్ని యభిప్రాయములు నాకు కలిగినవి. రాజనీతి, ఆర్థికశాస్త్రమునుబట్టి పరీక్షించినచో నవి సరిగా నుండకపోవచ్చును. నాయభిప్రాయములను సర్వతోముఖముగా విచారించుపని మన నాయకులకు వదలుచున్నాను.

రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనమువలన లాభము బదులు నష్టము కలదేమో యని భయము కలుగుచున్నది. దీనివలన ఒకరాష్ట్రమునకు మరియొక రాష్ట్రమునకు స్పర్ధ కలుగుచో భారతజాతీయవాదులకు నష్టమును, విదేశీయులకు లాభమును కలుగుట సత్యము. ప్రతిరాష్ట్రము తన ప్రజలకు మొదట సహాయము చేసికొనుచు, తనకు నష్టము లేకుండ నితరరాష్ట్రములకు సహాయము చేయవలెను. ఈ కారణమువలన దేశమున కంతిటికీ ఒక ప్రగర్భన ముండవలెననియు, రాష్ట్రములు కరస్పరము సహాయము చేసికొనవలెననియు చెప్పుచుంటిని.

భోగ వస్తువులు సనికీరావు.

అత్యవసరముగా కావలసిన వస్తువులను సంగ్రహింపకుండ భోగసాధనములగు వస్తువులను కొను ఆస్థానములకు మగు పద్ధతిని నేను ఖండింపవలసియున్నది. అమెరికాలోను, ఆంగ్లదేశములోను నిట్టిభోగవస్తువులను కొనుట యుద్ధానంతరము అమితముగా ప్రబలినది. 20 సంవత్సరములకు పూర్వములేని అనేకకొత్తవస్తువు లవసరమైనస్థితి యేర్పడినది. మోటార్లు, గ్రామఫోన్లు, రేడియోలు, ఎలక్ట్రికల్ సామానులు, టెలిఫోనులు, సినిమాటోగ్రాఫులు, కెమేరాలు - ఇత్యాది వస్తువులపైన ధనము వెచ్చింపబడు చున్నది. ప్రజాప్రతినిధి ప్రభుత్వము వ్యాపించుటవలన ప్రజల నియమములు పోయి యెల్లరు భోగవస్తువుల నుపయోగించు భావ మేర్పడినది. ఆసియాఖండమును, ఆఫ్రికాఖండమును అమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశముల ననుకరించుచున్నవి. అమెరికావారు ఎగుమతి

చేయు వస్తువులలో మోటారుకార్లు, సినిమా ఫిల్ములు, ఎలక్ట్రికల్ సామానులు, రేడియోలు, టైప్ రైటర్లు, కార్యాలయమునకు కావలసిన సామానులు, కూడికలుచేయు యంత్రములు, కుట్టుయంత్రములు, పాత్రోపామగ్రి, వ్యవసాయమునకై పనిముట్లు, రోడ్లుచేయుయంత్రములు, - ఇత్యాదులు కలవు..... ఎక్కువకాలము మనకుండు వస్తువులు నాగరకతా చిహ్నములు గదా!

దురదృష్టవశమున నిట్టి వస్తువులపై ధనము ఖర్చు పెట్టుటకు మనవారుగూడ ఆరంభించివారు.

ఒకానొకప్పుడు ఈనగరములో కర్జన్ ప్రభువు స్వదేశీ సంస్థానాధిపతుల నిందులకై యాజ్ఞేపించిన సంగతి మీలో కొందరికి తెలిసియుండును. తమదేశములో చేయబడిన తివాసీలు, దుప్పట్లు, జముకాణములు లభిమానములేక, సహాయములేక రక్షణలేక హాళనమగుచుండగా లండనునందలి టాటన్ హాం కోర్టుకోర్టునుండి వానిని తెప్పించుట కాయన చీవాట్లు పెట్టెను. నాగరకులగు మనవారు విదేశీయవస్తువులమీద సభిమానము పెట్టుకొనుట యనర్థదాయకమని యిటీవలనేగదా డా॥ నయ్యదు రాష్ట్రమసూద్ గారు సూచించిరి. “జపానుతో తయారుచేయబడుచున్న సుందరవస్తువు లన్నియు భారతదేశమునందు తయారగుచున్నవి. కాని జపానులో సుందరవస్తు నిర్మాతలు గౌరవింపబడుచుండగా, తమ దేశప్రతిష్ఠను కాపాడి వృద్ధిచేయుగలవారని ప్రశంసింపబడుచుండగా మనదేశమునం దిట్టి యభిమానము, ప్రశంస లేకయున్నది. మన

గృహముల నలంకరించుకొనుటకు స్వదేశీ వస్తువుల నుపయోగింపక విదేశములలో తయారయిన చౌకపదార్థములను, అనాకారపు అసహ్యపదార్థములను మనము వాడుచున్నాము. ఇంత సుందరవస్తువులును, చాలకాలము మనువస్తువులును తయారుచేసి, దేశమునకు కీర్తిప్రతిష్ఠలు చేకూర్చినవారితో కలిసి మెలసి తిరుగుటకును, తగుదుమయ్యా యని వారితో బాటు కూర్చుండుటకును వీరు సిగ్గుకూడ పడుటలేదు.

ము గింపు.

స్వదేశీయ భావములు ప్రపంచమునందలి ప్రతిదేశములోను వేరులు సాచియున్నవి. ఆంగ్లదేశములోని సిత విచారింపుడు. రారాజునండి అధముని వరకు 'బై బ్రిటీష్' అను నది సామాన్యమైనది. ప్రతి దేశములోను 'స్వదేశీ వస్తువులను కొనుడు' అను వాక్యము భూనభోంతరాళములు విండియున్నది. ఒక్క భారతదేశము మాత్రము వెనుకబడి యుండదగునా? అలసత్వమును, సోమరితనమును, మాంద్యమును త్యజించి నా సహోదరులు, నా దేశవాసులు కార్యకూరులు కాగలరని ప్రార్థించు చున్నాను. ప్రపంచము ద్రితగమనమున ముందుకు నడుచుచున్నది. సోమరులముగా నుండి విదేశములలో జరుగుచున్న వ్యవహారములను గోళ్లు గిల్లుకొనుచు జూచుచుండగలమా? ఈ ప్రదర్శనము జరుపుటకు కారణభూతములైన భావములు ఇంకను గొప్ప ప్రదర్శనముల జరుపుటకు తోడ్పడి దేశసాభాగ్యమును, కోట్లకొలదియగు మన దేశీ

యుల సుఖమును, సంతృప్తిని వృద్ధిజేయుటకు సహాయముగా నుండుగాక యని కోరుచున్నాను. *

భారతదేశ పరిశ్రమల నుద్ధరించుట కొరకు ఆచార్య రాయగారు సూచించిన పద్ధతులను మన సహకారసంస్థలు చక్కగా నిర్వహించి భారతదేశ సాభాగ్యమునకు తోడ్పడ వచ్చును.